

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

Mededeeling van ingekomen stukken. — Verslagen uitgebracht over w.o. — Verslag Commissie voor de Staatsuitgaven.

59ste VERGADERING.**VERGADERING VAN WOENSDAG 2 APRIL 1924.**

(Bijeenroepingsuur 1 namiddag.)

Ingekomen: 1°. berichten van leden; 2°. missives van de Eerste Kamer; 3°. een verzoekschrift; 4°. een telegram. — Verslag uitgebracht over ontwerpen van wet en over Regeeringsinlichtingen. — Verslag uitgebracht door de Commissie voor de Staatsuitgaven over haar werkzaamheden over het eerste kwartaal 1924. — Regeling van werkzaamheden. — Aanneming van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor 1924. — Verslag uitgebracht over een verzoekschrift. — Behandeling en aanneming van ontwerpen van wet. — Nog ingekomen: berichten van leden. — Voortzetting der behandeling van hoofdstuk IX der Staatsbegroting voor 1924 met de daarbij behorende motiën van orde. — Intrekking van de motiën van orde van de heeren van Braambeek en Oud; verwerping van de motiën van orde van de heeren Wijnkoop en van Ravesteijn.

Voorzitter: de heer Koolen.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 82 leden, te weten:

de heeren Ament, Scheurer, van Sasse van Ysselt, Deckers, Fleskens, van den Heuvel, Bakker, van de Bilt, Suring, Knigge, mevrouw Bronsveld—Vitranga, de heeren van Dijk, Kuiper, Kersten, Bierema, Beumer, Ebels, van Rijzewijk, Loerakker, Michielsen, Bulten, Hermans, van der Molen, Leenstra, Feber, Brautigam, J. ter Laan, Schaper, Braat, Weitkamp, Wintermans, van Zadelhoff, mejuffrouw Groeneweg, de heeren van Vuuren, Dresselhuys, Heukels, van der Voort van Zijp, de Boer, mevrouw Bakker—Nort, de heeren Schokking, Stulemeijer, van Gijn, Rutten, Albarda, Wijnkoop, Zijlstra, Ketelaar, van der Waerden, mejuffrouw van Dorp, de heeren Snoeck Henkemans, Krijger, mevrouw de Vries—Bruins, de heeren Duymaer van Twist, Nolens, K. ter Laan, Oud, Bongaerts, Kleerekoper, Fruytier, de Wilde, van Voorst tot Voorst, van Boetzelaer van Dubbeldam, Tilanus, Gerritzen, van Schaik, de Monté ver Loren, Rutgers, van Braambeek, van Rijkevorsel, Boon, Troelstra, Hiemstra, IJzerman, Lovink, Rutgers van Rozenburg, van Wijnbergen, Duys, Visscher, Staalman, Schouten, de Groot,

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en Landbouw, van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en van Waterstaat.

De Voorzitter: Ik deel aan de Kamer mede:

A. dat zijn ingekomen:

1°. berichten van leden, die verhinderd zijn de vergadering bij te wonen: van den heer van Rappard, wegens ambtsbezigheden, ook morgen; van den heer Marchant.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen;

Handelingen der Staten-Generaal. — 1923—1924. — II**(Voorzitter.)**

2°. acht missives van de Eerste Kamer, houdende kennisgeving, dat zij zich heeft vereenigd met haar door de Tweede Kamer toegezonden voorstellen van wet.

Deze missives, welke betrekking hebben op de ontwerpen van wet, aangenomen door de Eerste Kamer in haar vergadering van heden, worden voor kennisgeving aangenomen;

3°. een verzoekschrift van burgemeester en wethouders van Hengelo (G.), betreffende wijziging der wetten op het hooger en middelbaar onderwijs, ter zake van de ten laste der gemeenten komende kosten ingevolge die wetten.

Dit adres zal worden gezonden aan de Commissie voor de Verzoekschriften;

4°. een telegram van den voorzitter en den secretaris van den Bond van Ambtenaren in dienst bij de Nederlandsche Spoorwegen, te Utrecht, betreffende de voorgenomen loonsverlaging van het spoorwegpersoneel en aanneming van de motie van orde van den heer Oud, in zake de rechtspositie van het spoorwegpersoneel in verband met de beslissing over loonsverlaging.

Dit stuk wordt voor kennisgeving aangenomen;

B. dat de Verslagen gereed zijn van de Commissiën van Rapporteurs voor de ontwerpen van wet:

Wijziging en aanvulling van het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot de uitlokking (189);

Voorziening ter bestrijding van de begunstiging van misdrijven op bepaalde watergebieden (241);

van de Bijzondere Commissie voor het ontwerp van wet tot wijziging van artikel 143 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (70),

en van de Commissiën voor:

de inlichtingen op het adres van E. G. Wentink, thans handelsreiziger, laatstelijk grossier in kruideniers- en koloniale waren, te Alkmaar, houdende verzoek om volledige vergoeding van de schade, door hem geleden, wegens het in beslag nemen in 1917 van eene hem toebehoorende partij zeep (115);

de inlichtingen op het adres van G. J. van Eybergen, tijdelijk ambtenaar ter beschikking van den directeur van Binnenlandsch Bestuur te Weltevreden, houdende verzoek om schadeloosstelling wegens derving van verschillende inkomsten (140).

Deze Verslagen zullen worden gedrukt en rondgedeeld, voor zoover zulks niet reeds is geschied;

C. dat de Commissie voor de Staatsuitgaven verslag heeft uitgebracht betreffende haar werkzaamheden over het eerste kwartaal 1924.

Dit Verslag, hetwelk reeds is gedrukt en rondgedeeld, wordt voor kennisgeving aangenomen.

De Voorzitter: Ik deel aan de Kamer mede, dat de tijd, die met de behandeling van de vele onderwerpen, die wij nog vóór het einde der volgende week moeten behandelen, gemoeid zal zijn, het noodig maakt om de vergadering van a.s. Vrijdag te beleggen tegen des voormiddags elf uur.

Aan de orde is:

I. de stemming over het ontwerp van wet tot vaststelling van het Vde hoofdstuk (*Departement van Binnenlandsche Zaken en Landbouw*) der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1924 (2).

(van Dijk e. a.)

Het ontwerp van wet wordt aangenomen met 56 tegen 14 stemmen.

Vóór hebben gestemd mejuffrouw van Dorp, de heeren Krijger, Duymaer van Twist, Nolens, Oud, Bongaerts, Fruytier, de Wilde, van Voorst tot Voorst, van Boetzelaer van Dubbeldam, Tilanus, Gerritzen, van Schaik, de Monté ver Loren, Rutgers, van Rijkevorsel, Boon, Ament, van Sasse van Ysselt, Deckers, Fleskens, van den Heuvel, Bakker, van de Bilt, Suring, Knigge, mevrouw Bronsveld—Vitranga, de heeren van Dijk, Kuiper, Kersten, Bierema, Beumer, Ebels, van Rijzewijk, Loerakker, Michielsen, Bulten, Hermans, van der Molen, Leenstra, Feber, Weitkamp, Wintermans, van Vuuren, Dresselhuys, Heukels, van der Voort van Zijp, de Boer, mevrouw Bakker—Nort, de heeren Schokking, Stulemeijer, van Gijn, Rutten, Zijlstra, Ketelaar en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd mevrouw de Vries—Bruins, de heeren K. ter Laan, Kleerekoper, van Braambeek, Troelstra, Hiemstra, Brautigam, J. ter Laan, Schaper, van Zadelhoff, mejuffrouw Groeneweg en de heeren Albarda, Wijnkoop en van der Waerden;

de behandeling van:

II. het ontwerp van wet tot wering van voor planten schadelijke dieren en van plantenziekten bij in- en doorvoer van droge bollen, knollen en wortelstokken van bloemgewassen (157).

De heer van Dijk, voorzitter van de Commissie van Rapporteurs, brengt het volgende Verslag uit:

In handen van uw Commissie is gesteld een adres van de Algemeene Bloembollencultuur te Haarlem, den Bond van Bloembollenhandelaren te Haarlem, het Hollandsch Bloembollenkweekersgenootschap te Haarlem en de Vereeniging „de Narcis” te Sassenheim, met verzoek op de verschillende gronden, daarin ontwikkeld, dit wetsontwerp aan te nemen.

De Commissie stelt voor, dit adres neder te leggen ter griffie, ter inzage voor de leden.

De Kamer vereenigt zich met de voorgestelde conclusie.

Het ontwerp van wet wordt, na goedkeuring der onderdeelen, zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

III. het ontwerp van wet tot vaststelling van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Staatsboschbedrijf voor het dienstjaar 1924 (217).

De Voorzitter: Ik stel voor, den spreektijd bij de algemeene beraadslaging te bepalen op ten hoogste één kwartier per spreker.

Daartoe wordt besloten.

De algemeene beraadslaging wordt geopend.

De heer Ebels: Mijnheer de Voorzitter! Het Staatsboschbedrijf geeft in de laatste jaren nogal eens aanleiding tot minder welwillende critiek. Dit is verklaarbaar, wanneer men ziet, dat het bedrijf jaarlijks een verliespost aanwijst van ruim één miljoen. Toch komt het mij voor, dat de critiek, die op dat bedrijf wordt uitgeoefend, voor een zeer groot deel ongemotiveerd is. Die groote verliespost vindt hoofdzakelijk zijn oorzaak in een verkeerde inrichting van dit bedrijf. De taak van het Staatsboschbedrijf is immers niet alleen het voeren van het beheer en van de exploitatie van de Staatsbosschen en het aanleggen van bosschen op daarvoor bestemde en aan den Staat toebehoorende gronden, neen, die taak omvat meer. Het Staatsboschbedrijf heeft ook het toezicht op de bebossching van gemeentewege, met Staatshulp tot uitvoering gebracht; het is tevens belast met het uitbrengen van adviezen

(Ebels.)

aan andere Departementen, aan gemeenten en provinciën in zake bebossching, wegbeplanting, enz., en voorts is het belast met de uitvoering van de Boschwet, omvattende het toezicht op alle vellingen en dunningen in bosschen van gemeenten en andere publiekrechtelijke lichamen. Dit alles heeft met een eigenlijk „bedrijf” heel weinig te maken; feitelijk hebben wij hier te doen met een combinatie van een Staatsbedrijf en een Staatsdienst, die licht aanleiding kan geven tot verwarring en zeker niet is in het belang van het bedrijf. Wat ik zooeven noemde, is toch immers niet anders dan het werk van een Rijksdienst van voorlichting op het gebied van boschbouw, maar desniettemin worden de kosten van dien Rijksdienst tot den laatsten cent gebracht ten laste van het Staatsboschbedrijf. Men gaat zelfs nog verder, en berekent jaar in jaar uit de renten van de kosten van voorgaande jaren, die als verliespost op de begroting van het bedrijf worden geplaatst.

Onder de objecten, die door het Staatsboschbedrijf worden geëxploiteerd, behoort ook het Haagsche Bosch. Wij weten dat de manier, waarop het Haagsche Bosch wordt onderhouden en in stand gehouden, allerm minst in overeenstemming is te brengen met de eischen, die een commercieel beheer op economischen grondslag vordert. Wij hebben daar feitelijk meer te doen met groote plantsoenen, met vijvers, met het aanleggen van sierplanten, alles keurig netjes onderhouden, maar men begrijpt, dat de daarop vallende kosten niet gebracht kunnen worden ten laste van het Staatsboschbedrijf.

Voorts heeft het Staatsboschbedrijf zijn hulp verleend — en te recht — bij de werkverschaffing. Het is gebruikt als middel tot werkverruiming, maar dat men daarbij niet altijd op de meest economische wijze kon te werk gaan, is gebleken bij de behandeling van de begroting van het Staatsboschbedrijf in het afgelopen jaar.

En dan — en dat is van groote beteekenis — is de bedrijfsvoering ten eenenmale onjuist. Een inventarisatie heeft niet plaats. Men gaat eenvoudig op het eind van het jaar de inkomsten, die uit den aard der zaak, waar het hier hoofdzakelijk nog jonge aanplantingen betreft, nog betrekkelijk gering moeten zijn, van de uitgaven aftrekken en de rest is verlies. Er wordt geen rekening gehouden met de vermeerdering van de waarde van den houtopstand. En op den verliespost gaat men weer berekenen een rente van 5½ pct. voor den Staat en waar die verliesposten jaar op jaar belangrijk zijn, begrijpt men, dat ook die renteberekening niet onbelangrijk is als factor in de bedrijfsuitkomsten. Hier moet wel degelijk rekening gehouden worden met de vermeerdering van den houtopstand. Ik weet, dat dat bij den tegenwoordigen opzet niet mogelijk is, maar dien opzet acht ik dan ook ten eenenmale onjuist. Ik acht het zeer wel mogelijk jaarlijks door een schatting globaal die waardevermeerdering te doen vaststellen. Er zijn zelfs houtsoorten, bijv. dennenhout, waarbij die waardevermeerdering ieder jaar met vrij groote nauwkeurigheid kan worden vastgesteld. Natuurlijk zal daarbij ook rekening gehouden kunnen worden met buitengewone verliesposten, ontstaan bijv. door wildschade of ongunstige weersomstandigheden, waardoor aan jonge aanplantingen schade kan worden toegebracht. Maar daartegenover dient wel degelijk de waardevermeerdering van den houtopstand ieder jaar in de stukken te verschijnen.

Nu zal men zeggen, dat dat alles maar theoretische waarde heeft, dat het slechts een quaestie van administratie en registratie is. Maar ik geloof, dat deze quaestie ook wel degelijk practische waarde heeft, want als elk jaar op de begroting van hoofdstuk V een verliespost van dit Staatsbedrijf voorkomt tot een bedrag van ongeveer een miljoen, dan wordt onze boschbouw in discrediet gebracht en wordt stemming gemaakt tegen dit in velerlei opzicht zoo hoogst nuttig bedrijf. Ik wil hier niet in details treden, maar alleen even wijzen op de beteekenis van dit bedrijf voor de blijvende werkverschaffing ten plattelande. In den tijd, dat er in den landbouw niet veel werk is, is er in de bosschen juist zeer veel te doen.

Overigens geloof ik niet, dat het noodig is op de groote beteekenis van den boschbouw, die ik voldoende bekend acht te wijzen.

217. Vaststelling van de begrooting van inkomsten en uitgaven van het Staatsboschbedrijf voor 1924.

(Ebels e. a.)

Ik meen echter, dat wij hier een andere richting uit moeten. Ik zou het Staatsboschbedrijf willen behouden en kan dan ook niet gaan in de richting, die de Regeering in de Memorie van Antwoord heeft aangewezen, nl. om te komen tot opheffing van dit bedrijf. Maar ik acht het beslist noodzakelijk, dat het op andere leest geschoeid wordt en dat het inderdaad als bedrijf wordt ingericht en geadmistreerd. Daarvoor is in de eerste plaats noodig, dat men het bedrijf en den dienst — waarop ik in het begin wees — administratief van elkaar scheidt. Het is absoluut geen vereischte, dat daarvoor meer ambtenaren worden aangesteld; de gewijzigde administratie kan door dezelfde ambtenaren heel goed gebeuren. Wij zullen dan echter krijgen een juist inzicht in den gang van zaken dan op het oogenblik mogelijk is.

Verder moeten de werkzaamheden, die het Staatsboschbedrijf, hetzij in den vorm van diensten, hetzij door het uitbrengen van adviezen, voor andere takken van Staatsdienst of voor andere lichamen verricht, ook behoorlijk worden gewaardeerd en ten bate gebracht van de uitkomsten van het bedrijf. Worden er voorts extra kosten besteed ten bate van de werkverschaffing, wat op zich zelf heel goed is, dan moet daarvan het Staatsboschbedrijf niet de dupe worden, maar moet in de cijfers uitkomen, dat die uitgaven hebben plaats gehad alleen ten bate van de werkverschaffing, en mogen zij niet ten laste van het boschbedrijf worden gebracht.

En vooral zal het noodig zijn de bedrijfsboekhouding op zuiver commercieele basis in te richten, waarbij in het bijzonder moet worden opgenomen de jaarlijksche inventarisatie van den houtopstand, zoodat het mogelijk wordt, de werkelijke bedrijfsuitkomsten vast te stellen. Wordt dan tevens een behoorlijk jaarverslag van de verrichtingen en de exploitatie van het bedrijf in het afgelopen jaar opgemaakt, dan zullen we — wat ik van het hoogste belang acht — een juist inzicht in de beteekenis en de resultaten van ons boschbedrijf en den boschbouw in het algemeen krijgen.

De heer Bierema: Mijnheer de Voorzitter! In het Voorloopig Verslag hebben enkele leden als hun meening te kennen gegeven, dat ook aan het Staatsboschbeheer de eisch moest worden gesteld, dat het zich zou bedruipen.

Ik geloof, dat dat wel steeds een vrome wensch zal blijven. Ik ben evenals de heer Ebels van meening, dat het scheppen van een blijvend boschbezit een groot cultuurbelang is en dat het te motiveeren is, dat de Staat zich daarvoor eenige geldelijke opofferingen getroost. Dat neemt echter niet weg, dat het van het allergrootste belang is de noodige maatregelen te nemen, om de verliezen tot zoo klein mogelijke proporties terug te brengen. Ik geef den Minister toe, zooals hij zegt in de Memorie van Antwoord, dat de verliespost, die voor deze begrooting is geraamd op ruim 1 miljoen, niet als een zuiver verlies moet worden beschouwd, omdat geen rekening is gehouden met de waarde van het groeiende hout, maar zelfs al zouden wij daarmede rekening willen houden, komt men toch tot de conclusie, dat het Staatsboschbedrijf met aanzienlijke verliezen werkt.

De Minister zegt, dat ook het Staatsboschbedrijf van de noodzakelijkheid overtuigd is, dat er bezuinigd moet worden en ik geloof, dat dat inderdaad zeer noodig is. Uit de begrooting zelf krijgt men eigenlijk betrekkelijk weinig inlichtingen en het is zeer moeilijk zich daaruit een juist overzicht van den gang van zaken te vormen. Iets meer wordt men gewaar uit het verslag en de mededeelingen van de Directie van den Landbouw, dat ik hier vóór mij heb. Het laatste verslag heeft betrekking op 1922.

Nu is mij opgevallen, dat het Staatsboschbeheer zich niet alleen bezighoudt met het aanleggen en onderhouden van bosschen, maar dat het ook is overgegaan tot het exploiteeren van bouw- en grasgronden. Dienaangaande vind ik in het gemelde verslag eenige mededeelingen.

Het resultaat van die exploitatie van bouw- en grasland in eigen beheer over het jaar 1922 is geweest, dat de opbrengst van de landbouwgewassen heeft bedragen f 13 097. Nu schijnt het Staatsboschbedrijf van meening te zijn, dat dit een zeer luttel bedrag is, want het zegt eenigszins vergoelkend:

(Bierema.)

„De opbrengst der landbouwgewassen, waarin niet begrepen zijn die, welke gebruikt worden als voeder of strooisel voor de trekdieren of als zaaigoed en evenmin hetgeen op ultimo December nog onverkocht in voorraad was, daalde aanmerkelijk.”

Ik meen, dat deze opmerkingen weinig waarde hebben. Wanneer inderdaad geen rekening is gehouden met de hoeveelheden, die als zaaizaad zijn gebruikt, dan is dat volkomen rationeel, maar daartegenover kan men dan stellen, dat deze ook onder de uitgaven niet voorkomen. Precies hetzelfde geldt van het voeder en strooisel, dat gebruikt is voor de trekdieren, en wat de opmerking betreft, dat geen rekening is gehouden met de op het einde van het boekjaar nog onverkochte voorraden, daar zou ik willen zeggen, dat wij hier toch te maken hebben met een zeer zonderlinge boekhouding.

Ik meen, dat voornoemde opmerking totaal niets beteekent, omdat precies hetzelfde gezegd is over de resultaten van het voorafgaande jaar. Ik geloof niet, dat men een onjuiste conclusie trekt, wanneer men de voorraden bij het begin en het einde van het boekjaar tegen elkaar wegstrijkt en dan blijkt, dat de opbrengst is geweest f 13 000.

En nu de uitgaven.

Het is buitengewoon moeilijk zich een juist inzicht in die aangelegenheid te vormen, omdat het bedrijf er zich angstvallig van onthoudt nauwkeurig gepreciseerde cijfers te geven en alles zooveel mogelijk door elkaar verdoezelt. Ik wil dit door een enkel voorbeeld illustreeren.

Men zegt bijv. in het verslag:

„onder het hoofd Bouw- en grasland worden alle uitgaven gebracht voor den aanleg van graslanden”.

En 10 regels lager leest men:

„de kosten van bewerking van den grond bij den aanleg van grasland kwamen in de houtvesterijen Assen en de Eilanden bijna geheel ten laste van het Departement van Arbeid,”

en deze uitgaven, gedaan door het Departement van Arbeid, werden niet geboekt door het Staatsboschbedrijf.

Hoe groot zijn nu die uitgaven geweest?

Volgens het verslag hebben zij bedragen f 86 663, maar ik wil er op wijzen, dat bij deze uitgaven geen kosten voor administratie en toezicht voorkomen. Uit de begrooting voor het loopende jaar kan men zien, dat deze uitgaven voor toezicht en administratie zich tot de eigenlijke kosten van onderhoud en verbetering verhouden als 1 tot 2. Wanneer men hiermede rekening houdt, moet het bedrag van de productiekosten dus verhoogd worden met 50 pct. en komt men dus op een bedrag van f 129 000.

Dan is er nog geen rekening gehouden met de rente; ik wil dat wegcijferen, maar in elk geval blijkt hieruit, dat de resultaten van die exploitatie zoo zijn geweest, dat de inkomsten hebben bedragen f 13 000 en de uitgaven f 129 000.

Ik geef toe, dat ik hier en daar moet schatten, maar om zeer voorzichtig te gaan, wil ik constateeren, dat het resultaat van de exploitatie in eigen beheer, wel te verstaan van de bouw- en graslanden, is geweest, dat de uitgaven zeker het vijfvoudige hebben bedragen van de inkomsten.

Het is dan ook geen wonder, dat in dit verslag wordt gezegd, dat in het verslagjaar de teelt van de landbouwgewassen, die ten tijde van den oorlog voor de voedselvoorziening een groote uitbreiding had gekregen, wederom was ingekrompen, terwijl nog meer beperking zal plaats hebben.

En op een andere plaats wordt nogmaals gezegd:

„Het ligt in de bedoeling met de beperking van de teelt van veldvruchten voort te gaan.”

Ik zou den Minister ten sterkste in overweging willen geven, tot de heeren van het Staatsboschbedrijf te zeggen: schoenmaker houd je bij je leest. Het Staatsboschbedrijf houde zich bezig met den aanleg en het onderhoud van bosschen, maar ga niet over tot de exploitatie in eigen beheer van bouwgronden.

217. Vaststelling van de begrooting van inkomsten en uitgaven van het Staatsboschbedrijf voor 1924.

(Bierema e. a.)

Daarvan komt niets terecht. Wanneer men daarvan nog niet overtuigd mocht zijn, dan leeren deze cijfers dat wel voldoende.

Ik zou thans nog een enkele opmerking willen maken naar aanleiding van de groote kosten, die besteed worden voor de boschwachterij's Gravenhage.

In 1921 hebben volgens het verslag van de Directie van den Landbouw de inkomsten f 17 000 bedragen, de uitgaven f 61 000, maar ook hier zijn in die uitgaven niet begrepen de administratie- en opzichtloonen. Wanneer men die er bij rekent, moet dit bedrag, omgeslagen in verhouding tot de kosten, die op ieder deel worden besteed, worden verhoogd met 50 pct., zoodat de uitgaven bedragen f 91 500, zoodat er een verliespost is van f 74 500. In 1921 waren de inkomsten f 60 000. De uitgaven bedroegen f 90 000, die in dit geval ook met 50 pct. moeten worden verhoogd, dus f 135 000 zijn, eveneens een verlies van f 75 000. Ik houd nu nog geen rekening met den post voor rente, dien ik zal verwaarlozen. Terwijl het verlies van het Staatsboschbedrijf, omgeslagen over het geheele bezit, voor zoover het in cultuur is, plm. f 100 per H. A. bedraagt, is het verlies bij de boschwachterij den Haag, die 214 H.A. cultuurgronden omvat, f 75 000, dat is ongeveer f 350 per H.A. of drie en een half maal zooveel als het gemiddelde van het verlies bij het Staatsboschbedrijf. Dat moet ten eerste bevreemden, omdat men bij de boschwachterij den Haag aantreft, wat elders niet het geval is. Hier heeft men nl. te doen met oud hout, terwijl in het verslag geklaagd wordt, dat de inkomsten zoo gering zijn, daar men overal te doen heeft met een jongen houtstand.

Mijnheer de Voorzitter! Vanwaar dat opmerkelijke verschil? Ik kan dat niet op andere wijze verklaren dan ook de heer Ebels heeft gedaan: men heeft hier niet te doen met een gewoon bosch, dat door het Staatsboschbedrijf wordt geëxploiteerd, maar met een wandelbosch ter wille van den Haag.

Ik meen, dat er in den tegenwoordigen tijd, waarin op de Staatsuitgaven zooveel mogelijk moet worden bezuinigd, geen reden bestaat, dat de Staat ter wille van den Haag dergelijke groote uitgaven doet.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou daarom den Minister in overweging willen geven met het gemeentebestuur van den Haag in overleg te treden omtrent de vraag of dit bosch niet over te dragen is, of, wanneer daartegen overwegende bezwaren bestaan, te overwegen of er niet een *modus* te vinden is, waarbij althans het beheer en het onderhoud worden overgedragen aan de gemeente den Haag.

Er is mij ter oore gekomen, dat er een oud contract bestaat. Ik weet niet of dat juist is. Ik weet niet of er bepalingen bestaan, waardoor het niet mogelijk is een andere regeling te treffen. Ik zou in elk geval gaarne willen zien, dat de Minister het zou willen overwegen. Wanneer op de door mij aangegeven wijze bezuinigd wordt, moet het ten slotte ten goede komen aan het Staatsboschbedrijf. Ik ben ook van meening, dat wij hier te doen hebben met een groot cultuurbelang. Daarom is het des te noodzakelijker, dat alle onnoodige uitgaven worden nagelaten.

De heer Hiemstra: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij met een enkel woord willen aansluiten bij wat door den heer Ebels en in laatste instantie door den heer Bierema is gezegd.

Ik geloof ook, dat het verstandig is, dat het Staatsboschbedrijf als een zelfstandig bedrijf wordt gehandhaafd en dat het op meer commerciëlen grondslag wordt gevestigd. Wanneer wij zien, dat voor het vorige jaar als verliespost opgegeven is ruim 1 miljoen, wekt het den indruk, dat het verlies geleden is. Ik onderstel, dat het verzet, dat in de afdeelingen is gerezen, voor een goed deel zijn oorzaak vindt in dezen grooten verliespost, die in het ontwerp van wet staat aangegeven. Daarmede wordt echter een volkomen onjuiste gedachte gewekt door de inrichting op dit oogenblik van de boekhouding van dit bedrijf. Men zal dat kunnen voorkomen door er werkelijk een commercieel bedrijf van te maken. Men zal dus ook in rekening moeten brengen de verbetering der bebossing, dus de waardetoeëneming, die in het afgelopen jaar heeft plaats gehad. In dat geval geloof ik, dat het een

(Hiemstra.)

groote verbetering zou zijn, en ik begrijp niet, dat er werkelijk zulk een groot bezwaar tegen bestaat als door den Minister in de Memorie van Antwoord wordt genoemd.

Er zal natuurlijk een herschatting moeten plaats hebben om na te gaan in hoeverre een waardevermeerdering bestaat. Men krijgt er toch eenige routine in en ik kan mij niet voorstellen, dat het zoo moeilijk is.

Ik zou bij den Minister er sterk op willen aandringen, om niet uit te voeren een aangekondigd voornemen, om dit bedrijf als zelfstandig bedrijf op te heffen, maar na te gaan of er geen hervorming van het bedrijf mogelijk is, zooals bijv. door den heer Ebels is aangegeven.

In de tweede plaats een enkel woord over de loonen, die bij dit bedrijf worden betaald. Het is een beetje vervelend en eentonig, om daarover voortdurend te moeten spreken, maar ik kan het niet nalaten. Ik kan het niet nalaten, omdat, naar mijn meening, de Regeering in het algemeen bij de belooning van deze en dergelijke arbeiders van een onjuist standpunt uitgaat. Wij hebben verleden week bij de bespreking van den landbouw in verschillende toonaarden gehoord, dat de toestand daar niet erg gunstig is; ieder zal moeten toegeven, dat de loonen in het landbouwbedrijf verbazend ongunstig zijn. In vele gevallen is het loonpeil beneden dat van 1913 en 1914, en dat zegt wat. Het gaat daarom niet op, dat de Staat ten aanzien van de loonen van zijn werklieden zegt: ik pas mij bij de bestaande loonen aan. Het gaat niet aan, dat de Staat zich aanpast bij de loonen, die een gevolg zijn van een slechte organisatie aan den eenen kant, maar ook van de betrekkelijk groote malaise in het bedrijf. Ik zou daarom den Minister ernstig in overweging willen geven, om zich in dit opzicht niet al te sterk aan te passen aan hetgeen in het particuliere bedrijf gebeurt.

Wanneer ik zie, dat de losse arbeiders na een paar jaar belangrijke loonsverlaging hebben verkregen — en dat is geen 5 of 10 pct. geweest, maar van 10—25 pct. —, zoodat zij in dezen tijd een weekloon hebben van ongeveer f 13,50, dan zal ieder toegeven, dat deze loonen te laag zijn, lager dan de loonen, die in tal van andere streken worden betaald. Bovendien wordt de boschbouw — dat moet men mede in aanmerking nemen — hoofdzakelijk uitgeoefend in zandstreken; in de zandstreken zijn de loonen, die in het landbouwbedrijf betaald worden, lager dan die in andere landbouwstreken. Deze loonen in de zandstreken kunnen in het algemeen moeilijk als basis genomen worden, want op die loonen wordt invloed uitgeoefend door het feit, dat daar meestal door kleine boeren in den tijd, dien zij over hebben, landbouwarbeid in loondienst wordt verricht, welken arbeid zij verrichten voor kleine loonen. Hetgeen dus deze mensen in den korten tijd, dat zij in loondienst werken, aan loon ontvangen, kan feitelijk niet als basis aangenomen worden voor de door den Staat te betalen loonen. Ik dring er daarom bij den Minister op aan, om hierin verandering te brengen.

Wat de vaste arbeiders betreft, wij hebben hier het verschijnsel, dat de loonen dezer werklieden beteekenend blijven beneden datgene, wat andere werklieden in dienst van den Staat ontvangen, al wonen zij ook in dezelfde streken, waar deze mensen werken. Nu is het mijn bedoeling allermint te zeggen, dat deze laatste mensen te veel verdienen, integendeel. De volgende week zal daarover wel gesproken worden. In het algemeen ben ik van meening, dat zij niet te veel hebben. Maar de vaste werklieden bij het Staatsboschbeheer moeten, wat betreft hun salarissen, worden behandeld op denzelfden voet als de andere werklieden en lagere ambtenaren in dezelfde streken van het land. Gaarne zou ik zien, dat de Minister ook hieraan zijn aandacht wijdde.

Nu zegt de Minister, dat er spoedig een commissie zal komen voor dit bedrijf en dat door deze commissie zal worden nagegaan, welke loonregeling voor deze arbeiders zal moeten gelden. Ik juich dat toe en ik zeg den Minister dank voor deze toezegging, maar toch, als de Minister eenmaal de loonen op zoodanig peil heeft gebracht, dat veel te laag is, dan heb ik weinig verwachting, dat de commissie, als zij eventueel een verhooging zou voorstellen, veel kans van slagen zal hebben bij den Minister. Ik hoop daarom, dat de

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

217. Vaststelling van de begrooting van inkomsten en uitgaven van het Staatsboschbedrijf voor 1924.

(Hiemstra e. a.)

Minister, zonder het advies der commissie af te wachten, eens zal nagaan, of deze loonen niet moeten worden verhoogd, daar die in het algemeen veel te laag moeten worden geacht.

De heer Lovink: Mijnheer de Voorzitter! Toen eenige jaren geleden het besluit genomen werd om het Staatsboschbedrijf in te richten volgens de regeling, die geldt voor de Staatsbedrijven, heb ik dat een zeer ongelukkigen maatregel gevonden. Ik heb dan ook in het vorig jaar, bij de behandeling van de begrooting van het Staatsboschbedrijf in de Tweede Kamer, den Minister reeds gewezen op de wenschelijkheid om te trachten te dezer zake een anderen weg te vinden. Immers, de eigenaardige wijze van inrichting van een Staatsbedrijf en die van een dienst — zal ik het nu maar noemen — als het boschwezen laten zich niet met elkaar vereenigen.

Zooals de begrooting van dit bedrijf thans ingericht is en telkenjare aan de Kamer wordt voorgelegd, krijgt men den indruk, dat er geregeld 1 miljoen op verloren wordt. Dit is absoluut onjuist en strookt in geen deele met de werkelijkheid, omdat, zooals de vorige sprekers reeds hebben uiteengezet, met de waardetoeneming door omzetting van woeste gronden in bosch, alsmede van den bijgroei der bosschen, volstrekt geen rekening gehouden is.

Er zijn echter nog andere omstandigheden, waarmede bij het Staatsboschbedrijf rekening moet worden gehouden. De indirecte beteekenis van het Staatsboschbedrijf ten aanzien van de werkloosheidsvoorziening, de beteekenis, welke de bosschen hebben voor bepaalde plaatsen en in bepaalde streken uit een oogpunt van algemeen belang, komt thans in het geheel niet tot uiting. Ik behoeft hierover in de Kamer wel niet verder te spreken, aangezien deze punten door alle sprekers reeds naar voren gebracht zijn.

Maar één feit is wel zeker, dat het verlies, dat telkenjare naar voren wordt gebracht, in geen deele in overeenstemming is met de werkelijkheid. Verandering schijnt derhalve noodzakelijk.

Ik wil nog op een paar andere punten wijzen. Wat de heer Bierema gezegd heeft over het Haagsche Bosch, is juist. Dat bosch — hier komt het verkeerde van het systeem reeds dadelijk uit — laat zich niet in een bedrijf rangschikken. Het is een park ten algemeenen nutte, van historische en culturele beteekenis. Ik weet niet, hoe men er toe gekomen is, dit bosch onder het bedrijf op te nemen, maar het past er absoluut niet in.

Verder heeft men ook duinbeplantingen als die bij Bergen en Schoorl in het bedrijf geperst. Dat gaat niet. Wie zal de beteekenis schatten, welke dergelijke boschaanleg heeft voor de omgeving van die plaatsen? Ik ben eenigen tijd geleden daar geweest en heb toen vernomen, dat duizenden menschen jaarlijks zich 's zomers daarheen begeven en dat de opkomst van die geheele streek te danken is aan de ontginningen en aan de beplanting van die duinen. Hoe wil men nu de beteekenis van die boschbeplanting voor de algemeene welvaart in cijfers brengen?

Ik wijs ook op de bosschen bij Breda, Ginneken, Ulvenhout, enz. Die plaatsen danken alle voornamelijk het bezoek der vreemdelingen aan de bosschen in de omgeving.

De Franschen spreken dan ook te recht, wanneer zij den dienst van het boschwezen aanduiden, van *conservateurs des bois*. Dat is het eigenlijk ook. Het is het bewaren van het algemeen goed in het algemeen belang.

Aangezien het boschbedrijf nog jong is, heeft het in verschillende streken van ons land eerst sinds eenige jaren die ontginningen aangevangen en de bosschen zijn dan ook alle nog jong, ten hoogste van 1—15 jaren. Op dit oogenblik is er nog geen berekening van te maken, welke waarde die bosschen eventueel later zullen vertegenwoordigen. Men kan de tegenwoordige waarde daarvan schatten, doch deze reeds nu moeilijk onder definitieve cijfers brengen. Moest men echter al het bezit van het boschbedrijf schatten, dan zou blijken, dat het verlies niet was een miljoen, maar hoogstens een paar ton.

(Lovink e. a.)

Ik vraag mij echter af: waartoe al die drukte? Waarom dat alles in een bedrijf samengekneld, ten gevolge waarvan een absoluut verkeerde indruk van het geheele Staatsboschbeheer wordt verkregen?

Ik zou den heeren, die min of meer in critischen zin over het boschbedrijf gesproken hebben, in overweging willen geven, zelf eens te gaan zien, hoe dit bedrijf werkt, dan zullen zij daarvan ongetwijfeld een geheel anderen indruk krijgen.

Ik zal mij op het oogenblik niet verdiepen in de cijfers, welke de heer Bierema voorts genoemd heeft omtrent den aanleg van grasland en bouwland, maar toch meen ik dien geachten afgevaardigde onmiddellijk op een fout te moeten wijzen. Het hebben van bouwland in het boschbedrijf is eenvoudig een hulpmiddel om verarmden grond in cultuur te brengen. Men heeft een terrein, dat men bebossen wil. Men beploegt het en dan zaait men er rogge, haver of lupinen of seradella op. Daardoor verbetert men den grond en krijgt men een vóóropbrengst, waardoor dus de kosten van het in cultuur brengen verlaagd worden. Het landbouwbedrijf is geen hoofdzaak; het is een bedrijf, dat nagenoeg uitsluitend geschiedt om den slechten grond te verbeteren en aldus de kosten van aanleg van een bosch naar beneden te brengen.

Ik meen het hierbij te moeten laten.

De heer Ruys de Beerenbrouck, Minister van Binnenlandsche Zaken en Landbouw: Mijnheer de Voorzitter! Het spreekt vanzelf, dat ik met groote belangstelling en instemming heb gehoord hetgeen de geachte afgevaardigden gezegd hebben. Ik kan n.l. constateeren, dat geen critiek uitgesproken is op het Staatsboschbedrijf zelf, maar alleen op de wijze, waarop jaarlijks in de begrooting een beeld van de uitkomsten van dat bedrijf gegeven wordt.

Nu heb ik gemeend — men kan dat vinden in de Memorie van Antwoord — dat een beter beeld van den werkelijken toestand van het bedrijf gegeven zou kunnen worden, indien ik den weg volgde, welke in genoemde Memorie is aangewezen. Hetgeen echter verschillende sprekers, in de eerste plaats de heer Bierema, hebben aangevoerd, geeft mij aanleiding om deze zaak nog eens nader te onderzoeken.

De heer Ebels heeft gezegd: het bedrijf moet geschoeid worden op een andere administratieve leest. Ik zou een ander woord willen gebruiken en spreken van: een andere boekhoudkundige leest. Ik zou namelijk de administratie niet uit elkaar willen rukken, maar bijv. de diensten, die het hoofd van het Staatsboschbeheer den lande bewijst, willen onderscheiden, en dus ook de daarvoor uit te trekken gelden voor den dienst van het Staatsboschbeheer in den eigenlijken, den meer engen zin, en andere diensten, die hij het land bewijst, bijv. als oppertoezicht van het Haagsche Bosch, als adviseur van gemeentebesturen, enz.

Nu wij het hierover eens zijn — ik vermoed, dat de geachte afgevaardigden, die zich bijna allen bij den heer Ebels hebben aangesloten, deze opmerking zullen willen accepteren —, ben ik zoo vrij de toezegging, die ik in de Memorie van Antwoord gedaan heb, eenigszins te wijzigen en ook dat gedeelte van hetgeen de geachte afgevaardigde mij in overweging gegeven heeft, te betrekken binnen den kring van mijn verder onderzoek. Want ik ben het met de verschillende geachte afgevaardigden volmaakt eens: deze zoo nuttige tak van Staatsbemoeienis mag tot geen prijs worden gediskwalificeerd. De indruk, dien belanghebbenden en belangstellenden bij den boschbouw in ons land hebben van hetgeen door de Overheid wordt gedaan, moet niet in ongunstigen zin worden beïnvloed. Integendeel.

De geachte afgevaardigde de heer Bierema heeft een opmerking gemaakt, waarmede ik volkomen instem. Hij zeide: bezuiniging is noodig. Zeker, zoowel wat den centralen dienst te Utrecht betreft als wat den dienst in het geheele land aangaat, zijn reeds door mij maatregelen genomen om bezuinigingen te bewerkstelligen, en die hebben reeds effect gesorteerd.

De geachte afgevaardigde heeft gesproken over het Haag-

(Minister Ruys de Beerenbrouck.)

sche Bosch. Hij vermoedde, dat de Staat ten deze niet geheel vrij is. Dat is inderdaad het geval, Mijnheer de Voorzitter. Indien de geachte afgevaardigde gelegenheid heeft om een interessante brochure van de Directie van den Landbouw: „De storm van 30 September 1911 in het Haagsche Bosch” te lezen, zal hij daar een en ander in vinden.

Het Haagsche Bosch is afkomstig van de grafelijkheid Holland. In de 16de eeuw zijn de plannen opgemaakt om het bosch en de warande van den Haag te verkoopen, ten einde de opbrengst te besteden ten dienste van het land. Toen is daar van de zijde van den Haag ernstig verzet tegen aange- teekend en is met geldelijke en andere opofferingen verkregen, dat blijvend van dien verkoop zou worden afgezien. Daarvan is den 16den April 1576 opgemaakt een akte, de bekende Akte van Redemptie. Ik schenk der Kamer de uitvoerige mededeeling van de bepalingen. De Staat heeft die akte getrouwelijk nageleefd en, zooals ieder kan constateeren, wordt het bosch behoorlijk onderhouden; verkoop van grond heeft hier nooit plaats gehad.

En nu de vraag, die de geachte afgevaardigde gesteld heeft, of de Staat het bosch niet zou kunnen overdragen aan de gemeente. De moeilijkheid is deze, dat de gemeente geen enkele aanleiding heeft om het onderhoud van het bosch op zich te nemen.

Het Rijk is volgens die akte verplicht om het bosch te onderhouden. Waarom zou de gemeente zich die kosten van onderhoud gaan getroosten? De heeren dienen niet te vergeten, dat de gemeente den Haag zich reeds belast heeft met het beheer en het onderhoud van verschillende wegen in het bosch, omdat de verkeerseischen eenige voorzieningen vroegen. De gemeente zou, vrees ik, het onderhoud niet op zich nemen zonder schadeloosstelling voor de financieele offers, welke zij daarvoor zou moeten brengen. Van den kant van het Departement is, voordat ik het Departement beheerde, ook wel eens aan een zoodanige overdracht aan de gemeente den Haag gedacht. Ik vraag mij echter af, of het met het oog op het boschbelang niet beter is, dat het Rijk eenige medezeggenschap houdt. Het is namelijk de vraag, of den Haag in zijn diensten zoo geoutilleerd is, dat het Haagsche Bosch op even goede wijze in stand gehouden zou worden, als het thans door het Rijk geschiedt.

Er komt nog bij, dat het gebruik van het Malieveld als terrein voor openluchtspelen en tentoonstellingen nu al soms tot ontsiering leidt.

Verder dient ook de Minister van Oorlog eventueel in deze zaak te worden gehoord, want het is bekend, dat ook het Departement van Oorlog belang heeft bij een richtige instandhouding van het Malieveld.

Dit alles neemt echter niet weg, dat ik gaarne bereid ben de zaak nog eens na te gaan.

Eindelijk de loonen, waarover de heer Hiemstra heeft gesproken. Het is moeilijk de twee standpunten te vereenigen. De geachte afgevaardigde zegt, dat men niet te veel op den plaatselijken loonstandaard moet letten, maar volgens de Regeering moet men zorgen, dat, wanneer die menschen te midden van anderen werken, die denzelfden arbeid verrichten, het loon voor allen ongeveer hetzelfde is. Er komt bij, dat, zooals blijkt het Voorloopig Verslag te recht door verschillende leden is opgemerkt, een afwijking van den algemeenen loonstandaard, voor de Rijkswerklieden geldend, niet zoo gerechtvaardigd is te achten, als men het van sommige zijden wil doen voorkomen. Kreeg de geachte afgevaardigde van mijn zijde een toezegging, dan zou deze anticiperen op hetgeen de geachte afgevaardigde voornemens is a.s. week bij de begroting voor Arbeid over de loonen van de Rijkswerklieden te spreken.

De heer Hiemstra: Ik heb gezegd, dat in verhouding tot die van Rijksambtenaren en andere werklieden deze loonen zeer laag zijn.

De heer Ruys de Beerenbrouck, Minister van Binnenlandsche Zaken en Landbouw: De geachte afgevaardigde erkent dus het verband tusschen de loonen van de werklieden

(Minister Ruys de Beerenbrouck e. a.)

bij het boschbeheer en den algemeenen loonstandaard van de werklieden in dienst van het Rijk, en nu is het moeilijk, hier een toezegging te doen betreffende een onderdeel.

De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

De artikelen, alsmede de beweegreden van het ontwerp van wet, worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het ontwerp van wet wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

IV. het ontwerp van wet tot vaststelling van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Bouwfonds voor de Departementen van Binnenlandsche Zaken en Landbouw en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen voor het dienstjaar 1923 (53).

De algemeene beraadslaging wordt geopend.

De heer Beumer: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch bij dit ontwerp enkele woorden van minzame critiek te spreken. Het stuk, dat wij behandelen, is de ontwerp-begroting van inkomsten en uitgaven van het Bouwfonds van de Departementen van Binnenlandsche Zaken en Landbouw en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen voor het jaar 1923, zegge en schrijve 1923.

Reeds de indiening van het ontwerp op 18 Januari 1923 is niet geheel behoorlijk. Wat gebouwd wordt voor het Departement van Binnenlandsche Zaken en Landbouw en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, wordt gefinancierd uit het Bouwfonds, en dus mag tot bouwen niet worden overgegaan, voordat de Staten-Generaal aan de begroting hun hooge goedkeuring hebben verleend, zooals de uitdrukking is, die tegenwoordig in sommige parlementaire kringen gebruikt wordt.

De indiening had plaats op 18 Januari 1923, hetgeen beteekent, dat gedurende eenige maanden van het jaar 1923 niet kon worden gebouwd. De behandeling immers van zulk een ontwerp neemt een aanzienlijken tijd in beslag. De leden dezer Kamer moeten het bestudeeren en zorgvuldig nagaan, of geen geld wordt aangevraagd, dat beter in de schatkist blijft: er moet een afdeelingsonderzoek plaats hebben, de Commissie van Rapporteurs moet haar Voorloopig Verslag opmaken, er moet een Memorie van Antwoord komen en daarna de openbare behandeling. Bovendien eischt deferentie voor het hooge college, dat aan de overzijde van het Binnenhof zetelt, en dat ook eerst na nauwgezette overweging zijn oordeel kan geven, dat een niet te korte termijn wordt gesteld voor de afdoening van een zoodanig stuk. Men kan aannemen, dat de afdoening een paar maanden vordert.

Hierbij moet evenwel gerekend worden op vlugge en vlotte behandeling van zaken aan de Departementen. En wat is hier nu geschied? Het Voorloopig Verslag is van 27 Februari 1923. Ruim een maand nadat het ontwerp was ingekomen, heeft deze Kamer kans gezien haar Voorloopig Verslag te doen verschijnen. Het is een allerbeminlijkst Voorloopig Verslag. Lastige vragen worden er niet in gesteld; alleen worden eenige opmerkingen gemaakt, waarvan de beantwoording aan twee bewindslieden niet zoo heel veel moeite kan hebben gekost. Het schijnt mij dus toe, dat de Memorie van Antwoord in eenige weken gereed had kunnen zijn; ik had willen zeggen: in enkele dagen, maar ik houd rekening met het feit, dat de beide Departementen gehuisvest zijn in gebouwen, die nogal vrij ver van elkander gelegen zijn. Echter blijkt, dat die termijn van enkele weken nog niet voldoende is geweest, want de Memorie van Antwoord is ingekomen bij schrijven van 27 Februari en 4 Maart 1924, dus ruim een jaar na het Voorloopig Verslag.

Dit is de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de begroting van het Bouwfonds voor de

53. Begrooting v. h. Bouwf. v. d. Dep. v. Binnenl. Zaken en Landb. en v. Onderwijs, Kunsten en Wetensch. v. 1923.

(Beumer e. a.)

Departementen van Binnenlandsche Zaken en Landbouw en voor Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen voor het jaar 1923! Er mag dus in het jaar 1923 niet gebouwd zijn. De vraag kan evenwel rijzen: is er ook niet gebouwd? Zoo er wel gebouwd is, krachtens welke bevoegdheid is dat dan geschied; hoe is dat bouwsel betaald? En zoo er niet gebouwd is, waartoe diende dan de indiening van deze begrooting, die dan blijkbaar overbodig was, omdat er in het geheele jaar 1923 niet gebouwd behoefde te worden? Waarvoor deze geld- en arbeidsverspilling, indien er toch niet gebouwd wordt?

In de Memorie van Antwoord worden eenige uitdrukkingen gebruikt over een school in Warffum en een school in Zaltbommel. Er wordt gezegd, dat bij die school in Warffum een voorziening ten spoedigste noodig is, en bij de school in Zaltbommel, dat een negende klasse is te verwachten en voorziening derhalve urgent is. Mijnheer de Voorzitter! Acht u de grenzen der vrijmoedigheid niet overschreden, indien dergelijke uitdrukkingen worden gebruikt in een Memorie, waarvan de productie een jaar gevorderd heeft? Ik weet, dat de Ministers ingenieus genoeg zijn om eenig argument te vinden, waarmede zij de poging zullen wagen om de late verschijning van dit stuk en de late indiening van het ontwerp te rechtvaardigen, maar ik ben toch belangstellend naar den aard van het argument.

Ik heb in den aanvang van mijn beschouwing gezegd, dat ik enkele woorden van minzame critiek wilde doen hooren. Ik geloof, dat ik er in geslaagd ben, minzaam te blijven, ten minste voor zoover dat mocht, gelet op de enormiteit der feiten!

De heer de Visser, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Mijnheer de Voorzitter! Het ligt in den aard der zaak, dat ik met den geachten afgevaardigde de late indiening van dit ontwerp en de zeer late indiening van de Memorie van Antwoord betreur. Maar de geachte afgevaardigde zal evengoed als ik weten, dat in den abnormalen tijd, waarin wij leven, wel eens abnormale maatregelen, ook wat betreft het tijdstip van indiening van wetsontwerpen, noodzakelijk zijn. Zoo ook met deze zaak; zij is laat gereedgekomen ten eerste omdat de vorige Bouwfondsbegrooting laat aan de orde was gesteld en zelfs eerst behandeld is kunnen worden op het einde van het vorige jaar. Het spreekt dus vanzelf, dat vóórdat die begrooting behandeld was, deze niet behandeld kon worden. En de geachte afgevaardigde weet ook evengoed als ik, dat, wanneer een te concipieeren Memorie van Antwoord moet loopen over drie Departementen, daaruit noodzakelijk een groote vertraging voortvloeit, vooral wanneer het Departement van Financiën daarin moet worden gekend. Daarbij komt de overweging, en dit is een punt, dat door den geachten afgevaardigde is voorbijgegaan, dat in dit stuk de zoo netelige zaak van het Leidsche academisch ziekenhuis blijkt in orde te zijn gekomen, omdat men er prijs op stelde, dat althans bij de behandeling van deze Bouwfondsbegrooting die zaak tot een goed einde zou zijn gebracht. Wanneer men weet — en men kan het weten — tot hoe ontzaglijk veel overleg dit vraagstuk aanleiding heeft gegeven, omdat men zich moest verbinden tot een nieuwe uitgave van vijf millioen, ten einde het geheele complex klaar te krijgen, dan zal men inzien, waarom het overleg met het Departement van Financiën ditmaal van bijzonder langen duur is geweest.

Tegenover de klacht, die de geachte afgevaardigde heeft doen hooren, wil ik dan ook zeggen, dat ik van denzelfden geachten afgevaardigde allereerst een woord van voldoening had verwacht, dat eindelijk het academisch-ziemenhuis-probleem te Leiden tot een oplossing is gebracht. Dat feit alleen rechtvaardigt zelfs zoozeer de vertraging, dat ik bijna zou zeggen, dat de Kamer met algemeene instemming en groote blijdschap deze begrooting moet aannemen.

De heer Beumer: Mijnheer de Voorzitter! Het spreekt vanzelf, dat ik de beschouwingen van den geachten bewindsman, die de verdediging van de gedragslijn der Regeering heeft onderstaan, met belangstelling heb vernomen. Dat

evenwel die verdediging mij er toe zou kunnen leiden, woorden van hulde en van voldoening uit te spreken, tot mijn leedwezen moet ik verklaren, daartoe thans nog niet in staat te zijn. Misschien zal dat bij nadere en betere overweging het geval wezen, maar voorloopig is het mij nog niet mogelijk. Waarom niet, Mijnheer de Voorzitter? Ik vind het alleraardigst voor den Minister en voor onze Staatsfinanciën, dat de quaestie van het academisch ziekenhuis eindelijk in orde is gebracht, maar dat daarvoor de beantwoording van het Voorloopig Verslag zoo lang moest wachten, is mij toch niet geheel duidelijk geworden, want in de Memorie van Antwoord wordt verwezen naar hetgeen daaromtrent gezegd wordt in de Memorie van Antwoord nopens hoofdstuk VA van het ontwerp Staatsbegrooting voor 1924. Daar is ongetwijfeld heel veel wetenswaardigs over dit onderwerp te vinden. Maar is het eigenlijk een goede gedragslijn, om de beantwoording van een Staatsstuk, van de Tweede Kamer uitgaande, zoo lang te laten wachten, omdat de Regeering een genoeglijke mededeeling aan de Kamer wil doen en er prijs op stelt, die in een bepaalde Memorie van Antwoord op te nemen? Het verkeer tusschen Regeering en Kamer is wel zoo veelvuldig, dat daarvoor andere gelegenheden kunnen worden aangegrepen.

Ik heb vernomen, dat ik eenigermate onbillijk ben geweest tegenover de Regeering, omdat ik maar gesproken heb van het overleg tusschen twee Departementen, terwijl de lange duur van de afdoening van deze zaak voor een deel te wijten is aan het overleg met een ander Departement, waarop ik niet het oog had, wijl de naam van dit Departement niet in de stukken was genoemd. Natuurlijk is het mij niet onbekend, dat ook de Minister van Financiën belangstelling heeft voor de uitgaven van het Bouwfonds. Het is duidelijk, dat zijn Departement daarmede te maken heeft. In zooverre leed dus mijn eerste rede aan onnauwkeurigheid, dat ik in plaats van twee Departementen had moeten spreken van drie Departementen, en in plaats van enkele weken voor de vervaardiging der Memorie van Antwoord anderhalve maand of twee maanden had moeten uittrekken. Het is geworden 12 maanden. Ik begrijp, dat in den tegenwoordigen tijd het Departement van Financiën een buitengewone belangstelling heeft voor Bouwfonds en bouw dienst. Nu ik mij herinner, dat dit Departement er bij betrokken is, geloof ik, dat er maar zeer weinig valt te zeggen. Wanneer eenmaal als schuldige het Departement van Financiën is aangewezen, dan houdt alle critiek op.

De heer de Visser, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil slechts twee korte opmerkingen maken.

De eerste is, dat de geachte afgevaardigde onjuist gaat, wanneer hij zegt, dat zoo lang gewacht is met de Memorie van Antwoord, opdat de Minister in staat zou zijn, een heuglijke mededeeling aan de Staten-Generaal te doen. Dat woord „mededeeling” moet worden veranderd in „feit”. Eerst moest het heuglijke feit vaststaan, dat het Leidsche academisch-ziemenhuis-probleem was opgelost.

Mijn tweede opmerking is, dat de geachte afgevaardigde in zijn rede vergeten heeft, dat tegenwoordig niet onder het Departement van Binnenlandsche Zaken en Landbouw, noch onder het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de Rijksgebouwendienst ressorteert, maar onder het Departement van Financiën, dat als zodanig ook de huisvesting van de gebouwen regelt.

De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

Artikel I van het ontwerp van wet komt in behandeling.

De onderartikelen 1 tot en met 9 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over onderartikel 10. luidende:

„De Rijks Universiteit te Leiden, f 1 441 061.”

(Schokking e. a.)

De heer **Schokking**: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen de Minister zooveen heeft gezegd over het heuglijk feit van de oplossing van het probleem van het academisch ziekenhuis te Leiden, durf ik nauwelijks een opmerking te maken. Toch zij het mij veroorloofd, een enkele vraag te stellen.

Het trekt de aandacht, inzonderheid van degenen, die in de omgeving van Leiden wonen, dat de gebouwen nog voortdurend blootgesteld blijven aan weer en wind. Na de lijdensgeschiedenis met den bouw van dit ziekenhuis mocht toch verwacht worden, dat met betrekking tot dit punt aanstonds de noodige voorzieningen werden getroffen. Ook op grond van inlichtingen van deskundigen, die ik daarover vroeg, waag ik het, de aandacht van den Minister hierop met nadruk te vestigen en te vragen, dat dit groote complex van gebouwen niet langer worde blootgesteld aan weer en wind, zooals nu het geval is. Indien hierin niet onmiddellijk wordt voorzien, zullen de kosten tot herstel van schade later veel grooter zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Nu nog een andere korte vraag. In de Memorie van Antwoord bij de begroting van Onderwijs, had ik met genoegen gelezen, dat een deel van de gebouwen zal worden verhuurd aan de Vereeniging voor Misvormden om te komen tot een Orthopaedisch Instituut. In de bij dit wetsontwerp behorende Memorie van Antwoord lees ik echter, dat die verhuring „waarschijnlijk” is. Nu hoop ik, dat uit dat woord niet moet worden afgeleid, dat er omtrent dit punt twijfel gekomen is. Dit zou te betreuren zijn om twee redenen: zoowel omdat dan een grooter deel der gebouwen vooreerst ongebruikt zou blijven, alsook, omdat het instituut, waaraan zoo groote behoefte is, dan mogelijk achterwege zou blijven.

Het zal mij daarom aangenaam zijn, wanneer de Minister omtrent dit punt een geruststellende verklaring kan geven. Het is ook van belang, dat er in dit opzicht zoo spoedig mogelijk kan worden voortgewerkt.

De heer **de Visser**, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Mijnheer de Voorzitter! Wat het eerste punt betreft, wil ik gaarne aan de directie van den Rijksgebouwendienst het bezwaar meedeelen, dat zooveen door den geachten afgevaardigde ten opzichte van het inregenen, enz. in de gebouwen is geopperd. Wat het tweede punt betreft, zeg ik, dat het wel degelijk de bedoeling is, dat het Orthopaedisch Instituut van dr. Murk Jansen in het nieuwe complex een plaats zal vinden. Ik ben het met den geachten afgevaardigde volkomen eens, dat de tegenwoordige toestand niet gehandhaafd kan worden, zoodat ik van harte hoop, dat eerlang op dit gebied zijn wenschen bevredigd zullen kunnen worden.

De beraadslaging wordt gesloten en onderartikel 10 zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De onderartikelen 11 tot en met 26 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Artikel I van het ontwerp van wet wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De artikelen II tot en met IV, alsmede de beweegreden van het ontwerp van wet, worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het ontwerp van wet wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

V. de conclusie van het Verslag der Commissie, in wier handen zijn gesteld de inlichtingen op het adres van mevrouw C. M. van Gelder, tekenonderwijzeres, te Haarlem, houdende verzoek om toekenning van wachtgeld wegens gedeeltelijke opheffing harer betrekking (129).

(van Boetzelaer van Dubbeldam.)

De conclusie strekt om:

1°. den Minister uit te noodigen te bevorderen, dat aan mevrouw C. M. van Gelder alsnog wachtgeld volgens de daarop betrekking hebbende regelen worde toegekend;

2°. den Minister dank te zeggen voor de verstrekte inlichtingen.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **van Boetzelaer van Dubbeldam**: Mijnheer de Voorzitter! Tegen de conclusie sub 1°. van de Commissie meen ik bezwaar te moeten maken. Wanneer men de quaestie tot haar eenvoudigste vormen herleidt, staat wel onweersprekelijk vast, en dat wordt ook door de Commissie volmondig erkend, dat mevrouw van Gelder, als zij bij het openbaar onderwijs werkzaam was geweest, geen aanspraak had kunnen maken op wachtgeld. Nu zij bij het bijzonder onderwijs werkzaam is geweest, staat de zaak eenigszins anders. Nu heeft de wetgever haar niet van het ontvangen van wachtgeld uitgesloten. Daaruit wordt nu de conclusie getrokken: „omdat deze zaak voor het bijzonder onderwijs niet is geregeld, daarom heeft mevrouw van Gelder wel aanspraak op wachtgeld.” Er wordt door de Commissie gesproken van een vergissing van den wetgever. Ik geloof, dat zij liever had moeten spreken van een kleine omissie van den wetgever. De zaak is eenvoudig over het hoofd gezien. Nu kan niet worden gezegd: omdat mevrouw van Gelder particulier onderwijzeres was, heeft zij recht op wachtgeld, maar wordt alleen gezegd: als zij openbaar onderwijzeres was, had zij geen recht op wachtgeld, en daaruit volgt dus, dat zij nu wel recht daarop heeft. Uit de Memorie van Toelichting wordt een zinsnede aangehaald, die betrekking heeft op het aanvaarden van het lidmaatschap der Tweede Kamer. Het is mij niet bekend, dat aan mevrouw van Gelder het lidmaatschap der Tweede Kamer werd aangeboden. Maar dat heeft er niets mee te maken. Het geval van Gelder is wel eenigszins daaraan verwant, maar het is toch een geheel ander geval. Daarom meen ik, dat mevrouw van Gelder geen aanspraak heeft op wachtgeld en zal ik mij tegen de conclusie sub 1°. moeten verzetten: ik hoop, dat, als straks de zaak in stemming wordt gebracht, u zult kunnen besluiten om de beide conclusies gesplitst in stemming te brengen, want dan zou ik mij tegen het eerste gedeelte der conclusie moeten verzetten.

De Voorzitter: Ik geef den heer van Boetzelaer van Dubbeldam in overweging, dan liever een amendement in te dienen, dat b.v. zou kunnen luiden: De ondergeteekende heeft de eer, voor te stellen, de conclusie sub 1°. en het cijfer 2°. te doen vervallen. Dat amendement kan dan in stemming komen.

De heer **Ketelaar**, voorzitter van de Commissie: Mijnheer de Voorzitter! Het betoog tegen de eerste conclusie van de Commissie, geleverd door den heer van Boetzelaer van Dubbeldam, is, dunkt mij, niet zeer sterk. In de wet op het lager onderwijs — en wij moeten hier hebben de wet op het lager onderwijs 1920, zooals die luidde vóór de wijzigingen van verleden jaar er in waren aangebracht, zoodat, wanneer ik artikelen citeer, deze altijd het nummer uit die wet dragen —, in de Lager-onderwijswet 1920 dus worden in art. 28 de aantallen onderwijzers bij het openbaar onderwijs geregeld; in de wet worden verder regelen omtrent het al of niet hebben van recht op pensioen en op wachtgeld gesteld, zoowel voor openbare als voor bijzondere onderwijzers.

Wanneer de wetgever in art. 53 van de Lager-onderwijs-wet uitdrukkelijk zegt:

„De artikelen 44, 45 en 51 gelden niet voor de onderwijzers uitsluitend belast met het geven van onderwijs in één of meer der vakken, vermeld in artikel 2, onder k tot en met k, en r tot en met u.”,

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

Conclusie van een Verslag.

(Ketelaar.)

doet hij dat, omdat hij uitdrukkelijk die bepalingen omtrent wachtgeld wil uitzonderen voor de vakonderwijzers bij het openbaar onderwijs, want dit artikel staat onder het hoofdstuk: Openbaar Onderwijs.

De wetgever gaat ook bepalingen maken voor het bijzonder onderwijs en zet — ik meen in art. 112 —, dat de onderwijzers bij het bijzonder onderwijs, die alleen in de zoeven genoemde vakken lesgeven, geen recht hebben op pensioen. Maar indien de wetgever aan art. 125 komt, waarbij de bepaling wordt vastgesteld van het beroep bij een commissie van beroep over de vraag om handhaving van het ontslag, waarbij wordt aangegeven, dat er een recht op wachtgeld kan ontstaan, dan staat er in de toenmalige Lager-onderwijswet 1920 geen bepaling opgenomen gelijk aan die van art. 53 voor het openbaar onderwijs.

Men kan dat een ommissie noemen of een vergissing of hoe dan ook, maar vaststaat, dat er in art. 125 geen bepaling is opgenomen daaromtrent.

Ik stel mij voor, dat, wanneer zulk een zaak voor den rechter zou kunnen komen, in hoogste instantie door den Hoogen Raad zou worden beslist in dezen zin: neen, die bepaling komt niet voor, dus een bepaling als voor het openbaar onderwijs op dit punt is niet geldig voor het bijzonder onderwijs. Dan zou hier gebeuren wat herhaaldelijk gebeurd is: indien de Hooge Raad een beslissing had gegeven, zouden, zolang er personen waren, die onder de bepaling vielen, voordat de wet veranderd was, die personen dat wachtgeld ontvangen, maar de Regeering zou zich haasten, zooals wij dat telkens hebben gezien, om een ontwerp-wijzigingswet in te dienen, waarbij een dergelijke bepaling werd opgenomen. Het is wel eigenaardig, dat die bepaling er niet in voorkwam, maar dat die wel is opgenomen in de technische wijziging van het vorig jaar. Het is inderdaad een speciaal onderwerp voor een technische wijziging!

Nu heeft de Commissie uit de Kamer gezegd: wij geven volkomen toe, dat de openbare onderwijzers op dat wachtgeld geen aanspraak hebben; wij geven ook toe, wat de Minister zegt in zijn Nota van Inlichtingen, dat het de bedoeling is geweest, om het ook aan de bijzondere onderwijzers niet toe te kennen, die alleen zg. vakonderwijzers waren, maar de wetsbepaling was er nu eenmaal niet tot de wijzigingswet van verleden jaar. Mevrouw van Gelder heeft haar ontslag gekregen, voordat die wijziging er was, zelfs voordat er over die wijzigingswet gedacht werd.

Mevrouw van Gelder heeft gevraagd dit ontslag, dat haar ongevraagd, eervol gegeven is, zooals men dat noemt, te „handhaven” en de commissie van beroep heeft uitspraak gedaan, waarbij dat ontslag gehandhaafd is, omdat gebleken is, dat er niets plaats heeft gehad, dat niet te goeder trouw zou zijn, dus meent uw Commissie, dat alsnog aan haar moet worden toegekend een wachtgeld, volgens de daarop betrekking hebbende regeling.

De bestrijding, die de heer van Boetzelaer gegeven heeft, is geen andere dan deze: ja, het is wel bedoeld om het anders te doen, maar het staat er nu niet; er is niet gezegd, dat zij er wel recht op heeft, maar er is vergeten te zeggen, dat zij er geen recht op heeft. Maar, Mijnheer de Voorzitter, dat is toch bij de openbare onderwijzers precies hetzelfde. Daar heeft men het uitdrukkelijk gezegd en wanneer ik het nu bij een andere groep niet uitdrukkelijk zeg, dan spreekt het toch dunkt mij vanzelf, dat deze bepaling voor het bijzondere onderwijs niet geldt.

Dit is een ommissie en die zal ik het Ministerie en het Departement in geen geval kwalijk nemen. Er zijn meer punten geweest, waarvan men naderhand gezien heeft, dat men nog geen volkomen gelijkstelling tusschen het openbaar en het bijzonder onderwijs had. Dit keer is het misschien ten nadeele van enkele openbare onderwijzers geweest, een anderen keer zal het zijn in het nadeel der bijzondere onderwijzers, maar dat is de zaak niet. De bepaling komt dus niet voor en het zou mij derhalve aangenaam zijn, sprekende als waarnemend voorzitter der Commissie, indien de Minister zou willen verklaren, dat hij alsnog met deze conclusie zou kunnen meegaan.

(Minister de Visser e. a.)

De heer de Visser, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Mijnheer de Voorzitter! Ik moet eerlijk erkennen, dat ik vooralsnog niet sta en niet kan staan op het standpunt, dat de geachte voorzitter dezer Commissie blijkens het Verslag en blijkens zijn rede nu heeft ingenomen.

Wat is het geval?

Er is onder de afdeeling Openbaar Onderwijs in de wet van 1920 de bepaling opgenomen, dat de vakonderwijzers en -onderwijzeressen, altijd beperkt tot degenen, die lesgeven in het zingen, teekenen, lichamelijke oefeningen en de nuttige handwerken voor meisjes, en dan in het verdere artikel, die onderwijs geven in handenarbeid, tuin- en landbouw en fraaie handwerken voor meisjes, bij het openbaar onderwijs niet krijgen pensioen en niet krijgen wachtgeld. Dat staat vast.

Nu is de groote vraag: wat geldt ten aanzien van het bijzonder onderwijs?

Voor hen zou men reeds bij eerste nadenken meenen, dat, ook al is er geen bepaald artikel in de wet, de gelijkstelling, die wij in 1920 hebben gewild, ook zou meebrengen, dat de bijzondere onderwijzers onder hetzelfde recht vallen als de openbare onderwijzers.

Het is toch niet te veronderstellen, dat de wetgeving positief in 1920 een geheel andere regeling, wat de pensioenen en wachtgeld betreft, heeft gewild voor de bijzondere, dan wel voor de openbare onderwijzers. Dus met die gedachte aan degelijkstelling voor oogen zou men reeds moeten concluderen, dat ook de vakonderwijzers bij het bijzondere onderwijs noch pensioen, noch wachtgeld krijgen.

Maar dat klemte nog meer, wanneer wij nu onder de oogen nemen het artikel, dat de geachte afgevaardigde niet genoemd heeft en dat in het Verslag niet genoemd is, nl. art. 122. Wat staat in dat artikel 122? Dat er een uitzondering voor het bijzonder onderwijs is gemaakt ten aanzien van het pensioen.

De heer Ketelaar: Ik heb bij vergissing gezegd: artikel 112, naar ik meen, maar ik bedoelde: artikel 122.

De heer de Visser, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Ik accepteer die vergissing. Dus er is hier een exceptioneele bepaling ten aanzien van het pensioen voor de bijzondere onderwijzers, die natuurlijk niet noodig was, wanneer waar was wat de geachte afgevaardigde zeide, dat zij het vanzelf al moesten hebben in tegenoverstelling van het openbare onderwijs. Die exceptioneele gunstige bepaling in zake het pensioen is er in gebracht, omdat eenige jaren geleden de gemeente haar ambtenaren in een afzonderlijk pensioenfonds heeft gebracht, waartoe ook haar vakonderwijzers behooren. Wij hebben toen geredeneerd: zoo komt er een ongelijkheid. De vakonderwijzers bij de gemeente deelen krachtens het gemeentelijke pensioenfonds in het pensioen. De gelijkstelling zou worden verbroken, als wij nu ook voor de bijzondere onderwijzers niet de gelegenheid openden, in het pensioenfonds te worden opgenomen. Omdat ik vrees, dat anders de gelijkstelling niet consequent zou worden doorgetrokken, concipieerde ik de aparte bepaling van artikel 122.

Ten aanzien van de bijzondere vakonderwijzers bleef echter, wat het wachtgeld betreft, de positie krachtens het beginsel van de gelijkstelling volkomen hetzelfde als die van de openbare onderwijzers, en ik weet niet, waarom wij daarvan met het oog op dit bijzondere geval zouden afwijken.

Daarvoor heeft de geachte afgevaardigde ten slotte ook maar één reden aangevoerd, nl. deze: het staat niet in de wet en bij de technische wijziging hebt gij het er eerst in gebracht. Die aanvulling van de technische wijziging bedoelde alleen te zijn een verduidelijking van wat reeds in de wet lag ongesloten, maar ze bedoelde niet een correctie te geven van datgene, wat op dat oogenblik in de wet stond.

Mijnheer de Voorzitter! Op deze gronden zou ik de Kamer willen verzoeken de conclusie van de commissie te verwerpen.

De heer Ketelaar: Mijnheer de Voorzitter! Heel veel nieuws heeft de Minister niet gezegd, en ik zal dus ook niet

(Ketelaar e. a.)

heel veel nieuws zeggen, maar ik wijs er hem op, dat hij zelf uitdrukkelijk toegeeft, dat in artikel 125 de bepaling ten opzichte van de bijzondere onderwijzers niet voorkomt.

Van de wet gelden de bepalingen, die geschreven zijn, maar zijn er ook ongeschreven bepalingen, die gelden? Als ik iets uitdrukkelijk heb bepaald voor het openbare onderwijs, of laat ik liever zeggen: voor één soort van onderwijs, en ik laat het bij vergissing weg — laat ik het gerust zeggen — voor den anderen tak van onderwijs, kan ik dan zonder meer zeggen: het is ook toepasselijk op den anderen tak van onderwijs?

Dat ik dat niet zonder meer kan zeggen, blijkt uit het feit, dat men deze bepaling heeft opgenomen en dat men bij de toelichting niet gezegd heeft: het is ter verduidelijking, maar het is, omdat deze bepaling ontbrak, daarom hebben wij deze nieuwe bepaling opgenomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil u wel zeggen, dat ik in het begin zooals de Minister dacht, nog vóór deze zaak aan den Minister bekend was. Ik kreeg in een andere qualiteit — ik was nl. lid van de commissie van beroep — het verzoekschrift van mevrouw van Gelder, om het ontslag te handhaven: toen zei ik dadelijk: dat is nergens voor nodig, want zij heeft toch geen recht op wachtgeld. Hierna hebben de voorzitter van de commissie, de heer Rink, en ik samen de wet „nageplozen”, laten wij dat gerust zeggen. Wij begonnen bij artikel 125 en hebben teruggewerkt, waarbij wij bemerkten, dat een uitsluiting van het recht op wachtgeld niet bestond. Wij hebben zelfs het Departement gewaarschuwd en gezegd: denk er om, als ge de technische herziening behandelt, dat ge die bepaling er in opneemt. Wij hebben een zeer welwillend antwoord gekregen met de aanhaling van eenige artikelen — het juiste kon natuurlijk niet aangehaald worden, want dat bestond niet —, dat het niet nodig was. Wij konden het ontslag wel handhaven, maar de Kroon zou zeker het wachtgeld niet toestaan. Dat ging natuurlijk buiten onze beslissing. Onzes inziens moet niet de adressante de schade van de fout in de wet ondervinden, maar is de schade natuurlijk voor het Rijk, dat de vergissing begaan heeft.

De heer Rutgers: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd om den nadruk te leggen op een fout, die m. i. voorkomt in de redeneering van den Minister.

De Minister ging onder meer uit — en dat achtte hij een van zijn sterkste argumenten — van de Grondwettelijke financiële gelijkstelling. Dat is een overweging, die bij de interpretatie van de wet meermalen bij het Departement van Onderwijs voorkomt; ook in de argumentatie van sommige Koninklijke besluiten; ik herinner mij één er van, tot stand gekomen in afwijking van het gevoelen van den Raad van State. Een beroep daarop is echter niet vrij van bedenking. Bepalingen der Grondwet, als die over het lager onderwijs, worden bij het tot stand komen van een organieke wet, zooals de Onderwijswet is, daarin verwerkt, en de bepalingen der Grondwet mogen er dus niet toe leiden, dat de bepalingen van een wet worden op zij gezet, uit overweging, dat anders niet in overeenstemming met de Grondwet zou kunnen worden gehandeld. Ik stel er prijs op te verklaren, dat ik absoluut niet wensch, dat de Onderwijswet ter zijde gesteld wordt, omdat men aan het Departement van Onderwijs acht, dat een regeling, die daarvan afwijkt, redelijker, billijker of meer met de Grondwet in overeenstemming is. Ik stel er prijs op, dat de Onderwijswet wordt uitgevoerd, zooals zij tot stand is gekomen: indien het blijkt, dat er fouten in voorkomen, moeten die door wetswijziging weggenomen worden.

Wanneer men te rade gaat met hetgeen men bedoeld heeft — in dit geval misschien met hetgeen men had moeten bedoelen — bij het tot stand komen der wet, dan wordt het zeer moeilijk wetten tot stand te brengen, want dan is men bij de uitvoering daarvan altijd overgeleverd aan het arbitrium van degenen, die de wet moeten uitvoeren, dus aan het Departement. Dan behoeft men eigenlijk geen wetten te maken.

Voorts komt het mij voor, dat het Departement van Onder-

(Rutgers e. a.)

wijs op dit punt een bijzondere gedragslijn volgt, omdat de vraag, of de naam „onderwijzers” al of niet de vakonderwijzers omvat, zich ook voorgedaan heeft bij artikel 55 der Onderwijswet; deze quaestie is kort geleden hier in de Kamer nog ter sprake geweest. Door den heer de Monté ver Loren is toen de vraag gesteld, of onder „onderwijzers” ook vallen de vakonderwijzers. Terwijl dáár sterke historische gronden waren om die vraag ontkennend te beantwoorden, stelde het Departement zich op het standpunt: onderwijzers zijn onderwijzers, en daaronder vallen ook vakonderwijzers. En juist omgekeerd zegt de Minister hier bij artikel 125: er staat wel „onderwijzers”, maar er is bedoeld (of: er had moeten bedoeld zijn): „onderwijzers met uitzondering van vakonderwijzers”.

Deze methode van wetsuitlegging van den Minister, die ik in de argumentatie van Koninklijke besluiten wel meer heb bespeurd, acht ik verkeerd. Ik geloof, dat het juist is, om, indien er een fout staat in de wet, de wet dan toe te passen met inbegrip van die fout, en dan voorts, indien dat tot onredelijke resultaten aanleiding geeft, de wet te veranderen. Indien deze methode niet wordt gevolgd, kunnen wij ons de moeite van het maken van wetten wel besparen en de regeling geheel aan het oordeel van den Minister overlaten.

Om deze reden zal ik dus vóór de conclusie van de Commissie stemmen.

De heer de Visser, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou nog een zeer korte opmerking willen maken.

Wanneer waar is hetgeen de heeren Ketelaar en Rutgers beweren, dan zou artikel 122 ten eenenmale overbodig zijn geweest. Wanneer uit hetgeen voor het openbaar onderwijs is vastgesteld en niet voor het bijzonder onderwijs, vanzelf voortvloeit, dat de menschen bij het bijzonder onderwijs pensioen en wachtgeld krijgen, zou b.v. artikel 122 — betreffende het pensioen — geheel overbodig geweest zijn. Men volgt dezen gedachten gang: omdat er van hen niet gesproken wordt, komt het hun vanzelf toe. Dit zou dan ook gelden ten aanzien van het vraagstuk der pensionneering. Maar ik heb, juist omdat ik van een anderen gedachten gang uitging, met opzet artikel 122 opgenomen, waarbij den menschen het pensioen wordt verzekerd. En die gedachten gang berustte op den grond van de gelijkstelling. En waar dergelijk exceptioneel artikel 122, de pensioenen regaardende, niet is opgenomen ten aanzien van de wachtgeldden, komt het mij voor, dat deze menschen het wachtgeld niet behooren te genieten.

De Voorzitter: Door den heer van Boetzelaer van Dubbeldam wordt bij mij ingediend een amendement, strekkende om uit de conclusie van de Commissie sub 1°. te doen vervallen en de conclusie sub 2°. te lezen als eenige conclusie.

Dit amendement is mede-onderteeekend door de heeren Tilanus, Suring, Visscher, Kersten, Schokking, Bakker, van Voorst tot Voorst, Snoeck Henkemans en van Schaik, en maakt derhalve een onderwerp van beraadslaging uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het amendement van den heer van Boetzelaer van Dubbeldam c. s. komt in stemming en wordt met 44 tegen 33 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de heeren Ketelaar, van der Waerden, Krijger, mevrouw de Vries—Bruins, de heeren Duymaer van Twist, Oud, Kleerekoper, Fruytier, de Wilde, de Monté ver Loren, Rutgers, van Braambeek, Boon, Troelstra, Hiemstra, IJzerman, Duys, Staalman, Schouten, Deckers, van den Heuvel, van Dijk, Kuiper, Beumer, Ebels, van Rijzewijk, Loerakker, Bulten, Hermans, Leenstra, Brautigam, J. ter Laan, Schaper, Braat, Wintermans, van Zadelhoff, mejuffrouw Groeneweg, de heeren Henkels, de Boer, mevrouw Bakker—Nort, de heeren Albarda, Wijnkoop, Zijlstra en de Voorzitter.

(Voorzitter e. a.)

Vóór hebben gestemd mejuffrouw van Dorp, de heeren Snoeck Henkemans, Nolens, Bongaerts, van Voorst tot Voorst, van Boetzelaer van Dubbeldam, Tilanus, van Schaik, van Rijckevorsel, Lovink, Rutgers van Rozenburg, van Wijnbergen, Visscher, de Groot, Ament, Fleskens, Bakker, van de Bilt, Suring, Knigge, mevrouw Bronsveld—Vitringa, de heeren Kersten, Bierema, Michielsen, van der Molen, Feber, Weitkamp, van Vuuren, Dresselhuys, van der Voort van Zijp, Schokking, van Gijn en Rutten.

De Voorzitter: De heeren van Ravesteijn en Stulemeijer hebben mij medegedeeld, dat zij de vergadering hebben moeten verlaten.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De conclusie van het Verslag der Commissie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

VI. de conclusie van het Verslag der Commissie omtrent het Verslag van den staat van het onderwijs over 1919—1920. (118).

De conclusie strekt om het Verslag voor kennisgeving aan te nemen en een afschrift van het rapport naar den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen te zenden.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer Ketelaar: Mijnheer de Voorzitter! De Kamer wordt verzocht, een afschrift van het rapport aan den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen te zenden, maar nu de Minister van Onderwijs hier toch aanwezig is, zou ik hem wel even willen wijzen op het wenschelijke, om inderdaad te voldoen aan het verzoek, dat al door vroegere Commissiën gedaan is en nu is herhaald, om een commissie *ad hoc* te benoemen van een klein aantal ter zake kundigen, die eens zullen onderhanden nemen de wijze, waarop dit Verslag in het vervolg zou moeten worden ingericht, zoodanig, dat het in de eerste plaats spoedig kan verschijnen en dat men er eindelijk eens iets aan heeft. Dit verzoek is in den vorm van een uitnodiging al meermalen tot den Minister gericht, in verslagen en bij de debatten over hoofdstuk VA, vroeger hoofdstuk V, van de Staatsbegroting, maar ik zou gaarne willen, dat de Minister nu verklaarde, dat hij dezen wenk thans ter harte zal nemen, zoodat het pessimistisch gevoelen van de Kamer, dat er toch niets van zal komen, niet meer bewaarheid wordt.

De heer de Visser, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het met den geachten afgevaardigde en met de Commissie eens, dat door een noodlottigen samenloop van omstandigheden het Schoolverslag laat is verschenen. De oorzaak lag vooral hierin — het zal den geachten afgevaardigde en zijn medecommissieleden bekend zijn —, dat bij de reorganisatie van het schooltoezicht ten gevolge van de wet van 1920 tal van leden van dat schooltoezicht, b. v. vele oude arrondissements-schoolopzieners, heengingen en er geen bijna geheel nieuw schooltoezicht tot stand kwam. Daarvan was het gevolg, dat de nieuwe leden zich moesten inwerken in hun nieuwe werk, terwijl de uitgetreden leden niet altijd voldoende gegevens hadden achtergelaten, waarmede de nieuwe leden behoorlijk werken konden.

Het is vooral daarom, dat het Schoolverslag later is verschenen dan gewoonlijk het geval is. Maar ik heb te gelijker tijd maatregelen getroffen, ten gevolge waarvan in de toekomst meer spoed zal worden betracht. Hoogstwaarschijnlijk zal diensengevolge in de maand Juni het Schoolverslag 1921—1922 volgen en het is zelfs niet onmogelijk, dat nog in dit jaar, in December, het Schoolverslag 1922—1923 verschijnt.

Het is zelfs mijn voornemen om, zoo eenigszins mogelijk, tot den ouden toestand terug te keeren, waarin het Schoolverslag over het schooljaar September tot September reeds in November of December verscheen.

(Minister de Visser e. a.)

Dit wat betreft den spoed, welke voortaan zal worden betracht. Ik ben het hierin met den geachten afgevaardigde eens, dat ook mij de vorm van het Schoolverslag niet voldoet. Daarom ben ik bereid een kleine commissie *ad hoc* te benoemen, welke vooral het vraagstuk onder de oogen zal hebben te zien, hoe het Schoolverslag, wat den vorm betreft, aantrekkelijker kan worden gemaakt dan het thans is.

De beraadslaging wordt besloten en de conclusie van het Verslag der Commissie zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

VII. de conclusie van het Verslag der Commissie omtrent de inlichtingen op het adres van H. G. Baints, gepensionneerd leeraar der R. H. B. S. te Alkmaar, betreffende verhooging van het bedrag van zijn salaris en van zijn pensioensgrondslag, gerekend van 1 Januari 1920 af (206).

Deze conclusie wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Ik stel aan de Kamer voor, om het voor de leden ter inzage gelegd gedeelte van het officieel verslag der *Handelingen* van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

De heer van Boetzelaer van Dubbeldam, lid van de Commissie voor de Verzoekschriften, brengt de volgende Verslagen uit:

In handen uwer Commissie zijn gesteld de volgende verzoekschriften:

I. een, van L. W. Kam, onderwijzeres, te Salatiga, dd. Semarang 30 Augustus 1923, zich beklagende, dat zij tegen haar wil en zonder dat haar mededeeling van de redenen werd gedaan, gedurende een maand is aangehouden in het krankzinnigengesticht te Buitenzorg; dat zij, er niet in geslaagd zijnde in Indië te verkrijgen, dat er een onderzoek ingesteld werd naar de oorzaken van deze voor haar goeden naam schadelijke vrijheidsberoving, thans de Kamer verzoekt een zoodanige enquête uit te lokken.

Daar de Commissie van oordeel is, dat door deze gedwongen vrijheidsberoving, hoe onaangenaam deze voor de betrokkene ook was, aan adressante geen materiele schade is toegebracht en in het feit van haar ontslag uit het gesticht en haar herstel in haar vorige betrekking van onderwijzeres de beste rehabilitatie van haar goeden naam ligt, kan zij niet inzien, dat het op den weg der Kamer zou liggen, de redenen dezer tijdelijke vrijheidsberoving nader te onderzoeken, maar meent zij aan de Kamer te moeten voorstellen, ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

II. een, van de commissie van toezicht op het middelbaar onderwijs te Hilversum, waarin deze commissie te kennen geeft, een adres tot den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen te hebben gericht, wijzende op de bezwaren, in de practijk gerezen door de afschaffing van het Fransch op de lagere school en verzoekende haar actie tot wederinvoering van het Fransch op die school, zij het verplichtend, zij het facultatief, te willen steunen en, zoo deze niet tot het gewenschte resultaat mocht leiden, den wensch uitsprekende, dat dan van de Kamer een initiatiefvoorstel moge uitgaan om tot dit doel te geraken.

De Commissie, van oordeel, dat in dit verzoekschrift gewezen wordt op een belang, dat de aandacht der Kamer verdient, stelt voor, het ter griffie neder te leggen, ter inzage van de leden;

III. een, van G. J. Michaël, handelaar, te Semarang, dd. 17 November 1922, mededeelende, dat hij bij de nakoming van verschillende door hem met het Departement van Oorlog in Indië in 1918 en 1920 afgesloten contracten tot levering

(van Boetzelaer van Dubbeldam.)

van vleesch ten behoeve van militaire garnizoenen ten gevolge van onvoorziene abnormale prijsstijgingen, groote geldelijke verliezen heeft geleden, welke verliezen hem door de Indische Regeering, in antwoord op door hem ingediende verzoekschriften, slechts voor een klein gedeelte zijn vergoed, zoodat hij meent, dat hem billijkheidshalve nog een bedrag van f 139 950,62 zou toekomen, waarom hij de Kamer verzoekt, het daarheen te leiden, dat hem alsnog een zoodanig bedrag zal worden uitgekeerd.

De Commissie, van oordeel, dat adressant niet voldoende aannemelijk heeft gemaakt, dat de gronden, waarop de Indische Regeering, na uitvoerig onderzoek van zijn bezwaren, gemeend heeft hem geen verdere schadeloosstelling te moeten toekennen, niet juist waren, meent aan de Kamer te moeten voorstellen, ten aanzien van dit verzoekschrift over te gaan tot de orde van den dag;

IV. een, van N. Verbeek, particulier, te Vlissingen, dd. 8 Januari 1924, waarin hij mededeelt, dat hij, als tijdelijk waarnemend opziener der 2de klasse bij de Bankatwinning werkzaam, door een ongeval getroffen werd, dat hem noodzaak te verkrijging van geneeskundige hulp naar Nederland te gaan en daartoe ontslag uit 's Rijks dienst te nemen, daar hem op grond van zijn korten tijdelijken dienst een ziekteverlof naar Europa niet kon worden toegestaan; dat hij echter meent van 25 Augustus 1914 tot 23 Maart 1922 in 's Rijks dienst te zijn geweest, waarom hij de Kamer verzoekt er bij den Minister op aan te dringen, dat hem pensioen, of, zoo de wettelijke bepalingen zich daartegen verzetten, een gratificatie zal worden toegekend.

De Commissie, aan het door adressant medegedeelde geen gronden kunnende ontleenen, waarop zij aan de Kamer zou kunnen voorstellen te zijnen behoeve bij den Minister van Koloniën tusschenbeide te treden, stelt aan de Kamer voor, ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

V. een, van Raden Banidjo, gewezen mantri-politie, te Soekadana (residentie Westerafdeeling van Borneo), dd. 24 December 1923, te kennen gevende, dat hij wegens ongeschiktheid eervol werd ontslagen uit de betrekking van mantri-politie, zonder toekenning van wachtgeld, waarom hij de Kamer verzoekt, met het oog op zijn behoeftige omstandigheden en op zijn dienststaat van ruim 14 jaren, hem wachtgeld dan wel onderstand te willen verleen.

Daar het niet tot de bevoegdheid der Kamer behoort, aan het verzoek van adressant te voldoen, terwijl bovendien uit niets blijkt, dat hij zich daarmede tot de bevoegde autoriteit heeft gewend, meent de Commissie aan de Kamer te moeten voorstellen, ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

VI. een, van D. Heyting, gepensionneerd Oost-Indisch ambtenaar, te Heemstede, dd. 22 Januari 1924, waarin hij mededeelt, dat de Indische Regeering, met welker gevoelen de Minister van Koloniën zich vereenigd heeft, hem vrijen overtocht van Indië naar Nederland geweigerd heeft voor zijn wettig gescheiden dochter, omdat deze volgens de opvatting der Regeering niet als ongehuwd, en als zoodanig tot het gezin van adressant behorende, kon worden beschouwd, welke opvatting door adressant wordt bestreden, waarom hij de Kamer verzoekt het daarheen te willen leiden, dat hem het bedrag zal worden terugbetaald, dat hij voor de passage zijner dochter heeft moeten betalen.

De Commissie, van oordeel, dat het niet op den weg der Kamer ligt in de hier gerezen quaestie van wetsinterpretatie, waarbij naar haar meening voor de opvatting van elk van beide partijen argumenten kunnen worden aangevoerd, uitspraak te doen, meent uit dien hoofde aan de Kamer te moeten voorstellen, ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

VII. een, van A. A. Dobbe, civiel-ingenieur, ingenieur der Staatsspoorwegen in Nederlandsch Oost-Indië, met verlof hier te lande, dd. Nuenen, 29 Januari 1924, waarin adressant, onder overlegging van zeer uitvoerige bescheiden, er op aandringt, dat de Kamer haar invloed zal aanwenden om de Regeering te overtuigen van de noodzakelijkheid van volledig rechts- en eerherstel te zijnen behoeve, waar hij meent in zijn carrière bij de Staatsspoorwegen in Nederlandsch Oost-Indië benadeeld te zijn, vooral ten gevolge eener onjuiste beoordeeling door zijn superieuren.

De Commissie, aan de door adressant medegedeelde feiten en de door hem aangevoerde argumenten geen voldoende gronden kunnende ontleenen om aan de Kamer voor te stellen te zijnen behoeve bij de Regeering de door hem gewenschte stappen te doen, stelt daarom voor, ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

VIII. een, van A. E. ten Broeke, gepensionneerd dirigeerend paardenarts der 2de klasse van het leger in Nederlandsch-Indië, dd. Utrecht, 9 Februari 1924, te kennen gevende, dat hij, zich gegriefd gevoelende over het feit, dat hij door de Regeering in Indië niet geschikt werd geacht om benoemd te worden tot inspecteur van den diergeneeskundigen dienst en evenmin om bevorderd te worden tot dirigeerend paardenarts der 1ste klasse, zonder dat hij zich bewust is ooit bewijzen van ongeschiktheid of onbekwaamheid te hebben gegeven en zonder dat hem ooit de gelegenheid is gegeven, zich tegen deze ongeschiktheitsverklaring te verzetten, zich na verkrijging van zijn pensioen tot den Minister van Koloniën gewend heeft met het verzoek hem te willen rehabiliteeren door toekenning bij zijn pensionneering van den titulair hooger rang, op welk verzoek echter afwijzend is beschikt, waarom hij zijn grieven aan het oordeel van de Kamer onderwerpt, in het vertrouwen, dat dit alsnog tot inwilliging van dit verzoek zal leiden.

Daar de Commissie van oordeel is, dat inwilliging van adressants verzoek niet tot de bevoegdheden van de Kamer behoort, meent zij aan de Kamer te moeten voorstellen, ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

IX. een, van van Slingelandt, particulier, te 's Gravenhage, d.d. 16 Februari 1924, mededeelende, dat een verzoekschrift zijnerzijds aan den Minister van Oorlog, strekkende om het weduwnpensioen zijner moeder te verhoogen tot dat van een luitenant-kolonel, werd afgewezen op grond der overweging, dat dit verzoek, om in behandeling te kunnen genomen worden, binnen den termijn van 5 jaren na het overlijden van den vader van adressant had moeten zijn ingediend;

dat hij echter, er aan herinnerende, dat hij gedurende deze 5 jaren herhaaldelijk over deze zaak gerequestreerd heeft aan de Koningin, den Minister van Oorlog, den Pensioenraad en de Kamers, thans de tusschenkomst van de Kamer inroept, om het pensioen zijner moeder te verhoogen.

De Commissie, meenende de vraag in het midden te kunnen laten of de gronden, waarop de Minister van Oorlog, blijkens de mededeelingen van adressant, geweigerd heeft een verzoek zijnerzijds tot verhoogen van het pensioen zijner moeder opnieuw in behandeling te nemen, al of niet juist zijn, acht het in elk geval zeker, dat het niet op den weg der Kamer ligt, de door adressant gevraagde tusschenkomst te verleen, en meent uit dien hoofde te moeten voorstellen, ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

X. een, van C. Scharis, gegageerd O.-I. militair, te Maastricht, d.d. 20 Februari 1924, te kennen gevende, dat hij met zijn gezin bij een gagement van f 350 per jaar in zeer kommersiële omstandigheden verkeert, terwijl hij herhaaldelijk tevergeefs getracht heeft door middel van de Gemeentelijke Werkverschaffing te Maastricht werk te bekomen, waarom hij de Kamer verzoekt haar bemiddeling te willen

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

Verslag over Verzoekschriften. — 2. Vaststelling hoofdstuk IX (Dep. van Waterstaat) der Staatsbegroting v. 1924.

(van Boetzelaer van Dubbeldam e. a.)

verleenen om hem onmiddellijken steun, dan wel werk te verschaffen.

Daar zij het niet op den weg der Kamer liggende kan achten aan het verzoek van adressant te voldoen, kan de Commissie ten aanzien van dit adres geen ander voorstel doen dan over te gaan tot de orde van den dag;

XI. een, van The Thay Hoo, handelaar, te Temanggoeng, dd. 29 Januari 1924, mededeelende, dat zijn bezwaren tegen de hem opgelegde aanslagen in de oorlogswinstbelasting over de jaren 1917 tot en met 1919 door den Raad van Beroep voor belastingzaken te Batavia, naar hij verklaart zonder eenig plaatselijk onderzoek, alleen op grond van het feit, dat hij geen boeken heeft, zijn afgewezen en dat de Gouverneur-Generaal hem, in antwoord op een door hem ingediend verzoekschrift, te kennen heeft gegeven, dat van uitspraken van dezen Raad van Beroep geen hooger beroep bestaat, waarom hij zich thans op de Kamer beroept, opdat een nieuw onderzoek worde ingesteld naar de winsten van Chineezers, die nooit boeken hebben aangehouden.

Daar de Commissie van oordeel is, dat een onderzoek, als door adressant bedoeld wordt, niet tot het door hem beoogde doel zou kunnen leiden, om wijziging te brengen in de van hem gevorderde bedragen aan oorlogswinstbelasting, meent zij aan de Kamer te moeten voorstellen, ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

XII. een, van S. M. Bogerd, gepensionneerd hoofdagent van politie, te Rotterdam, dd. 27 Februari 1924, te kennen gevende, dat hij van 1901 tot 1923 eerst als militair en later bij de politie op Curaçao gediend heeft; dat hij 21 April 1923 eervol ontslagen werd op grond van geneeskundige ongeschiktheitsbevinding voor alle tropische diensten, met toekenning van een pensioen van f 878 's jaars; dat hij meent daarvan niet te kunnen leven, waarom hij aandringt op eenige, zij het tijdelijke, verhooging van zijn pensioen.

Daar het niet tot de bevoegdheid van de Kamer behoort, pensioenen toe te kennen of te verhoogen, moet de Commissie aan de Kamer voorstellen, ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

XIII. een, van B. M. Wassing, gepensionneerd 1ste-luitenant-kwartiermeester van het Ned.-Indisch leger, te Brussel, dd. 6 Maart 1924, waarin hij terugkomt op zijn verzoek, voorgebracht in zijn adres aan de Kamer, dd. 24 Januari 1923, strekkende om financieel schadeloos te worden gesteld wegens schade, hem, naar zijn meening, veroorzaakt door de in Nederlandsch-Indischen dienst onderzonden behandeling.

Daar adressant ter ondersteuning van zijn verzoek in dit adres geen nieuwe argumenten aanvoert, meent de Commissie aan de Kamer te moeten voorstellen, haar gedragslijn, aangenomen ten opzichte van vorige verzoekschriften van dezelfde strekking van adressant, niet te wijzigen en ook ten aanzien van dit adres over te gaan tot de orde van den dag;

XIV. een, van het bestuur der Openbare Leeszaal en Bibliotheek te 's Gravenhage, dd. 10 Maart 1924, waarin ernstige bezorgdheid wordt uitgesproken over de bezuinigingsplannen der Regeering ten aanzien van haar bijdragen aan openbare leeszaal en bibliotheken, waarom het de hoop uitsprekt, dat de Kamer zal toonen de culturele waarde van zoodanige instellingen voor ons volk voldoende te waardeeren.

Daar in dit adres wordt gewezen op een belang, dat naar de meening der Commissie onder de aandacht van de Kamer verdient te worden gebracht, stelt zij voor, dit adres ter griffie neder te leggen, ter inzage van de leden.

De Kamer vereenigt zich achtereenvolgens met de voorgestelde conclusiën.

(Minister van Swaay.)

Aan de orde is de behandeling van het ontwerp van wet tot vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1924 (2).

De beraadslaging over de IIIde afdeling (*Spoorwegen*) in het algemeen, over de interpellatie van den heer Wijnkoop omtrent: 1°. de tien procent loonsverlaging van het spoorwegpersoneel; 2°. den halfslachtigen toestand van den bedrijfsvorm bij de spoorwegen, waarbij Regeering en Directie zich achter elkaar verschuilen, en die ten nadeele van het personeel gehandhaafd schijnt te blijven; 3°. de vernieling van het eenmaal ingestelde georganiseerde overleg in den Loonraad, en 4°. het beleid van de tegenwoordige Directie, zoowel wat de bedrijfsinrichting betreft, als ten opzichte van de bevoorrechtiging der Directie zelf en der hooge ambtenaren, en over de motiën van orde van de heeren Wijnkoop en van Ravesteijn, betreffende loonsverlaging van het spoorwegpersoneel en de wijziging van zijne dienstvoorwaarden; van den heer Oud, betreffende de rechtspositie van het spoorwegpersoneel in verband met de beslissing over loonsverlaging; van den heer van Braambeeck c. s., betreffende het rekening houden bij de loonsverlaging van het spoorwegpersoneel met die op het Rijkspersoneel toe te passen, en van de heeren Wijnkoop en van Ravesteijn, betreffende intrekking van de z.g. Anti-stakingswet van 11 April 1903, *Staatsblad* n°. 101 (2, hoofdstuk IX, n°. 26), wordt hervat.

(Zie voor de vroegere behandeling van het hoofdstuk bladz. 883—903, 1059—1081, 1199—1214 en 1232—1256 der *Handelingen*.)

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat, zet zijn rede voort en zegt: Mijnheer de Voorzitter! In de rede van den heer van Braambeeck komt een zinsnede voor, waarbij ik mij geheel kan aansluiten. Het zou, zooals hij zeide, een gelukkige dag in zijn leven zijn, wanneer in deze Kamer personeelsquaesties van de spoorwegen niet meer behoeften te worden behandeld. Met deze ontboezeming ga ik geheel akkoord. Het zou inderdaad buitengewoon aangenaam zijn, indien dergelijke aangelegenheden niet meer in deze Vergadering behoeften te worden besproken. Maar wanneer nu de geachte afgevaardigde verder betoogt, dat de Regeering in zekeren zin in verzuim is, omdat er nog geen personeelraad is, die dergelijke zaken zou kunnen behandelen, dan moet ik hem toch de vraag stellen: hoe heb ik het nu? Toen in 1922 het rapport van de commissie-Lely was verschenen, waarin het instituut van een dergelijken raad naar voren werd gebracht, is, nadat het rapport bestudeerd was, dezerzijds tot de directie van de spoorwegen de vraag gericht, hoe zij over de instelling van een dergelijken raad dacht. De directie van de spoorwegen was daarvan in het geheel niet afkeerig, maar voor en aler zij daartoe voorstellen kon formuleren, stelde zij zich op het standpunt, dat zij eerst van de organisaties wilde weten, hoe deze zich de bevoegdheid en de samenstelling van een dergelijk instituut dachten. Naar de inlichtingen, die mij van de zijde der directie zijn verstrekt, is de vraag, door de directie gericht tot de organisaties, al meer dan een jaar oud, maar door de organisaties nog niet beantwoord.

Wanneer hier dus van een verzuim sprake is, moet de heer van Braambeeck de hand in eigen boezem steken. Ik zal mij nu op dit oogenblik over een dergelijken personeelraad natuurlijk niet uitlaten. Maar wel gevoel ik — en de heer Dresselhuys heeft daarop ook gewezen —, dat dit toch nog niet een zoo eenvoudig probleem is, want welke bevoegdheden wil men aan zulk een raad toekennen? Moet dat zijn een soort van commissie van arbitrage tusschen het personeel en de directie? Moet dat lichaam bepaalde bevoegdheden bezitten om te kunnen beslissen, terwijl de verantwoordelijkheid bij den Minister blijft berusten? Dat zijn vragen, die niet zoo gemakkelijk zijn te beantwoorden. Maar ik kan mij van een oordeel daaromtrent onthouden, omdat mijn taak pas begint, wanneer bepaalde voorstellen van de directie na overleg met de organisaties mij bereiken. Maar, zooals ik gezegd heb: hoe het zij, wanneer daaruit iets te voorschijn kan komen zoodanig, dat de personeelsquaestie hier in de toekomst

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Minister van Swaay.)

niet meer behoeft te worden behandeld, dan heeft dat denkbeeld uiteraard mijn volkomen sympathie. Waar nu echter die raad nog niet bestaat, moet dus de personeelsaangelegenheid, waarvan op het oogenblik sprake is, hier nog behandeld worden. Laten wij dan hopen, dat het de laatste maal zal zijn.

En dan wil ik over de quaestie, die ons reeds in een vorige vergadering heeft beziggehouden, enkele oogenblikken spreken, en wel ten eerste over de gelijkstelling van het spoorwegpersoneel met het Rijkspersoneel. Wanneer men mij vraagt, welk standpunt ik ten aanzien van die gelijkstelling inneem, kan het antwoord daarop luiden, dat dit nog volkomen hetzelfde is, als ik heb uiteengezet bij de behandeling van de interpellatie van den heer van Braambeeck, nu ongeveer anderhalf jaar geleden. Ik erken, dat er wel reden is, om ten opzichte van enkele groote lijnen die gelijkstelling in het oog te houden. Wanneer, zooals thans het geval is, de economische toestand medebrengt, dat verlaging van salarissen moet plaats hebben, dan gevoel ik, dat, wanneer dit wordt toegepast op het Rijkspersoneel, er ook aanleiding is dit toe te passen op het spoorwegpersoneel en omgekeerd.

Wanneer de omstandigheden zoo zijn, dat duurt- en kinderbijslagen moeten worden verleend, moet zulks zoowel voor het Rijk- als voor het spoorwegpersoneel gelden, maar daaruit volgt volstrekt niet, dat het altijd precies eender moet zijn. Wanneer de kinderbijslag bij het spoorwegpersoneel begint bij het derde kind, behoeft zulks bij het Rijkspersoneel niet precies zoo te zijn, en omgekeerd. Bij wijziging van salarissen behoeft het tijdstip van inwerking-treding voor beide categorieën evenmin gelijk te zijn; het kan van de omstandigheden afhangen, of zulks noodzakelijk is. Dat in dit geval de salarisverlaging voor het spoorwegpersoneel iets eerder ingaat dan voor het Rijkspersoneel, is een gevolg van bijzondere omstandigheden, onafhankelijk van den wil der Regeering. Het had net zoo goed anders kunnen zijn. Stel eens, dat de Regeering het aanvankelijk voornemen, om per 1 Januari 1924 de 10 pct. loonsverlaging voor het Rijkspersoneel door te voeren, had kunnen ten uitvoer leggen, en dat in de loonregeling bij de spoorwegen de bepaling had gestaan, dat aangekondigde loonsverlaging pas na verloop van zes maanden kan worden toegepast, zou men dan meenen, dat de Regeering de loonsverlaging voor het geheele Rijkspersoneel ook zes maanden zou hebben uitgesteld? Het spreekt vanzelf, dat daar geen quaestie van zou zijn geweest. In dat opzicht kan ik die eerder doorgevoerde gelijkstelling onmogelijk aanvaarden. Trouwens, waar zou men dan de grens moeten trekken? Het zou een onmogelijkheid worden. Immers, de gewijzigde loonregeling voor het spoorwegpersoneel wordt nu een gevolg van overleg tusschen directie en personeel; er worden verschillende dingen veranderd, de directie tracht zooveel mogelijk aan wenschen te gemoet te komen, en daaruit resulteert dan een zekere loonregeling. Zou men dan moeten zeggen: nu moet het precies eender op het Rijkspersoneel worden toegepast? Daargelaten, dat dit zich daarmede misschien in het geheel niet zou kunnen vereenigen, lijkt mij een dergelijke ver doorgevoerde gelijkstelling onmogelijk.

Daarbij komt nog een andere omstandigheid: men kan personeel, dat in een bedrijf werkt, niet in alle opzichten gelijkstellen met administratief personeel, zooals aan en onder de Departementen. Wanneer een bedrijf goede uitkomsten oplevert en winsten afwerpt, is er niets tegen, dat ook het personeel daarvan iets geniet. Indien de spoorwegen over eenige jaren weer in goeden doen kwamen, zou men dan moeten zeggen: wanneer het geheele Rijkspersoneel nu ook een opslag moet hebben, kunnen wij het onmogelijk doen? Het spoorwegpersoneel zou dan op een dergelijke gelijkstelling allerm minst zijn gesteld! Ofschoon men natuurlijk in groote lijnen een zekere gelijkstelling moet hebben, moet er toch een zekere vrijheid blijven naar beide zijden.

Ik heb bij die interpellatie bovendien betoogd, dat, waar de spoorwegen een bedrijf zijn, dat werkt in het algemeen belang voor een openbaren dienst, men met de loonsverlaging niet zoo ver kan gaan als men wil. De spoorwegen zijn in hun gestie niet geheel vrij, zij moeten de lijnen, die er zijn,

in bedrijf houden en daarom kan men niet den eisch stellen, dat de spoorwegen onder alle omstandigheden een sluitende begroting moeten hebben. Dat is toch niet te bereiken. De grens, waartoe men gaan kan, is deze, dat in elk geval voor het personeel een redelijk loon gewaarborgd is, maar zoolang er tekorten zijn en zoolang die tekorten door de belastingbetalers moeten worden bijgepast, zoolang moet men alle bezuinigingsmaatregelen accepteren, ook loonsverlaging, ten minste zoolang de loonen niet dalen tot een peil, waarop het personeel er niet meer van zou kunnen bestaan.

Als tweede punt wil ik bespreken het standpunt van den Minister van Waterstaat tegenover de directie. Het bedrijf van de spoorwegen is een naamloze vennootschap. Het beheer berust bij de directie onder toezicht van den raad van commissarissen. De Regeering kan krachtens haar benoemingsrecht invloed uitoefenen op de gestie van het bedrijf door haar commissarissen. In het uiterste geval kan zij zelfs dwingend optreden, maar het spreekt vanzelf, dat dit alleen te verdedigen zou zijn in noodgevallen. De Minister van Waterstaat is echter niet de bedrijfsleider van de spoorwegen. In den gedachtengang van den heer van Braambeeck zou dat ongeveer wel het geval zijn, want de heer van Braambeeck zeide: ik wilde, dat wij nu eens een Minister hadden, die zich in alle opzichten in de zaken van de spoorwegen zou inwerken en die het ook persoonlijk zou komen bekijken. Ik zou den heer van Braambeeck willen vragen, waar zoo'n Minister te vinden is, die niet alleen de spoorwegen, maar ook den waterstaat, de telegrafie, telefonie en de posten, het mijnwezen en de giro, alles zou kunnen beheerschen tot in de details en die ieder oogenblik zou kunnen zeggen: deze maatregel is verkeerd, dat moet zus of zoo. Dat is een onmogelijkheid.

Wat moet de Minister van Waterstaat dan wel doen? De Minister moet gebruik maken van zijn bevoegdheden en wel in dien zin, dat hij in de eerste plaats behartigt het algemeen belang, en dat hij daarna waakt, dat geen machtsmisbruik of ongerechtigheid plaats vindt. Op het oogenblik brengt het algemeen belang mede, dat op alle takken van dienst bezuinigd moet worden. De bezuiniging bij de spoorwegen kan natuurlijk op verschillende onderdeelen worden gevonden, maar daar de personeelskosten verreweg het grootste deel van de totale uitgaven uitmaken, is het toch wel duidelijk, dat een ingrijpende bezuiniging niet kan worden verkregen, tenzij men ook de loonen aantast.

Daarbij komt nog, dat in het algemeen de loonen bij de spoorwegen hooger zijn dan de loonen op de vrije markt, zoodat er alles voor te zeggen is, dat van de loonen van het spoorwegpersoneel iets af gaat. Die loonsverlaging is dus noodzakelijk en men heeft alleen te zorgen, dat daarbij geen onrechtmatigheden plaats hebben en dat het personeel niet in een zoodanige situatie wordt gebracht, dat het geen menschaardig bestaan meer heeft.

Nu zegt de heer van Braambeeck: deze Minister is een Joris Goedbloed, en de heer Wijnkoop zegt: hij is de eerste bediende van de directie der Nederlandsche spoorwegen. Och, dergelijke geluiden zijn niet nieuw in deze Kamer. Men heeft dergelijke dingen gezegd van al mijn voorgangers en waarschijnlijk zal men ze blijven zeggen van alle toekomstige Ministers van Waterstaat, tenzij wij dan den personeelraad krijgen.

De heer van Braambeeck: Dat is den Minister Regout nooit verweten.

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: 13 December 1911 heeft de heer Troelstra gezegd, dat Minister Regout de ledepop van de directie was.

En wanneer de heer van Braambeeck zegt: deze Minister maakt daarop geen uitzondering, dan verwijs ik naar de invoering van de 4de loonklasse. De heer van Braambeeck zal weten, dat, toen eenige twijfel rees over de juistheid van het standpunt, door de directie ingenomen, ik volstrekt niet geschroomd heb daarover het advies van een hoogstaand jurist in te winnen, en dus, onafhankelijk van de directie, mijn maatregelen te nemen.

Bij de beantwoording van de vraag, of ik een maatregel

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Minister van Swaay.)

van de directie al dan niet zal goedkeuren, geldt bij mij maar één overweging: ik heb alleen te doen, wat mijn plicht mij op dat oogenblik voorschrijft. Ik wensch daarbij niet in het geveel te komen, noch van de organisaties, noch van de directie, maar mijn plicht schrijft mij voor, in de eerste plaats het algemeen belang te dienen en in de tweede plaats te zorgen, dat er geen onrechtmatigheden gebeuren of machtsmisbruik plaats heeft.

Naar aanleiding van hetgeen ik ten aanzien van deze twee punten gesproken heb, stel ik de vraag: is tot op dit oogenblik door den Minister juist gehandeld of niet? Daarvoor moet ik even de geschiedenis van de 10 pct. naar voren brengen. De heer Dresselhuys heeft daaromtrent al een vermoeden uitgesproken. Ik wil hetgeen hij daaromtrent vragenderwijs heeft meegedeeld, wat verduidelijken en aanvullen.

Voorafgaande besprekingen met de directie van de spoorwegen gedurende het vorig jaar hadden steeds tot onderwerp: hoe komen wij tot een verdere bezuiniging op de uitgaven van de spoorwegen? En dan was bij alle besprekingen steeds het antwoord van de directie: wanneer wij de loonen niet verder aantasten, kunnen wij er onmogelijk komen. Er moest in dien zin gehandeld worden. Middelerwijl had de Regeering het voornemen opgevat, om met ingang van 1 Januari 1924, in afwachting van nog verder te treffen maatregelen, 10 pct. op de loonen van het geheele Rijkspersoneel in te houden, een loonsverlaging van 10 pct. dus. In verband daarmee werd op 5 October aan de directie van de spoorwegen geschreven, dat zij werd uitgenoodigd te zorgen, dat ook voor het spoorwegpersoneel met ingang van die zelfden datum een loonsverlaging van 10 pct. zou worden ingevoerd. Dat was een Regeeringsbesluit. De directie was dus door de mededeeling, die zij daaromtrent ontving, verplicht maatregelen te treffen, om die 10 pct. loonsverlaging met 1 Januari te doen ingaan.

Inmiddels zijn de omstandigheden voor de Regeering zoo gewijzigd, dat zij, onafhankelijk van haar wil, niet bij machte was, om de 10 pct. loonsverlaging voor het geheele Rijkspersoneel met 1 Januari in te voeren. Toen deed zich dus de vraag voor: wat moet er nu met het spoorwegpersoneel gebeuren? De Regeering vond echter geen enkele reden om de loonsverlaging voor het spoorwegpersoneel uit te stellen. Dat zij het voor het Rijkspersoneel niet kon invoeren, was een gevolg van omstandigheden, onafhankelijk van haar wil, maar zij vond geen termen, om voor het spoorwegpersoneel wijziging te brengen in haar eenmaal genomen besluit, dat voor het spoorwegpersoneel met 1 Januari een loonsverlaging van 10 pct. zou intreden. De verdere besprekingen met de directie waren van dien aard, dat daaruit ten duidelijkste bleek, dat de directie zoo'n uniforme loonsverlaging van 10 pct. eigenlijk liever niet had, dat zij liever tot een nieuwe loonregeling zou willen overgaan.

Nu was dus de vraag, op welke wijze dat bereikt zou kunnen worden, zonder te kort te doen aan het eenmaal genomen Regeeringsbesluit, dat van 1 Januari 1924 af 10 pct. van het loon af zou moeten. Toen nu de directie mededeelde, dat het haar onmogelijk was vóór 1 Januari 1924 een nieuwe loonregeling gereed te krijgen, is er dit op gevonden, dat met 1 Januari 1924 voorloopig 10 pct. zou worden ingehouden, in afwachting van een nadere loonregeling, die zoo mogelijk in overleg met het personeel tot stand zou worden gebracht. De loonsverlaging werd dus omgezet in een voorloopige inhouding van 10 pct., behoudens nadere verkenning. Om dat mogelijk te maken, is in het R.D.V. opgenomen een nieuw artikel 185, waarbij deze materie geregeld is. Wat heeft nu de demissionnaire Minister gedaan? Het Regeeringsbesluit, dat met 1 Januari 10 pct. zou worden gekort, stond eenmaal vast en de Regeering was ook niet voornemens het in te trekken. Door artikel 185 in het R.D.V. te brengen, meen ik gehandeld te hebben in het belang van het personeel en niet daartegen, want nu zou, in plaats van een verlaging van 10 pct. over de geheele linie, een nieuwe loonregeling kunnen komen, waarbij met de verschillende omstandigheden beter rekening gehouden kon worden.

Toen de zaak eenmaal zoo ver was, kwamen de onderhan-

delingen tusschen de directie en het personeel. Men moet in die onderhandelingen twee perioden streng van elkaar scheiden, nl. de eerste periode tot op het oogenblik, dat de onderhandelingen vastliepen op de verklaring in verband met artikel 36, en de tweede periode, hetgeen daarna is gebeurd.

De onderhandelingen tusschen de organisaties en de directie liepen ten slotte vast op die verklaring. Hoe kwam dat? Daarvoor moet men de beteekenis van artikel 36 wel goed begrijpen. Ik heb bij de beantwoording van den heer Wijnkoop reeds gezegd, dat artikel 36 nooit kon beteekenen, dat een loonsverlaging ten eenenmale was uitgesloten. Trouwens wat zou dat voor absurditeit zijn in een naamlooze vennootschap, een bepaling, dat de loonen van het personeel nimmer verlaagd kunnen worden!

Als dat zoo was, dan begrijp ik niet, dat de organisaties nog met de directie hebben willen onderhandelen over een loonsverlaging; dan hadden zij moeten zeggen: als gij spreken wilt over een loonsverhoging, dan kunt gij met ons onderhandelen, maar een loonsverlaging is immers krachtens artikel 36 uitgesloten! Maar ik heb de stellige overtuiging, dat ook het personeel nimmer die beteekenis aan het artikel heeft gehecht. Men moet dat artikel dan ook niet op zich zelf beschouwen, maar in het kader van het geheel, en dan zal men gauw tot de conclusie komen, dat de beteekenis, die er nu aan gehecht is geworden, feitelijk een onmogelijkheid is.

Hoe is de situatie? Volgens art. II van de overgangsbepalingen van de wet op het Arbeidscontract geldt voor het spoorwegpersoneel niet die wet, maar het R.D.V., mits dat is vastgesteld op de wijze, zooals dat bij algemeenen maatregel van bestuur is voorgeschreven, nl. door de bestuurders in overeenstemming met den Minister of bij gebrek aan overeenstemming door den Minister zelf. De algemeene maatregel van bestuur, die in deze zaak voorziet, is krachtens art. 27 van de Spoorwegwet vervat in de artikelen 96 en volgende van het A.R.D. en daarin wordt de grondslag van het R.D.V. vastgelegd. Volgens die bepaling van het A.R.D. worden de dienstvoorwaarden, de loonregeling daarin begrepen, neergelegd in een reglement, dat wordt onderworpen aan de goedkeuring van den Minister en bij verschil van gevoelen door den Minister zelf eenzijdig kan worden vastgesteld.

Op denzelfden voet wordt in het A.R.D. bepaald, dat dat reglement om de vijf jaar zal moeten worden herzien en wordt de mogelijkheid van tusschentijsche wijziging onder voorbehoud van de goedkeuring van den Minister aangegeven. Volgens het A.R.D., dat dus als het ware de Grondwet is van dit reglement, moet tusschentijsche wijziging van de loonregeling mogelijk blijven, mits onder de goedkeuring van den Minister.

Wat is nu de wijze van uitvoering? Volgens art. 2 van het R.D.V. ontstaat indiensttreding door het sluiten van een overeenkomst en bij het sluiten van die overeenkomst verklaart de aangestelde door zijn onderteekening, dat hij is aangenomen onder de voorwaarden van het R.D.V., zooals dat luidt op het oogenblik, dat hij werd aangenomen. Slaan wij nu het R.D.V. op, dan vinden wij in art. 7 de bepaling, dat iedere wijziging, die in het R.D.V. wordt gebracht, verbindend is voor het geheele personeel, zonder dat daaraan verdere eischen kunnen worden gesteld dan de eisch van bekendmaking en de eisch, dat er eerst overleg met de vakverenigingen zal hebben plaats gehad. Daaruit volgt dus vanzelf, dat ieder, die met de directie van de spoorwegen die overeenkomst sluit, zich van te voren onderwerpt aan alle wijzigingen, die in het R.D.V. worden gebracht, mits alleen aan de twee eischen wordt voldaan. Hoe zal dat nu in overeenstemming zijn te brengen met art. 36, wanneer dat de beteekenis zou hebben, dat het loon niet zou kunnen worden verlaagd? Dat is immers onmogelijk!

Nu zou men kunnen vragen: waarom hecht de directie zulk een waarde aan art. 36, wanneer vaststaat, dat het toch die beteekenis niet kan hebben? Waarom heeft de directie er dan op gestaan, dat het personeel een verklaring

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Minister van Swaay.)

zou afleggen, dat men niet in rechte zou trachten van die andere uitlegging van dat artikel gebruik te maken?

Deze zaak zit zoo, Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men in hoogste instantie een beslissing daaromtrent had kunnen uitlokken, zou de directie waarschijnlijk heelemaal geen bezwaar hebben gemaakt, maar wanneer men gaat procederen over een week loon, is dat een zoo klein bedrag, dat zulk een zaak door den kantonrechter moet worden behandeld en daarbij beroep op een hooger rechter is uitgesloten. Men zou het dus bij elken kantonrechter eens kunnen probeeren. Om nu van alle lasten en moeilijkheden af te zijn, zeide de directie: wij gaan voor 1924 een compromis sluiten. Kunnen wij het over de loonregeling voor 1924 eens worden, goed, maar dan moet gij mij vrijwaren, dat gij niet buiten dat compromis om, mij nog eens gaat bestoken met allerlei processen bij den kantonrechter.

Dat was van de zijde der directie m. i. een zeer redelijke eisch. Hier was dus geen quaestie van pressie, ook niet van listen of knepen, zooals de heer Wijnkoop het uitdrukte, het was eenvoudig een eisch van de directie, om tijdens het compromis dat artikel 36 te laten rusten, ook al was de directie er volkomen van overtuigd, dat de opvatting, die het personeel nu van dit artikel ging krijgen, ten eenenmale onjuist was.

En nu was het overleg tusschen directie en personeel zoo ver gevorderd, dat men het materieel eigenlijk volkomen eens was, maar de Nederlandsche Vereeniging dien waarborg niet kon geven, dat iemand toch niet een proces met de directie zou gaan voeren, en daarop is dat overleg vastgelopen.

Nu komt de tweede periode. Het overleg was vastgelopen en de directie kwam te staan voor de vraag: wat nu?

Nu is ook mijn meening ten aanzien van deze materie deze: wanneer wij hebben een overeenkomst tusschen twee partijen, waarin een bepaling voorkomt, waaromtrent tusschen partijen verschil van meening bestaat, voor wat de uitlegging dezer bepaling betreft, dan kan men op den duur op grond van deze overeenkomst niet samenwerken, omdat men steeds weer dat verschil van meening terugkrijgt. De vraag was dus, wat moet er gebeuren, en het antwoord luidde: dan moet in ieder geval art. 36 zoodanig gewijzigd worden, dat een verschil van opvatting omtrent de beteekenis daarvan in de toekomst niet meer mogelijk is. Daaraan voegde de directie de bekende verklaring over het verleden toe.

Toen begon daarover opnieuw het overleg tusschen de directie en de organisaties, en de Minister had niets anders te doen dan het resultaat van dat overleg af te wachten. Het is in het algemeen niet gebruikelijk, dat de Minister zich inlaat met de onderhandelingen zelf; daardoor kan het overleg worden vermoord, zooals de heer Wijnkoop dat uitdrukt; dus regel is, dat de Regeering afwacht totdat dit overleg is afgelopen en dan een beslissing neemt, of zij de daaruit resulterende voorstellen al dan niet kan goedkeuren. Er was dus geen grond voor verwijten aan mijn adres, zoolang ik dat resultaat niet voor mij had.

Ik had eenvoudig kalm af te wachten het resultaat van dit overleg, maar in verband met hetgeen in de vorige vergadering is besproken, waarbij ik van verschillende kanten opmerkzaam was gemaakt, dat hier sprake was van pressie, dat men dwangmaatregelen tegen het personeel wilde nemen, enz., ben ik van den gebruikelijken weg een weinig afgeweken en heb ik tegen Maandag daaropvolgende, dat was op 17 Maart, de directie bij mij genoodigd om over deze aangelegenheid te spreken. Ik heb toen de directie medegedeeld, dat ik al heel weinig te vinden was voor pressie op het personeel, dat ik dat ook heelemaal niet noodig vond, en dat wanneer wij enkel het artikel 36 wijzigden, zoodat in de toekomst verschil van meening daarover uitgesloten was, ik volstrekt niet vreesde, dat daaruit processen nog zouden kunnen voortvloeien, en al zou dat het geval zijn, dat dan de directie gerust die processen kon afwachten en dat er dus niet de minste aanleiding was om op eenigerlei wijze een, zij het dan ook vermeend, recht van het personeel te willen onderdrukken. Die bespreking met

de directie heeft er toe geleid, dat de directie deze meening overgenomen heeft en gezegd heeft: dan zullen wij dien eisch van deze verklaring eenvoudig laten vervallen.

Wij zullen artikel 36 wijzigen en dan wachten wij verder af of er dan misschien een procesje zal komen.

De heer Dresselhuys: Geldt dat niet vorderen van een verklaring ook voor niet-georganiseerden?

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: Ik zou niet weten, op welke gronden men iemand daarvan zou willen uitsluiten. Voor zoover mij bekend is, wordt geen enkele verklaring gevorderd en na hetgeen tusschen de directie en mij is besproken, meen ik te mogen verwachten, dat de directie mij eenige mededeeling zou doen, als zij hierop eenige uitzondering zou willen maken, en daarvan is mij niets bekend. Ik moet dus aannemen, dat het in het algemeen geldt en dat, wanneer men meent rechten te hebben, men zijn recht zal mogen zoeken bij den rechter.

De heer van Braambeek: En als de B.A.N.S. de overeenkomst niet had aangenomen, had de directie toch een verklaring gevraagd van de leden van den B.A.N.S.?

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: Daarvan is mij niets bekend. Ik heb wel gehoord, dat het in de couranten staat, maar wanneer het in de couranten staat, is het voor mij nog niet altijd juist.

De heer Nolens: Maar u werkt er niet toe mede; dat is de hoofdzaak.

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: Precies. Ik heb verklaard, dat ik met de directie overleg gepleegd heb en gezegd heb, dat ik niet het standpunt deel om door pressie vermeende rechten onschadelijk te maken. Wij staan op het standpunt, dat het bedoelde recht niet bestaat, maar men kan niemand een meening opdringen. Zijn er leden van het personeel, die een andere meening daaromtrent hebben, dan moeten zij trachten, die meening bij den rechter geldend te maken.

Ik meen, dat alle verwijten, die in dit verband aan het adres van den Minister van Waterstaat zijn gericht, ten eenenmale ongemotiveerd zijn. Ik had tot heden kunnen wachten zonder iets te doen, omdat in het algemeen de Regeering zich niet inlaat met het overleg, maar alleen met de uitkomst. Uit de laatste berichten heb ik vernomen, dat alle organisaties het eens zijn geworden met de directie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik juich dat ten eerste toe, en ik wil gaarne hier een woord van waardeering spreken tot het personeel, dat ingezien heeft, dat loonsverlaging ook voor het spoorwegpersoneel noodzakelijk is in het algemeen belang, en ten slotte door een vlot overleg met de directie tot deze beslissing is gekomen.

Ten aanzien van deze spoorwegaangelegenheden heb ik verder alleen te bespreken de verschillende motiën, die in dit verband zijn ingediend.

Ik krijg dan in de eerste plaats de motie van de heeren Wijnkoop en van Ravesteijn, die van geen enkele loonsverlaging willen weten. Onnoodig te zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat het algemeen belang zich daartegen verzet, en dat ik met die motie in het geheel niet akkoord kan gaan.

Een dergelijke motie als de tweede is ook ingediend door den heer Oudegeest op 2 April 1919. Die motie zou behandeld worden op een nader te bepalen dag, welke dag nog niet is aangebroken. De heer Wijnkoop wil nu een soortgelijke motie aangenomen zien. Wat is nu de bedoeling van den heer Wijnkoop?

De heer Wijnkoop: Het staat duidelijk genoeg in de motie van orde.

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: M.i. toch

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Minister van Swaay.)

niet duidelijk genoeg, want het zou volgens mij volkomen logisch zijn, dat, als men de zgn. Stakingswetten wil intrekken, men tevens ongedaan moet maken alles wat daarmede samenhangt, m.a.w. dan zouden de artt. 96 tot en met 98 uit het A. R. D. moeten verdwijnen en dan zou het geheele R. D. V. van de baan moeten worden geschoven. Men zou dan krijgen aanneming van het personeel bij de spoorwegen op gewoon arbeidscontract. Ik geloof niet, dat het spoorwegpersoneel daarop zeer gesteld zou zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vind daarom deze motie van den heer Wijnkoop zoo reactionnair, dat ik er in het geheel niet mee kan medegaan.

Ook de motie van den heer van Braambeek kan mijn goedkeuring niet wegdragen, waar hij ten slotte beoogt volledige gelijkstelling tusschen het spoorweg- en het Rijkspersoneel, waarvan ik de onmogelijkheid meen te hebben aangetoond. Ik kan dus met de strekking van deze motie niet medegaan.

Er blijft nog over de motie van den heer Oud. Tegenover deze motie sta ik sympathiek, maar ik geloof, dat die op het oogenblik overbodig is. De heer Oud beoogt te voorkomen, dat er pressie wordt uitgeoefend. Door de bespreking, die ik 17 Maart met de directie der spoorwegen heb gehad, is echter iedere zweem van pressie verdwenen; uit mijn verklaringen is duidelijk gebleken, dat daar geen sprake van is. De motie van den heer Oud is dus feitelijk overbodig.

Ik moet nu nog ten aanzien van de personeelaangelegenheden een vraag van den heer Bakker beantwoorden. Deze geachte afgevaardigde heeft gevraagd, hoe het mogelijk is, dat op 24 December werd ingevoerd een nieuw art. 185 en dat op dien zelfden dag of een dag te voren de Christelijk-Protestantsche bond met den Minister van Financiën een onderhoud heeft gehad, waarbij deze zou hebben toegezegd, dat in den Ministerraad op 27 December over deze zaak zou worden beslist. Ik moet eerlijk zeggen, dat mij van een conferentie met den Minister van Financiën niets bekend is, en op 27 December is er in het geheel geen Ministerraad geweest! Zoodat ik niet begriip, hoe het met deze vraag zit.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb thans nog verschillende sprekers te beantwoorden, voor zoover zij onderwerpen hebben behandeld, die niet het personeel betreffen.

De heer Bakker en naar ik meen ook andere sprekers hebben iets gezegd over Zondagsrust. Dat is en blijft een heel moeilijke materie. Eenerzijds zou men wel geneigd zijn om het aantal treinen op Zondag te beperken ter wille van de Zondagsrust van het personeel, maar aan den anderen kant moet men niet vergeten, dat de spoorwegen in dit opzicht volstrekt niet vrij staan. Krachtens art. 9 van het A. R. V., is de directie verplicht om reizigers, die zich aanmelden op de hoofdstations, te vervoeren. Wanneer men dus het aantal treinen zou inkrimpen en er komt op een gegeven oogenblik een toevloed van reizigers, dan zou men volg- of voorttreinen moeten laten loopen en ik geloof, dat dat voor het personeel nog veel onaangename zou zijn. Men kan dus in dit opzicht niet zoover gaan als sommige geachte afgevaardigden wel zouden wenschen.

Iets anders is — naar ik meen ook door den heer Bakker naar voren gebracht —, of bij het regelen der diensturen geen rekening kan worden gehouden met het feit, dat zij, die dat wenschen, gelegenheid krijgen, de kerk te bezoeken. Ik vind dat een eisch, waarvoor veel te zeggen valt, en ik zal dan ook niet nalaten met de directie te overleggen, of, voor zoover dit nog noodig mocht zijn, in dit opzicht aan het personeel niet tegemoetkoming kan worden betoond, opdat ieder in staat wordt gesteld zijn godsdienstplichten naar zijn eigen overtuiging te vervullen.

De heer Schaper: Dus zonder dat het treinenverkeer daaronder lijdt.

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: Daaraan is immers de directie gebonden.

De heer Schokking: Dat behoeft volstrekt niet; er kan op Zondag nog wel degelijk beperking worden ingevoerd.

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: Eenige beperking, voor zoover men niet in conflict komt met de bepaling dat de reizigers, die zich aan de hoofdstations aanmelden, moeten worden vervoerd. Daarom moet de directie voorzichtig zijn. Want wanneer men volg- of voorttreinen zou moeten inleggen, zal dat voor het personeel veel onaangename zijn dan wanneer men een vastgestelden dienst heeft.

De heer Zijlstra heeft een paar opmerkingen gemaakt in verband met een terugbetaling van gelden aan de gemeenten, die belang hadden bij de verbouwing van de lijnen der voormalige Eerste Groninger Tramway-maatschappij, en er zijn leedwezen over betuigd, dat die betaling tot nu toe nog niet heeft plaats gehad. Hij was van meening, dat er geen bezwaar was tot die uitkeering over te gaan.

Zoo eenvoudig is deze zaak nu toch niet. Bij het nazien van de bouwrekening van Oostelijk Groningen is gebleken, hoe noodzakelijk het was, punt voor punt alles na te gaan. O.a. is voor eenigen tijd gebleken, dat een bedrag voor aankoop van rails, welk bedrag ten laste van de verbouwingsrekening had moeten worden gebracht, op rekening van de stoomtram van O. G. was geschreven. Zoo zijn er meer vreemde dingen gebeurd. Het zal den heer Zijlstra bekend zijn, dat bij deze maatschappij malversatiën in de boekhouding hebben plaats gehad, welke men door verschillende overboekingen heeft getracht te camoufleren. Dit heeft het onderzoek natuurlijk eenigzins bemoeilijkt. Ik kan intusschen mededeelen, dat men thans wel zoover is, dat binnen eenige maanden de zaak ontward zal zijn; maar bovendien, wanneer door gemeenten veel prijs er op wordt gesteld, om reeds een gedeelte van het bedrag te ontvangen, zou het overweging kunnen verdienen na te gaan, of niet een uitkeering ter verrekoning kan plaats hebben.

De heer Smeenk heeft het gehad over den duren bouw bij de spoorwegen. Nu geloof ik, dat dit thans wel tot het verleden behoort. Duur gebouwd hebben alle lichamen in den oorlogstijd, maar ik meen te mogen constateeren, dat op het oogenblik ook bij de spoorwegen ten aanzien van het bouwen de noodige zuinigheid streng wordt betracht.

Voorts sprak die geachte afgevaardigde over verkeersmoeilijkheden ten aanzien van het goederenvervoer bij sterk vriezende weer. Ik geloof niet, dat die moeilijkheden altijd te voorkomen zullen zijn.

Men kan natuurlijk niet overal zooveel wagens beschikbaar hebben dat, wanneer op een gegeven oogenblik sterke vorst invalt, men dan iedereen gerieven kan. Er komt bij, dat degenen, die bijna altijd gebruik maken van scheepsvrachten, zoodra er ijs in de wateren komt, onmiddellijk komen om wagens. Dat zijn dus gelegenhedsklanten, en er kan niet geveerd worden, dat men dezen altijd op hetzelfde oogenblik kan bedienen. Ik wil niet ontkennen, dat misschien het aantal beschikbare wagens bij de spoorwegen wel iets grooter kon zijn, maar daartegenover staat de moeilijkheid, welke men op dit oogenblik ondervindt, dat de Nederlandsche wagens in het buitenland zoo lang opgehouden worden en buitenlandsche minder hier komen. Men kan het echter niet altijd zóó afpassen, dat ieder onmiddellijk op zijn wenken bediend wordt, zoodra het vriezende weer wordt.

De heer Knigge heeft een klacht geuit over de dienstregeling en wel speciaal wat betreft een trein, die te Nieuwer-sluis aansluit. Ik wil vragen: is dit nu een zaak, welke wij hier in de Kamer samen kunnen uitmaken? Wij hebben sinds eenigen tijd een Spoorwegraad, waarin alle mogelijke belangen vertegenwoordigd zijn. Dat is het lichaam, waar klachten omtrent dienstregeling en aansluitingen van treinen behoren behandeld te worden. Het is mij ook wel gebleken uit de verslagen van de eerste vergadering van dat lichaam, dat ontelbare quaesties van dien aard daar naar voren zijn gebracht. Ik zou dus den geachten afgevaardigde willen verzoeken om, wanneer hij daaromtrent ernstige grieven heeft, zich daarmede te wenden tot den voorzitter van den Spoorwegraad. Dan is hij verzekerd, dat de zaak behoorlijk onderzocht en bekeken wordt.

De heer van Voorst tot Voorst heeft gevraagd, of de proef met de benzinemotorwagens wordt voortgezet. In de Memorie

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Minister van Swaay.)

van Antwoord is reeds medegedeeld, dat die proefnemingen op grotere schaal zullen voortgezet worden, opdat men kan constateeren, in hoeverre voordeel gelegen is in het gebruik maken van dergelijke wagens. Men zal die wagens niet voor alle trajecten willen invoeren. Het spreekt vanzelf, dat ze alleen van beteekenis zijn voor bepaalde trajecten.

Door dien zelfden geachten afgevaardigde en ook door den heer Smeenk is nog gesproken over de overwegen. Men meent, dat daarbij niet altijd de noodige omzichtigheid in acht genomen wordt. Ik kan wat dit betreft mededeelen, dat een vergunning om de afsluiting van een overweg op te heffen, pas verleend wordt, nadat dienaangaande een uitvoerig onderzoek heeft plaats gehad. Wanneer nu daarna door belanghebbenden klachten en bezwaren bij den Minister worden ingebracht, dan is de gewone gang van zaken deze, dat aan het spoorwegtoezicht opgedragen wordt om de zaak nog eens goed te bekijken en na te gaan, of werkelijk die klachten en bezwaren gegrond zijn. Ik kan verklaren, dat in verreweg de meeste gevallen de klachten ongegrond blijken dan wel dat door het wegnemen van eenige boomen en struiken daarin kan voorzien worden. Dat bij de onbewaakte overwegen ongelukken gebeuren, is juist, maar bij de bewaakte overwegen gebeuren ook ongelukken. Voor zoover wij kunnen nagaan zijn tot nog toe de ongelukken, welke hebben plaats gehad bij onbewaakte overwegen, te wijten aan eigen onvoorzichtigheid. Men kijkt niet uit en daardoor is het alleszins begrijpelijk, dat er af en toe een ongeluk gebeurt.

De heer Schaper: Het is op den gewonen weg nog veel gevaarlijker door het auto- en motorenverkeer, dan bij de kruising der spoorwegen, waar men de rails kan zien. Men moet leeren voorzichtig te zijn en op te letten.

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Als men zich eens wil overtuigen, hoe roekeloos velen zijn, dan behoeft men niet verder te gaan dan naar de Boschbrug hier te 's Gravenhage. Wanneer daar een stoomtram passeert, dan ziet men tot het laatste oogenblik fietsen en auto's vlak vóór de locomotief heen rijden, zoodat men zich wel moet afvragen, hoe het mogelijk is, dat er geen ongelukken gebeuren. De heer Fruytier heeft nu in verband met die overwegen gezegd: waarom kunnen daar geen automatische signaalinrichtingen gemaakt worden? In de Memorie van Antwoord is naar aanleiding daarvan medegedeeld, dat dergelijke inrichtingen niet geheel betrouwbaar zijn, en nu heeft de geachte afgevaardigde verklaard, dat hij dat niet goed begreep, want dat toch het signaal- en seinwezen bij de spoorwegen automatisch werkt; waarom zou dit nu ook bij de overwegen niet kunnen?

Ik zou den heer Fruytier dit willen zeggen: dat uit die beschouwing blijkt, dat, toen hij in Delft studeerde, hij daar niet de colleges in signaal- en seinwezen gevolgd heeft — het is echter mogelijk, dat die colleges toen nog niet werden gegeven. Maar als hij die wel had gevolgd, zou hij direct gezien hebben, dat het hier een geheel andere quaestie is: de signalen bij de spoorwegen zijn zoodanig ingericht, dat bij weigering van het mechanisme het signaal op onveilig blijft en men het niet op veilig kan krijgen, maar dat kan men niet zonder meer op de overwegen toepassen. Zolang men dan ook niet een volkomen betrouwbaar systeem heeft, is het maar beter geen systeem te hebben. Wanneer men zich moet verlaten op een klokslag en de klok gaat niet, is de remedie veel erger dan de kwaal.

De geachte afgevaardigde de heer Hermans heeft gevraagd hoe het staat met de pensioenregeling. Daar is door mij op geantwoord, dat die pensioenregeling mijn Departement reeds geruimen tijd heeft verlaten. Ik kan den geachten afgevaardigde mededeelen, dat dezer dagen van den Minister van Financiën het bericht is gekomen, dat de meeste spoed zal worden betracht om deze aangelegenheid af te doen, zoodat het betreffend wetsontwerp de Kamer betrekkelijk spoedig zal kunnen bereiken.

Ook heeft de heer Hermans gesproken over de tramwegen Mechelen—en Gent—Terneuzen. Ik moge hem er opmerk-

zaam op maken, dat dit geen tramwegen zijn, maar spoorwegen en het R.D.V. van die spoorwegen moet zich zoo goed mogelijk aansluiten aan dat der N. S. Natuurlijk kan het niet geheel daarmee overeenstemmen, omdat voor die kleine maatschappijen in verschillende bepalingen eenige wijziging zou moeten worden gebracht. De zaak zal echter met den noodigen spoed worden behandeld, zoodat deze aan gelegenheid eerlang in orde komt.

Uit de rede van den heer de Monté ver Loren klinkt een zacht verwijt aan de Regeering, als zou zij ten opzichte van de tramwegen een eenigszins gewijzigde houding hebben aangenomen en als zou men niet het uiterste hebben beproefd om aan die tramwegen den noodigen steun te verlenen. Ik geloof, dat dit verwijt, wanneer het als zoodanig is bedoeld, niet geheel juist is. Dat bewijst trouwens art. 174 der begroting.

Het spreekt vanzelf, dat vele tramwegen op dit oogenblik in desolaten toestand verkeerden, eensdeels door de concurrentie van de autobussen en anderdeels door de tijdsomstandigheden. Of aan die concurrentie met de autobussen paal en perk kan worden gesteld, daarover zal ik op dit oogenblik niet spreken. De zaak is bij de Commissie-Patijs in behandeling en wij willen liever het advies van die commissie afwachten om te kunnen overwegen, of er te dien aanzien iets zal moeten worden gedaan of niet. Het is mij trouwens bekend, dat de Vereeniging voor Locaalspoor- en Tramwegen contact heeft met de Commissie-Patijs, zoodat die vereeniging haar belangen wel naar behooren zal weten te verdedigen. En wat de slechte tijdsomstandigheden betreft, ja, mijnheer de Voorzitter, daar kunnen wij niet veel aan doen. Het spreekt vanzelf, wanneer men ten slotte de beurs wil opendoen, dan is er altijd wel wat te doen, maar ik geloof gehoord te hebben, dat de heer Monté ver Loren, die in deze materie zoo goed thuis is en daaromtrent zooveel ervaring heeft, ook van meening is, dat het systeem, hetwelk de vereeniging wenscht, nl. dat de directies exploiteeren en het Rijk de verliezen betaalt, onmogelijk door de Regeering kan worden aanvaard. Hoe is thans de situatie? Het Rijk betaalt de helft van de exploitatie-verliezen, als de betrokken streek de andere helft betaalt, terwijl bovendien het zoogenaamde kolensubsidie wordt gegeven. Nu geef ik toe, dat dit laatste subsidie, vooral voor noodlijdende ondernemingen, eenige moeilijkheden meebrengt, omdat het een wisselend bedrag is, dat met de kolenprijzen varieert. Misschien zou zijn te overwegen om voor de meest behoeftige ondernemingen een minimum bedrag vast te stellen, zoodat zij weten, op welk minimum subsidie zij in elk geval zullen kunnen rekenen, maar ik zou daarover eerst met mijn ambtgenoot van Financiën moeten overleggen, ook al behoeft dit geen verhooging van den post met zich te brengen.

De heer Schaper wenscht, dat de tarieven over lange afstanden nog wat meer zullen worden verminderd. Ook dit is een heel moeilijke quaestie. In het algemeen kan van een eenigszins beteekenende tariefsverlaging bij de spoorwegen eenvoudig geen sprake zijn zolang men het tekort niet voor goed onder de knie heeft, en als men daarover even zijn gedachten laat gaan, moet men tot de conclusie komen, dat zij op dit oogenblik onmogelijk is. In het Voorloopig Verslag wordt zelfs gesproken van een forsche tariefsverlaging. Wat verstaat men daaronder? Laten wij eens zeggen: 25 pct. Als wij een verlaging van 25 pct. toepasten, wat zou daarvan dan het gevolg moeten zijn? 25 pct. tariefsverlaging beteekent, dat men 33½ pct. meer vervoer moet hebben om gelijke inkomsten te behouden, maar als men 33½ pct. meer vervoer heeft, krijgt men belangrijk meer onkosten. Men is er dus met die 33½ pct. niet, en als ik het heel zuinig uitreken, moet men 45 pct. à 50 pct. meer vervoer hebben om de meerdere onkosten goed te maken. Er zal wel niemand zijn, die onderstelt, dat bij een verlaging van de tarieven met 25 pct. het vervoer thans met 50 pct. zal toenemen. Dat is uitgesloten; het gaat dus onder deze omstandigheden niet. En als de heer Schaper bepleit om een uitzondering te maken voor de lange afstanden, dan wijs ik er op, dat daarin een ongezon beginsel zit, want het spreekt vanzelf, dat men de beste klanten het meest moet ontzien, en dat zijn niet de reizigers over de

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Minister van Swaay e. a.)

grote afstanden, integendeel, dat zijn zij, die kleine en middelbare afstanden afleggen. Er zou dus veel meer reden zijn om een tariefsverlaging voor de kleine en de middelbare afstanden te bepleiten. Men zou derhalve moeten komen tot een algemeene tariefsverlaging, welke op de gronden, door mij aangegeven, vooreerst onmogelijk is.

Wat de quaestie van de kilometerkaarten betreft, moet ik doen opmerken, dat hetgeen de heer Schaper wenscht nergens wordt aangetroffen. De heer Schaper voegt mij toe, dat het hier zoo was, maar het was hier ten onrechte. Nu het publiek er door verwend is, wil men het terug, maar de spoorwegen maken daartegen, en m.i. te recht, zeer ernstig bezwaar. Als de heer Schaper zich ten aanzien van deze tarievenschiedenis nog eens wat meer wil oriënteren, dan geef ik hem in overweging eens kennis te nemen van het rapport, dat uitgebracht is aan den Commissaris-Generaal in Oostenrijk mr. Zimmerman door den Engelschen deskundige Sir William Acworth, bijgestaan door den Zwitsers dr. Robert Herold. Zij hebben over de reconstructie van het Oostenrijksche spoorwegwezen een belangrijk rapport uitgebracht, en als hij daarin naleest wat over tarieven wordt medegedeeld, zal hij zien, dat ook deze deskundigen in het geheel niet te vinden zijn voor dergelijke tarieven als de heer Schaper bedoelt, waarbij men na een zekeren afstand te hebben afgelegd voor niemandal reist. Wat mij bovendien treft in dit rapport, is, dat er tal van bezuinigingsmaatregelen worden naar voren gebracht en dat nu blijkt, dat door de directie van de Nederlandsche spoorwegen vrijwel alle middelen, die hier worden aangegeven, ook al zijn toegepast, voor zoover daartoe aanleiding was. In dat opzicht kan ik dus constateeren, dat ten aanzien van de bezuiniging de directie van de spoorwegen diligent is.

Ik heb nu nog een enkele opmerking ten aanzien van hetgeen de heer Wijnkoop heeft gezegd omtrent de locomotieven. De heer Wijnkoop heeft beweerd, dat zekere nieuwe locomotieven niet deugden en in het geheel niet voldeden aan de gestelde eischen. Ik ben in de gelegenheid geweest om omtrent dit punt eenige nadere inlichtingen in te winnen en daaruit blijkt, dat de inlichtingen, die de heer Wijnkoop heeft ontvangen, blijkbaar komen uit een bron, die wel de klok had hooren luiden, maar niet wist waar de klepel hing.

Ten eerste zou, al voldeden de locomotieven niet aan de gestelde eischen, daarvoor geen verwijt aan Werkspoor kunnen worden gedaan, want zij zijn geconstrueerd volgens opgaaf van de spoorwegmaatschappijen zelf, die de afmetingen hebben vastgesteld.

En wat is verder het geval? Men heeft bij enkele proefritten eens willen probeeren wat er ten slotte uit die locomotieven ook boven de gestelde eischen te halen viel, en men heeft toen een helling bereiden met een trein, die ongeveer tweemaal zoo zwaar was als het vastgestelde treingewicht, en toen is de trein ten slotte blijven staan. Men kan een locomotief ten slotte wel zoo belasten, dat zij er het loodje bij legt. Maar daarom kan men niet spreken van ondeugdelijke locomotieven.

De Voorzitter: Ik verkeer sterk onder den indruk, dat men niet wenscht te repliceren. Alleen de interpellant, de heer Wijnkoop, zou nog enkele opmerkingen willen maken. Ik verleen hem daartoe het woord.

De heer Wijnkoop: Mijnheer de Voorzitter! Het is mijn bedoeling slechts een enkel woord te zeggen, daar ik reeds twee vrij lange redevoeringen over deze zaak heb gehouden. Ten eerste ben ik het niet met den Minister en den heer van Braambeek eens, dat het gewenscht is den toestand van het personeel niet meer hier in de Kamer te behandelen. Het zou nog kunnen, wanneer dan aan de billijke eischen van het personeel zou worden te gemoet gekomen, maar ik vrees, dat dit nog veel te wenschen zou overlaten, en daarom zou ik niet gaarne willen, dat de Kamer hierbij wordt uitgeschakeld.

Wat nu betreft de quaestie, waarom het gaat, deze is eigenlijk tweeledig en betreft de loonsverlaging en de willekeurige daden van de directie. De loonsverlaging is voor mij in geen enkel opzicht goedgepraat en ik wijs er op, dat het

(Wijnkoop.)

personeel deze zaak slechts onder hooge pressie heeft aanvaard. Zelfs een blad als het *Handelsblad* heeft eindelijk moeten toegeven, dat de tijd voor die dingen eigenlijk voorbij is, omdat de economische toestand, voor zoover die in de prijscijfers uitkomt, niet meer reden geeft tot dergelijke verlaging over te gaan. Wat betreft de willekeur en de onrechtmatigheid, de Minister heeft gezegd, dat hij twee dingen heeft te doen: het algemeen belang te dienen en te waken tegen willekeur, machtsmisbruik en onrechtmatigheid. Wat betreft het algemeen belang, ik heb daarvan nu eenmaal een andere opvatting dan de Minister, dus dat zal altijd met elkaar in strijd komen, maar indien de Minister inderdaad tegen willekeur en machtsmisbruik had willen opkomen, had hij precies het omgekeerde moeten doen van wat hij deed. Hij heeft thans medegedeeld, hoe de vork in den steel zat, en daaruit blijkt, dat de Regeering op 5 October een soort dwingende opdracht heeft gegeven aan de spoorwegen om 10 pct. op het loon in te houden. Of dat van politiek of economisch standpunt juist is, daarover heb ik mijn meening gezegd, maar door een dergelijke daad worden toch niet opgeheven de arbeidsregelen tusschen personeel en directie.

In mijn motie heb ik uitgesproken, dat de inhouding van 10 pct. willekeurig was, en dat de eisch van de directie in zake art. 36 onrechtmatig was. Of de Minister al zegt: ik heb op 5 October dit en dat met de directie besproken, daar heeft het personeel niets mee te maken. Van juridisch standpunt — en ik dacht, dat wij in een rechtsstaat leven — heeft het personeel alleen te maken met wat hieromtrent op schrift is gesteld, en dan is een dergelijk optreden van de directie volkomen onrechtmatig en willekeurig. Daartegen had de Minister moeten opkomen.

Ook heeft de Minister gezegd, dat art. 36 een bepaalde be- tekenis heeft, en hij wilde het doen voorkomen, alsof degenen, die er over oordeelen zoals wij, elke loonsverlaging daardoor absoluut onmogelijk zouden maken. Dat ik tegen elke loonsverlaging ben, behoeft ik niet nogmaals te zeggen. Maar het is absoluut onjuist, dat een dergelijke bepaling elke loonsverlaging onmogelijk maakt. Dit geschiedt alleen zoolang het personeel er niet toe medegewerkt heeft, die bepaling te veranderen. Die weg moet ingeslagen worden. Het gaat niet aan, de bepaling eenzijdig op te heffen. Het optreden van de directie begrijp ik niet van een rechtsstandpunt, wel van een geweldstandpunt. Zij meent, dat de kantonrechter niet, maar wel de Hoge Raad de aangewezen rechter is. Ik sta tegenover het recht in Nederland anders dan de Minister, maar uitgaande van den Nederlandschen rechtsstaat, begrijp ik niet, welk bezwaar de directie kan hebben om haar beslissingen voor te leggen aan den daarvoor aangewezen rechter. Dat had de directie moeten doen en daaromtrent had geen pressie mogen worden uitgeoefend. Nu zegt de Minister, dat in eerste instantie er geen pressie is geweest, maar hij geeft toe, dat de directie in tweede instantie pressie had willen uitoefenen, maar de Minister heeft van de directie gedaan weten te krijgen, dat zij er van heeft afgezien. Over de bedoeling van den Minister heb ik het niet gehad. Waarschijnlijk, ik heb dat ook tegen zijn ambtsvoorgangers gezegd, zijn zijn bedoelingen uitmuntend, maar daaraan hebben wij niet veel. Wij hebben te maken met de macht van de directie. Nu heeft de directie weer den Minister iets medegedeeld. In de pers echter wordt daarover nu al gansch anders gesproken, en, afgaande op ernstige persberichten, heeft een van de vereenigingen een bepaalde houding aangenomen en moeten aannemen. Al twijfel ik dus niet aan de juistheid van wat de Minister voor zijn deel mededeelde, ik twijfel echter zeer aan hetgeen de directie, ondanks al haar verzekeringen aan den Minister, van plan was en misschien nog van plan is.

De manier van optreden van de directie is zoodanig geweest, dat, wanneer het personeel op het oogenblik, naar mijn meening helaas, een loonsverlaging heeft aanvaard, dat slechts geschied is onder de zwaarste pressie. De eene vereeniging voor, de andere vereeniging na, is ten slotte voor die pressie geweken.

Natuurlijk was pressie niet het eenige motief, en daarommede kom ik tot het laatste van hetgeen ik te zeggen heb. Het

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Wijnkoop e. a.)

andere motief was de verdeeldheid onder het spoorwegpersoneel, waarvan de directie mede gebruik heeft gemaakt om te bereiken wat zij ten nadeele van het personeel bereikt heeft. Ik hoop, dat deze zaak het spoorwegpersoneel geleerd zal hebben, dat het tot de meest volstrekte eenheid van optreden moet komen tegenover de directie. Ik hoop, dat het personeel, dat daarmede een oogenblik begonnen is, op dien weg zal voortgaan. Ik voor mijn deel heb geen vertrouwen in de mededeeling van de directie, dat zij tot een bepaalden tijd geen aanslagen meer zal doen op de arbeidsvoorwaarden van het personeel. Ik meen, dat de directie in de gaten moet worden gehouden niet alleen, maar óók, dat macht moet worden geformeerd, en dat kan alleen, wanneer de organisaties eindelijk tot een absolute eenheid weten te komen; misschien niet onmiddellijk tot een eenheid van organisatie, maar dan toch tot een eenheid van actie. Door het optreden van ons, communisten, door het vormen van strijdbare kernen, overal waar wij kunnen, trachten wij die eenheid van optreden te bevorderen.

Ik geef dus toe, dat gebrek aan eenheid ook een motief was, maar pressie is de voornaamste reden waarom de arbeiders, nu het getij omgaat, helaas een loonsverlaging moesten accepteren.

Wat de Minister gezegd heeft over mijn motie in zake opheffing der Stakingswetten, is natuurlijk niet ernstig te nemen. Als de Minister het aardig vindt, mij op het oogenblik deswege reactionnair te noemen, dan gun ik hem die grap natuurlijk van harte, maar als het waar was, dat daarmede dan alles ongedaan zou moeten worden gemaakt wat de Minister heeft opgenoemd, dan zal tevens nog iets ongedaan moeten worden gemaakt, en wel de overeenkomst, die zooeven door de directie met het spoorwegpersoneel is afgesloten, en dan zou ik mijn zin hebben.

De Voorzitter: Ook de beide andere voorstellers van motiën van orde wenschen nog een enkel woord te zeggen. Ik zal hun daartoe achtereenvolgens het woord verleen.

De heer Oud: Mijnheer de Voorzitter! Het is niet mijn bedoeling, in eigenlijke repliek te treden. Ik wil alleen gaarne gebruik maken van de gelegenheid, die u geven wilt, om een enkel woord te zeggen over de moties, en in de eerste plaats over de motie, door mij zelf ingediend.

Ik heb, wat die motie betreft, met groote voldoening het antwoord van den Minister vernomen. De Minister heeft gezegd, dat hij zeer sympathiek staat tegenover den inhoud van deze motie, en hij heeft aan de directie van de spoorwegen reeds te kennen gegeven, dat hij van eenigerlei pressie op het personeel niet gediend is, ook niet al zou het gelden afstand doen van vermeende rechten. De Minister zegt te recht: ik mag zelf van oordeel zijn, dat die rechten niet bestaan, maar wanneer het personeel meent, dat die rechten wel bestaan, moet men die menschen niet dwingen afstand te doen van een recht, dat zij meenen te bezitten. Echter ben ik op één punt niet volkomen gerustgesteld. Dat betreft niet een ongerustheid ten aanzien van den Minister, maar ten aanzien van de voornemens van de spoorwegmaatschappijen. Naar verluidt, hebben de spoorwegmaatschappijen gezegd, dat zij de verklaring alleen zouden voorleggen aan de leden van den B.A.N.S., die de overeenkomst niet had aangegaan, en aan de ongeorganiseerden. Nu achteraf gebleken is, dat de B.A.N.S. alsnog tot de overeenkomst is toegetreden, zou daaruit volgen, dat de verklaring alleen wordt voorgelegd aan de ongeorganiseerden. Maar ik wensch dat niet, en ik ben er van overtuigd, dat ook de Minister dat niet wensch, dat ook hij van oordeel is, dat zelfs niet aan één lid van het personeel deze verklaring mag worden voorgelegd. Dat is uit het antwoord van den Minister duidelijk gebleken. Ik ben te dien opzichte volkomen tevreden gesteld. Het is dan ook voor mij de vraag, of het na deze verklaring van den Minister nog noodig is, de motie te handhaven. Ik geloof echter, dat het goed zal zijn, wanneer de motie door de Kamer wordt aangenomen, omdat dan duidelijk blijkt tegenover het spoorwegpersoneel en de spoorwegdirectie, dat de Kamer in dit opzicht geheel

(Oud e. a.)

staat achter den Minister, wat de positie van den Minister tegenover de spoorwegdirectie slechts kan versterken. Mij zou dan ook niets liever zijn dan dat de Kamer kon besluiten, de motie zonder hoofdelijke stemming aan te nemen. Daarmee plaatst zij zich op het standpunt van den Minister, een standpunt, dat ik zeer toejuich en waarmee de Minister, beter dan hij het in een redevoering had kunnen doen, heeft gelogenstraft de bewering, dat hij slechts is de ledepop van de directie.

Wat de overige moties betreft, aan de eerste motie-Wijnkoop zal ik mijn stem niet kunnen geven, omdat ik een uitspraak, als daarin wordt gevraagd, niet noodig en niet gewenscht acht, nu overeenstemming tusschen het personeel en de directie is bereikt. Wat de tweede motie-Wijnkoop betreft, kan ik de motiveering van den Minister volkomen onderschrijven. Bij de spoorwegen hebben wij enerzijds de Stakingswetten, maar anderzijds de regeling van de dienstvoorwaarden met de noodige waarborgen voor het personeel. Onder die omstandigheden meen ik, dat het niet gewenscht is, ons uit te spreken voor de afschaffing van de Stakingswetten, zoodat wij ten opzichte van de dienstvoorwaarden weer tot den ouden anarchistischen toestand zouden terugkeeren. Tegen den inhoud van de motie van Braambeek heb ik geen bezwaar, maar ik heb reden te veronderstellen, dat het niet noodig zal zijn, dat ik over die motie mijn stem uitheng.

De heer van Braambeek: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal een eigenlijke repliek niet houden, maar slechts de meening geven van mij en mijn politieke vrienden over de moties. Wat de eerste motie-Wijnkoop betreft, kan ik mededeelen, dat wij daartegen zullen stemmen, omdat naar onze meening de onderhandelingen, die door de vakverenigingen gevoerd zijn met de directie en die tot een resultaat hebben geleid, niet dienen doorkruist te worden met een uitspraak van de Kamer, die deze overeenkomst weer zou teniet kunnen doen. Daarom zullen wij aan de eerste motie van den heer Wijnkoop onze stem niet kunnen geven.

Wat de tweede motie, die van den heer Oud, betreft, daaraan zullen wij onze stem geven, op de gronden, als daarvoor door den heer Oud zelf aangevoerd.

Wat de derde motie betreft, kan ik kort zijn: zij wordt ingetrokken, nu er overeenstemming tusschen directie en bonden is verkregen.

Wat de vierde motie betreft, die van den heer Wijnkoop, uitsprekende de wenschelijkheid van de opheffing der Stakingswetten, waar in deze motie wordt gevraagd wat eertijds ook door onze fractie werd gevraagd, spreekt het vanzelf, dat wij aan die motie onze stem niet zullen kunnen onthouden.

Aangezien de motie van orde van den heer van Braambeek c. s. door de voorstellers is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Hetgeen door den heer Oud over zijn motie is gezegd, geeft mij aanleiding nog een enkel woord te spreken. Ik voor mij vind die motie overbodig. Het zou wat anders zijn als de directie onder pressie er toe gekomen was van het vragen der verklaring af te zien, maar ik heb met de directie een onderhoud daarover gehad, wij hebben er vriendschappelijk over gesproken en toen ik mijn argumenten naar voren had gebracht is de directie vrijwillig meegegaan. Nu heeft deze motie min of meer het karakter om de directie eens te laten zien, dat de Kamer achter den Minister staat. Dat is volkomen overbodig, want na een kort onderhoud kwam de directie tot de overtuiging, dat zij veilig de zaak kon laten lopen, omdat de quaestie van de processen niet veel om het lijf zou hebben.

De heer Oud: Mijnheer de Voorzitter! Na de verklaring van den Minister, waaruit mij blijkt, dat ik volkomen gerust kan zijn, dat van geen enkel lid van het personeel de verklaring zal worden gevraagd, ben ik bereid, mijn motie in te trekken.

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Voorzitter.)

Aangezien de motie van orde van den heer Oud door den voorsteller is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging over de IIIde afdeling in het algemeen en de beraadslaging over de interpellatie van den heer Wijnkoop en over de motiën van orde van de heeren Wijnkoop en van Ravesteijn worden gesloten.

De eerste motie van orde van de heeren Wijnkoop en van Ravesteijn (Stuk n°. 26), luidende:

„De Kamer,

gehoord de bespreking over de door de Directie der Ned. Spoorwegen sinds 1 Jan. j.l. willekeurig ingevoerde inhouding van 10 pct. loon van het spoorweg-personeel en over den onrechtmatigen eisch dezer Directie aan het spoorweg-personeel tot het aanvaarden van een door de Directie opgelegde wijziging in art. 36 van het Reglement Dienst Voorwaarden,

keurt deze loonsverlaging en den aanslag van de Directie op de dienst-voorwaarden van het personeel af, verlangt van de Regeering dat zij aan beide maatregelen als zijnde willekeurig en onrechtmatig haar goedkeuring onthoudt, en dat de Regeering het daarheen leidt, dat het achtergehouden loon ten spoedigste aan het spoorweg-personeel worde ter hand gesteld.”,

wordt in stemming gebracht en verworpen met 65 stemmen tegen 1 stem.

Tegen hebben gestemd de heeren Fleskens, Bakker, Suring, Knigge, mevrouw Bronsveld—Vitringa, de heeren van Dijk, Kuiper, Bierema, Beumer, Ebels, Loerakker, Michielsen, Bulten, Hermans, van der Molen, Leenstra, Feber, Brautigam, J. ter Laan, Schaper, Braat, Weitkamp, Wintermans, mejuffrouw Groeneweg, de heeren van Vuuren, Dresselhuys, Heukels, de Boer, mevrouw Bakker—Nort, de heeren Schokking, van Gijn, Rutten, Albarda, Zijlstra, Ketelaar, van der Waerden, mejuffrouw van Dorp, de heeren Snoeck Henkemans, Krijger, mevrouw de Vries—Bruins, de heeren Duymaer van Twist, Nolens, K. ter Laan, Oud, Bongaerts, van Voorst tot Voorst, Tilanus, van Schaik, de Monté ver Loren, Rutgers, van Braambeek, van Rijckevorsel, Troelstra, Hiemstra, IJzerman, Lovink, Rutgers van Rozenburg, van Wijnbergen, Duys, Staalman, Schouten, Ament, van Sasse van Ysselt, Deckers en de Voorzitter.

Vóór heeft gestemd de heer Wijnkoop.

De tweede motie van orde van de heeren Wijnkoop en van Ravesteijn (Stuk n°. 26), luidende:

„De Kamer, van oordeel, dat de houding der Directie van de Nederlandsche Spoorwegen ten opzichte van de arbeidsvoorwaarden van het spoorwegpersoneel inbreukking van de wet van 11 April 1903 (*Staatsblad* n°. 101, de z.g. anti-stakingswet, meer dan ooit urgent maakt, verzoekt de Regeering, een daartoe strekkend wetsvoorstel in te dienen,

gaat over tot de orde van den dag.”.

komt in stemming en wordt met 52 tegen 14 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de heeren Dresselhuys, Heukels, de Boer, mevrouw Bakker—Nort, de heeren Schokking, van Gijn, Rutten, Zijlstra, Ketelaar, Snoeck Henkemans, Krijger, Duymaer van Twist, Nolens, Oud, Bongaerts, van Voorst tot Voorst, Tilanus, van Schaik, de Monté ver Loren, Rutgers, van Rijckevorsel, Lovink, Rutgers van Rozenburg, van Wijnbergen, Staalman, Schouten, Ament, van Sasse van Ysselt, Deckers, Fleskens, Bakker, van de Bilt, Suring, Knigge, mevrouw Bronsveld—Vitringa, de heeren van Dijk, Kuiper, Bierema, Beumer, Ebels, Loerakker, Michielsen, Bulten, Hermans, van der Molen, Leenstra, Feber, Braat, Weitkamp, Wintermans, van Vuuren en de Voorzitter.

(de Boer e. a.)

Vóór hebben gestemd de heeren Albarda, Wijnkoop, van der Waerden, mevrouw de Vries—Bruins, de heeren K. ter Laan, van Braambeek, Troelstra, Hiemstra, IJzerman, Duys, Brautigam, J. ter Laan, Schaper en mejuffrouw Groeneweg.

De onderartikelen 157 tot en met 172 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over onderartikel 173, luidende:

„Rentelooze voorschotten, bij de wet uit 's Rijks schatkist beschikbaar gesteld voor den aanleg van spoorwegen, bedoeld bij de Locaalspoor- en Tramwegwet, f 4 162 000.”

De heer de Boer: Mijnheer de Voorzitter! Bij dit artikel zou ik, na een zeer korte toelichting, een vraag tot Zijn Excellentie willen richten.

Mijnheer de Voorzitter! Art. 173 is een verzamelpost. In een der stukken, dat betrekking heeft op dit artikel, vind ik een post als renteloos voorschot, bestemd voor het aan te leggen z.g.n. Woldjer Spoor van Groningen naar Delfzijl, en tevens voor den aanleg van de tramwegen in midden en noordelijk Groningen.

De zaak van die rentelooze voorschotten is geregeld in de wet van 11 Juni 1921 (*Staatsblad* n°. 792).

De overeenkomst, die ingevolge die wet is gesloten, is eveneens te vinden in het *Staatsblad* n°. 792.

In de betrokken wet zoowel als in de overeenkomst is sprake van het gecombineerde plan Woldjer Spoor en in uitzicht gestelde tramlijnen.

In den laatsten tijd is er sprake van een poging, door sommigen aangewend, om de geprojecteerde tramwegen in midden en noordelijk Groningen niet in uitvoering te brengen.

Heb ik het goed, dan zal een der andere heeren uit de provincie Groningen over deze aangelegenheid spreken.

Mijn betoog heeft meer betrekking op den aanleg van het Woldjer Spoor.

Ook in deze is gewerkt om het plan van aanleg ongedaan te maken.

De resultaten van deze pogingen zijn zoo poover uitgevallen, dat zeker deze actie verder wel gestaakt zal worden, en ik hoop, dat de Regeering alles zal willen doen om de welwillendheid, waarmee zij de plannen tot uitvoering van het Woldjer Spoor steeds heeft gesteund, te blijven behouden. Het is geen geschokt vertrouwen in deze in den Minister, noch in zijn Departement, doch ik ben niet heelemaal gerust. Mijnheer de Voorzitter! Wat toch is het geval? Zooals gezegd is er in het *Staatsblad* n°. 792 van 1921 sprake van een gecombineerd plan: Lokaal Spoor van Groningen naar Weiwerd en Delfzijl en de tramwegen.

Mocht nu door de te voeren acties de aanleg der tramwegen achterwege blijven of worden vertraagd, zal daardoor dan ook het Woldjer Spoor het nadeel ondervinden in de vermindering van het tempo van uitvoering?

Steeds, en in de wet, en in de overeenkomst, behelzende den aanleg en de exploitatie, is er sprake van het geheele plan, en de som, die hiervoor is disponibel gesteld, wordt zonder eenige splitsing genoemd, en dit maakte mij eenigszins ongerust, dat een en ander een nadeeligen invloed zou kunnen uitoefenen op den spoedigen aanleg van het Woldjer Spoor.

De streek heeft jarenlang uitgezien naar een middel van vervoer, waardoor zij uit haar isolement kan worden verlost; ik hoop, dat de Minister alles zal willen doen, om een spoedige uitvoering te bevorderen en dat mijn ongerustheid ongegrond zij.

De heer Ebels: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik zou over het onderwerp, door den vorigen geachten afgevaardigde aangeroerd, een enkele vraag tot den Minister willen richten.

De vorige spreker heeft er reeds op gewezen, dat in de provincie Groningen in aanleg zal worden gebracht de z.g.

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Ebels e. a.)

Wolderspoor en dat in hetzelfde wetsontwerp, dat dien aanleg regelt, ook wordt geregeld de aanleg van eenige tramlijnen in noordelijk Groningen.

Het is met de plannen tot aanleg van die tramlijnen eenigszins merkwaardig geloopt. De streek toonde daarvoor aanvankelijk groote belangstelling, veel enthousiasme zelfs; men was er algemeen voor en men heeft getoond, zich groote financiële offers er voor te willen getroosten. Maar sedert dien is verandering in de stemming der bevolking gekomen. In de eerste plaats is deze veranderde stemming toe te schrijven aan de beteekenis, die het autoverkeer in den laatsten tijd heeft verkregen. Wij hebben hier te doen met een streek, die beschikt over goede waterwegen, zeer geschikt voor goed en doelmatig vervoer van massaproducten, en die bovendien reeds door twee spoorlijnen wordt doorsneden. Door den omvang in de laatste jaren door het autoverkeer aangenomen, zoowel wat personen- als vrachtvervoer betreft, wordt diens gevolge op dit oogenblik de behoefte aan het tramverkeer niet zoo sterk meer gevoeld.

In de tweede plaats hebben wij hier te doen met den algemeen gedruken economischen toestand, ten gevolge waarvan verschillende gemeenten, die voor zeer belangrijke bedragen in het aandeelenkapitaal van deze tramlijnen hebben deelgenomen, thans bezwaar maken om die bedragen beschikbaar te stellen. Het bezwaar voor die gemeenten is inderdaad niet gering, hetgeen ook kan blijken uit een beslissing van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij de gemeenteraadsbesluiten — waarbij op vordering van de tramwegmaatschappij een deel dier gelden zou worden uitbetaald — niet werden goedgekeurd. Daartegen is hooger beroep aange teekend en de gemeenten zijn in het gelijk gesteld. Maar nu doet zich het merkwaardige feit voor, dat eenige der gemeentebesturen, die in beroep zijn gegaan, zich thans hebben uitgesproken tegen de uitvoering van de plannen.

Wanneer ik nu verder nog mag wijzen op verschillende adresbewegingen, die in de streek zijn op touw gezet om te geraken tot uitstel der uitvoering, dan geloof ik wel voldoende te hebben aangetoond, dat wij met vrij groote waarschijnlijkheid kunnen zeggen, dat de meening in de streek zelf ten aanzien van deze zaak zich heeft gewijzigd. Dat zal nog in veel grootere mate het geval worden, wanneer de geruchten juist zijn, die thans in die streek de ronde doen, dat de exploitatie-maatschappij der Nederlandsche Spoorwegen niet meer bereid zou zijn de in de statuten voorziene exploitatie-overeenkomst met deze maatschappij aan te gaan. Wanneer dat het geval mocht zijn, wanneer dus de aandeelhouders — en dat zijn in dit geval de gemeenten — inderdaad te staan zouden komen voor het feit, dat zij zelf het risico van de exploitatie dezer lijnen hebben te dragen, dan geloof ik niet te veel te zeggen, wanneer ik beweer, dat zulke een financiële ramp voor die gemeenten zou worden.

Nu is het doel van mijn opmerkingen, dat ik den Minister wil vragen, of hij bereid is om, alvorens tot verdere stappen met betrekking tot den aanleg van deze lijnen over te gaan, de betrokken gemeenten nog eerst te hooren. Ik geloof, dat uit het resultaat van een dusdanig onderzoek zal blijken, dat wij staan voor een geheel gewijzigde publieke opinie, dat men thans in groote meerderheid geen prijs meer stelt op het tot stand komen van die lijnen. Wanneer mijn meening in dit opzicht juist is en het onderzoek dus in dien zin zal uitvallen, dan verwacht ik, dat ook de Minister geen prijs meer zal stellen op den directen aanleg — wat later gebeuren moet, kunnen wij dan zien — van deze lijnen, welke immers zulke ontzettend zware offers vergen, niet alleen van de betrokken gemeenten maar ook van 's Rijks schatkist.

Ik zou dus gaarne vernemen, of de Minister binnen niet te langen tijd — want er heerscht te dezen opzichte groote ongerustheid in deze streek, zoodat het zeer gewenscht is spoed te betrachten — de betrokken gemeenten nader zal willen hooren.

De heer Zijlstra: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen de heer Ebels heeft gezegd omtrent deze tramlijn, wil ik ook nog iets in het midden brengen.

(Zijlstra e. a.)

Te recht zegt de geachte afgevaardigde, dat er voor aanleg van deze lijn in de betrokken streek steeds een groot enthousiasme bestaan heeft, wat ook blijkt uit de groote offers, waartoe de verschillende gemeenten zich bereid hebben verklaard. Maar nu wekt de heer Ebels, die aandringt op een nader onderzoek, dat ook ik niet zou willen tegengaan, daarmede den indruk, alsof de toestanden hier zeer gewijzigd zijn.

De geachte afgevaardigde wijst er op, dat daar een goed waterverkeer is. Dat was er natuurlijk al vóór den tijd, toen men met die plannen voor den aanleg van deze lijn kwam.

Het eenige argument, dat men zou kunnen aanvoeren, is de concurrentie van de autobus. In hoever de autobus een toekomst heeft, zal nog moeten blijken. Het vraagstuk der concurrentie is ook nog in onderzoek. Dus ik kan niet inzien, dat daarop de aanleg van dezen verkeersweg, waarop zeer veel prijs gesteld wordt en die voor de betrokken streek van groote beteekenis is, geheel zou moeten stranden.

De heer Ebels heeft er ook op gewezen, dat Gedeputeerde Staten hun goedkeuring onthouden hebben aan besluiten van gemeenten om een aandeel te storten, maar ik wil er de aandacht op vestigen, dat het standpunt van Gedeputeerde Staten altijd is geweest, dat zij waren tegen den aanleg van deze lijn, zoodat men ook uit dat optreden van Gedeputeerde Staten niet kan afleiden, dat de toestand zoozeer veranderd is.

Ik blijf er bij, dat ook deze streek groot belang heeft bij een vast verkeersmiddel.

Nu meent de heer Ebels, dat de meening van de streek in deze geheel en al veranderd is. Ik meen, dat dit nog wel eens nader onderzocht mag worden. Trouwens, de heer Ebels zelf heeft er op aangedrongen, dat een onderzoek daarnaar zal ingesteld worden. Ik kan mij daarbij zeer wel aansluiten, maar ik wensch toch niet, dat dat onderzoek reeds aangevangen wordt met de meening, dat vaststaat, dat dit verkeersmiddel er niet moet komen.

Overigens heb ik ook tegen een onderzoek niets, omdat ook ik niet zou wenschen, dat aan dergelijke streek een verkeersmiddel werd opgedrongen, dat de streek niet wenscht. Maar voor mij staat dit nog niet vast, en daarom wijs ik er op, dat m. i. de omstandigheden niet zoo veranderd zijn als de heer Ebels het wil doen voorkomen.

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Omtrent de aangelegenheid, die door de heeren de Boer, Zijlstra en Ebels is besproken, zou ik het volgende willen opmerken.

Met het standpunt, dat door de Regeering wordt ingenomen ten aanzien van dien voorgenomen aanleg van stoomtramlijnen door midden- en noordelijk Groningen, is het aldus gesteld. Ik breng even in herinnering, dat de wet van 11 Juni 1921 voorziet in de subsidieering van twee plannen, waartusschen eigenlijk geenerlei verband bestaat. Eenerzijds ging het om een locaalspoorweg van Groningen naar Delfzijl, anderzijds over twee tramlijnen Groningen—Uithuizen, die werden gekoppeld aan den spoorweg door de Woldstreek, waarmede zij eigenlijk niets te maken hadden, een gevolg van de agitatie der naaste belanghebbenden, die daarbij door het provinciaal bestuur werden gesteund.

Dientengevolge heeft Minister Lely een tiental jaren geleden aan dien aandrang toegegeven en op soortgelijke overweging heeft dat plaats gevonden bij de Staatsspoorwegen, wier hulp natuurlijk voor de exploitatie onmisbaar is. Toen eenmaal vaststond dat de Regeering haar medewerking zou verleenen, hebben de Staatsspoorwegen niet willen achterblijven. Men heeft hier dus te doen met een zaak, die niet aan de streek is opgedrongen, maar die zij bepaaldelijk zelf heeft gewild.

Toen nu echter eindelijk in Februari 1923 de maatschappij tot uitvoering van deze plannen is opgericht, is vrij spoedig een kentering ingetreden. Men bleek op dit oogenblik een beetje terug te schrikken voor wat men vroeger zelf heeft gewenscht en eigenlijk min of meer van de Regeering heeft afbedeld. Nu heeft de Regeering reeds in zoover met dien veranderden aandrang rekening gehouden, dat niet wordt

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Minister van Swaay e. a.)

voortgegaan met de onteigening voor de tramwegen. Daartegenover is de onteigening voor den Wolderspoorweg in vollen gang, wat zeggen wil, dat wij met dien spoorweg ongestoord doorgaan.

Nu staat de zaak op het oogenblik zoo, dat ik nog niet kan doen blijken, welk standpunt de Regeering zal innemen. Er wordt daaromtrent overleg gepleegd, eerst met Gedeputeerde Staten en vervolgens nog met de directie van de Nederlandsche spoorwegen.

Ik moet even afwachten wat die correspondentie uitwerkt. Daaruit blijkt, dat de Regeering op het standpunt staat, dat de zaak niet overhaast moet worden doorgezet; dat zij echter ook nog niet het standpunt inneemt, dat er nooit iets van moet komen, maar voor het oogenblik nog een afwachtende houding aanneemt.

De beraadslaging wordt gesloten en onderartikel 173 zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De onderartikelen 174 tot en met 179 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over onderartikel 180, luidende:

„Vervanging spoorwegdraaibrug over de Koningshaven te Rotterdam door eene hefbrug, f 500 000.”

De heer J. ter Laan: Mijnheer de Voorzitter! Bij dit onderartikel zijn gelden uitgetrokken voor den bouw van een nieuwe spoorwegdraaibrug over de Koningshaven te Rotterdam.

In 1917 zijn voor het eerst gelden voor dit doel op de begroting gebracht, maar sedert dien is naar aanleiding van verschillende omstandigheden dit groote werk niet tot uitvoering kunnen komen, hoezeer de scheepvaartkundige toestand in de Koningshaven verandering daar ter plaatse dringend noodzakelijk maakt. Bij de behandeling van de begroting voor 1923 heb ik er voor gepleit, dat deze zaak eindelijk eens zou worden aangepakt, maar in 1923 is daarvan niets gekomen, omdat de heer Minister zich toen op het standpunt stelde, dat verandering van die spoorwegbrug alleen den toestand in de Koningshaven niet tot oplossing kon brengen en dat de gemeente Rotterdam te gelijker tijd moest ingrijpen, zoodat de draaibrug, de Koninginnebrug, een doorvaartwijdte kon krijgen van ten minste 50 M. Het verheugt mij, dat, ofschoon op de begroting voor 1924 aanvankelijk geen gelden voor dit werk waren uitgetrokken, de Minister bij nadere overweging voor een eersten termijn ten behoeve van dit werk 5 ton op de begroting heeft gebracht om daarmede vast te stellen, dat in 1924 dit werk zal worden aangepakt. Dit is nu mogelijk, omdat de gemeente Rotterdam eenige maanden geleden reeds een besluit heeft genomen om de Koninginnebrug te veranderen in een brug van moderne constructie met een doorvaartwijdte van ten minste 50 M.

Voor de scheepvaart door de Koningshaven is dat van groot belang, omdat de gemeenteraad van Rotterdam heeft besloten om ook de Willemsbrug over de Maas met een paar meter te verhoogen en het daardoor mogelijk te maken, dat een deel van de scheepvaart, dat tot nu toe zijn weg zoekt door de Koningshaven, in de toekomst langs de rivier kan gaan.

De verandering in de brugconstructie, die de gemeente daar zal aanbrengen, heeft ook ten doel het verkeer te land te dienen, omdat de bebouwing van de gemeente Rotterdam op den linker Maasoever en de ontwikkeling van het handelsverkeer op dien Maasoever van zoodanigen aard is geworden, dat de tegenwoordige weg tusschen die beide stadsdeelen niet meer in de behoefte kan voorzien.

Maar in dat algemeene plan was ook opgenomen om voor den weg, die nu doodloopt tegen de huizenrij van de Boompjes, een uitweg te zoeken naar de Geldersche kade eenerzijds en de Reederijstraat anderzijds recht door te trekken naar het Beursplein, een verandering, die een enorme

(J. ter Laan e. a.)

verbetering in het verkeer tusschen de beide Maasoovers zal kunnen brengen.

De gemeenteraad van Rotterdam heeft, toen de voorstellen gereed waren, deze zaak met grooten spoed ter hand genomen en meende er op te mogen rekenen, dat nu ook bij de Regeering een aandrang om spoed te betrachten weerklink zou vinden. Maar het is al reeds eenige maanden geleden, dat dit besluit door den gemeenteraad is genomen en aan de Regeering het verzoek is gedaan om het algemeene nut van deze maatregelen te doen uitspreken, en nog altijd is er van de Regeering geen antwoord gekomen en is hier nog geen ontwerp van onteigeningswet ingediend.

Ik breng nu ten eerste den Minister een woord van waardeering voor zijn maatregel om vijf ton op de begroting te brengen voor dit werk, maar ten tweede doe ik op hem een beroep om zoo spoedig mogelijk het algemeene nut van deze maatregelen uit te spreken en een betreffend ontwerp bij de Staten-Generaal aanhangig te maken, en ik zou gaarne van den Minister vernemen, of hij ons kan mededeelen, hoever deze zaak momenteel is gevorderd.

De heer van Swaay, Minister van Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Het artikel, waarover door den heer ter Laan is gesproken, betreft de vervanging van de spoorwegdraaibrug over de Koningshaven door een hefbrug, en in een heel verwijderd verband daarmede staan de werken, die de gemeente Rotterdam zal uitvoeren ten aanzien van andere bruggen en de verbinding met de binnenstad.

Nu kan men daar wel een zeker verband tusschen leggen, maar feitelijk hooren deze beschouwingen bij dit artikel niet thuis. Ik meen dan ook, dat de geachte afgevaardigde op eenigszins slimme wijze van dit artikel gebruik maakt om over een andere zaak te spreken. Hij zal echter begrijpen, dat dit een aangelegenheid is, die niet alleen Waterstaat raakt, want deze onteigeningsgeschiedenis betreft ook Binnenlandsche Zaken. Voor zoover ik georiënteerd ben, is over die onteigening een correspondentie gaande en is kort geleden een brief uitgegaan naar Gedeputeerde Staten. De zaak is wel in behandeling, maar hoever zij precies gevorderd is, kan ik niet mededeelen. Ik neem echter nota van den wensch van den geachten afgevaardigde, dat deze onteigening zoo snel mogelijk zal worden doorgezet. Of andere autoriteiten er precies eender over denken, zal uit de stukken nog moeten blijken.

De beraadslaging wordt gesloten en onderartikel 180 zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De onderartikelen 181 tot en met 184 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Gekomen aan het einde van de afdeling *Spoorwegen*, zeg ik thans, namens de Kamer, den heer Minister dank voor de bij de interpellatie van den heer Wijnkoop verstrekte inlichtingen.

Beraadslaging over onderafdeeling A, *Mijnwezen*, van de IVde afdeling (*Mijnwezen en Scheepvaart*) in het algemeen.

De Voorzitter: Ik stel voor, den spreektijd te bepalen op ten hoogste een half uur per spreker.

Daartoe wordt besloten.

De heer Hermans: Mijnheer de Voorzitter! Aan het einde der gedachtenwisseling, die hier op 14 Juni van verleden jaar heeft plaats gehad over het Staatsmijnbedrijf, heb ik verklaard, er geenszins spijt van te gevoelen, deze zaak in de Kamer ter sprake te hebben gebracht.

Ik kan dit thans, om gegronde redenen, herhalen.

Er is wat meer licht gevallen op het Staatsmijnbedrijf, de belangstelling voor dit zoo belangrijke bedrijf is toegenomen, zoowel in als buiten de Kamer, en er zijn redenen, om aan

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Hermans.)

te nemen, dat er ook iets bereikt is in de richting van een betere exploitatie.

Dit laatste was en is mijn doel.

Bij de Staatsmijnen toch staan zeer voorname belangen op het spel, zoowel voor den Staat en voor het mijngebied van Zuid-Limburg als voor de talrijke personen, die nu en in de toekomst in dat bedrijf hun bestaan moeten vinden.

Het Staatsmijnbedrijf moet een gezond bedrijf worden, wil het zich kunnen handhaven naast de particuliere exploitatie. Hiertoe wensch ik gaarne mede te werken. Dat is de reden van mijn openbare kritiek.

Aan deze kritiek mag niet, zooals dit in de Memorie van Antwoord geschiedt, de beteekenis gegeven worden van een aanval op de personen der Staatsmijndirectie.

Zooals bij alle andere Staatsbedrijven, waarop in deze Kamer geregeld scherpe kritiek wordt uitgeoefend, liggen, naar mijn overtuiging, ook bij de Staatsmijnen de grondoorzaken van de gemaakte fouten meer bij het systeem van de bedrijfsorganisatie, dan bij de personen, die in dat systeem moeten werken.

Voor de personen der Staatsmijndirectie en velen hunner bekwaame medewerkers, die mij bekend zijn, heb ik veel achting en waardeering. Bij meer dan één gelegenheid heb ik dit, ook in deze Kamer, laten blijken.

Daarom spijt het mij, dat ook in de Memorie van Antwoord niet personen van zaken onderscheiden zijn, en dat mijn opmerkingen tot zoo verkeerde gevolgtrekkingen hebben geleid.

Ik draag hiervoor geen verantwoordelijkheid en dit zal mij ook niet doen afschrikken van verdere kritiek, wanneer ik deze in 's lands belang noodzakelijk acht.

De opmerkingen in die Memorie zal ik, zoo beknopt mogelijk, een voor een beantwoorden. Alleen het zuiver financieel gedeelte, waarover thans eenige nadere inlichtingen zijn verschaft, maar die mij geenszins bevredigen, zal ik thans, met het oog op den beperkten tijd, onbesproken laten. Ik kan dit des te gemakkelijker doen, omdat een mijner partijgenooten hierover nog spreken zal.

Eerst, als ik 't zoo noemen mag, het persoonlijke feit.

De heer Minister deelt mede, dat ik aan een uitnoodiging tot bijwoning eener conferentie aan zijn Departement, met de directie der Staatsmijnen en de deskundigen, die mij inlichtingen hebben verschaft, geen gevolg heb gegeven.

Zijn Excellentie deelt ook mede, waarom dit niet is geschied, maar doet dit, zeer tot mijn spijt, niet volledig en op een voornaam punt onjuist.

Het niet gevolg geven aan de schriftelijke uitnoodiging heb ik schriftelijk gemotiveerd.

Ik had twee ernstige bezwaren.

Mijn eerste bezwaar betrof het geheime karakter der conferentie. De hoogst gewichtig zaak, waarover geconfereerd zou worden, was hier in het openbaar besproken, en ik achtte het niet zonder bedenking, de verdere besprekingen te doen plaats hebben in een besloten conferentie, waarop dan later een beroep in deze Kamer zou moeten worden gedaan.

De tweede reden, waarom ik die conferentie meende te moeten afwijzen, lag in het uitdrukkelijk verzoek van den heer Minister, om de deskundigen, die mij vertrouwelijke inlichtingen gaven, mede te brengen, en van aangezicht tot aangezicht te plaatsen tegenover de mijndirectie.

In de Memorie van Antwoord staat: dat ik die deskundigen „zou kunnen medebrengen”, maar in den uitnoodigingsbrief wordt letterlijk geschreven: „waarheen ik u verzoek mede te brengen”, wat dus geheel iets anders is, en wat ik nu mededeelen moet, om misverstand weg te nemen.

In mijn brief aan den heer Minister schreef ik het volgende:

„Het kan voor de directie der Staatsmijnen van belang zijn hunne namen (d. w. z. de namen der deskundigen, die mij inlichtingen verschaften) te kennen, maar, om goede redenen en in vertrouwen op geheimhouding gedane mededeelingen moeten worden beoor-

deeld, los van de personen, die ze hebben gedaan.

Liep ieder persoon, die dergelijke mededeelingen doet, gevaar, dat zijn naam wordt genoemd, dan — ik ben er diep van overtuigd — zouden zulke mededeelingen achterwege blijven, hetgeen in het algemeen te betreuren ware.”

Ik geloof, dat dit aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat en dat de Kamer er nu van overtuigd is, dat ik zeer gegronde reden had, om de voorgestelde conferentie af te wijzen.

Ik kom thans tot hetgeen in de Memorie van Antwoord wordt opgemerkt, naar aanleiding mijner rede van 14 Juni 1923 en van eenige der in het Voorloopig Verslag, in verband hiermede, gestelde vragen.

Drie hoofdpunten worden besproken: 1°. het commercieel beleid, 2°. de Staatsmijn Maurits en 3°. de loonpolitiek.

Het commercieel beleid.

Op de eerste plaats wordt genoemd het instituut der bedrijfscontrole.

Hierover sprekende, zeide ik verleden jaar:

„Bij de particuliere mijnen kent men dergelijke instellingen niet. Daar is het toezicht — zooals dit trouwens in ieder bedrijf het geval moet zijn — klaarblijkelijk veilig bij het controleerend personeel.”

In de Memorie van Antwoord wordt nu opgemerkt, dat er reeds in 1922 op gewezen is, dat de kosten der extracontrole gering zijn, en ruimschoots worden goedge maakt door de daarmede verkregen resultaten. En dan volgt:

„Dit kan natuurlijk worden betwist, doch dan dienen ook bewijzen voor de juistheid der beweringen te worden aangevoerd. De heer Hermans deed dit niet, doch merkte alleen op, dat bij particuliere mijnen dergelijke instellingen onbekend zijn, en het toezicht aldaar klaarblijkelijk veilig is bij het controleerend personeel. Hij erkende dus, dat er in een grootbedrijf controle op materialenverbruik en dergelijke moet zijn, maar waarom hij dan de zoogenaamde bedrijfsbureaux bij de Staatsmijnen, welke die controle moeten bewerkstelligen, betreurt, is niet duidelijk.”

Over dit bescheid sta ik eenvoudig perplex.

De vraag was deze: waarom moeten bij de Staatsmijnen — in tegenstelling met andere mijnen — aan het toezicht houdend personeel nog worden toegevoegd, of boven dit personeel geplaatst, die dure bedrijfsbureaux? En nu wordt niets anders ten antwoord gegeven, dan dit: gij erkent, dat controle noodig is, en daarom begrijpen wij niet, wat gij dan tegen die bureaux hebt in te brengen?

Dit is geen antwoord, maar klaarblijkelijk een ontwijking van de duidelijk gestelde vraag, een ontwijking, die natuurlijk het vertrouwen in de zaak nog meer moet ondermijnen.

Het gaat niet tegen de controle, die natuurlijk in elk bedrijf noodig is, maar tegen een soort van oppertoezicht, dat bij de particuliere mijnen niet wordt aangetroffen.

En dan worden de rollen omgekeerd. In plaats van te bewijzen, dat dit uitzonderingsinstituut speciaal voor de Staatsmijnen noodig is, worden bewijzen gevraagd voor de meening, dat die extra controle klaarblijkelijk geldverspilling is!

Ik kan nu maar tweeërlei veronderstelling maken: of die geldverspilling is er inderdaad, of het gewone toezicht houdend personeel — reeds veel uitgebreider dan bij de particuliere mijnen — is niet berekend voor zijn taak. Het laatste zou natuurlijk nog erger zijn dan het eerste.

De kosten zijn gering, wordt beweerd. Ik heb gezorgd, hierop een antwoord te kunnen geven. Eenige bladzijden verder, nl. op blz. 36 van de Memorie van Antwoord, wordt, naar aanleiding eener vraag in het Voorloopig Verslag, medege deeld, dat de bedrijfsbureaux hebben gekost: in 1921: f 150 000 en in 1922: f 134 400.

Ik constateer met genoegen, dat er dus — ondanks belangrijke uitbreiding van het bedrijf, — in 1922 nog f 15 600 op dat oppertoezicht kon worden bespaard. Maar het bedrag,

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Hermans.)

dat nog wordt uitgegeven, acht ik in dezen tijd, en voor een blijkbaar overbodig instituut, volstrekt niet gering.

Men zou ook kunnen vragen of het toezicht bij de Staatsmijnen dan zooveel beter is, maar dan zou moeten aangenomen worden, dat de particuliere mijndirecties haar eigen belangen verwaarloozen, en dit zal wel niemand in zijn hoofd krijgen.

Ook is mij bekend, dat er in den afgelopen zomer, ondanks alle controle, bij de Staatsmijnen vrij belangrijke diefstallen van materialen zijn ontdekt, die al maanden hadden geduurd, en ten slotte niet door de bedrijfscontrole, maar door het bestuur eener vakvereniging ter kennis van de directie zijn gebracht.

Dergelijke feiten zullen wel eens overal voorkomen, maar het is toch tekenend, dat zij op de Staatsmijnen maandenlang aan het gewone toezicht en aan het oppertoezicht zijn ontsnapt!

Van een beter toezicht is dus geen sprake, en dit spreekt ook vanzelf, want hoe meer verschuiving van verantwoordelijkheid, hoe slechter toezicht. Ik mis den tijd, om dit voorname punt nader uit te werken en hiermede de kernfout van Overheidsbeheer aan te wijzen, maar ik hoop, dat de heer Minister en de Kamer mij op dit punt begrepen zullen hebben.

Ik heb dus geen aanleiding gevonden, om mijn zienswijze ten opzichte van die bedrijfsbureaux te wijzigen, en ben integendeel door de Memorie van Antwoord versterkt in de overtuiging, dat wij hier te maken hebben met een overbodig instituut.

Dit is het eerste punt. Het tweede punt betreft de uitgebreidheid van het administratief personeel en hierbij komen ter sprake het verkoopkantoor in den Haag en de brandstoffenhandel in Utrecht.

Ik heb er verleden jaar reeds op gewezen, dat het aantal beamtten bij de Staatsmijnen in één jaar met niet minder dan ongeveer 12 pct. is verminderd. Dit geschiedde ondanks de uitbreiding van het bedrijf en terwijl bij de particuliere mijnen nog steeds administratief personeel werd aangesteld.

Er was dus inderdaad een teveel aan ambtenaren, en dit gaf mij aanleiding tot de vraag, of ook niet op dat verkoopkantoor kon worden bezuinigd, te meer, omdat hier zoo nadrukkelijk op gewezen was door de Rekenkamer. Wat ik overigens over het verkoopkantoor en over den brandstoffenhandel heb gezegd, was ontleend aan het Verslag der Rekenkamer 1921.

Met genoegen heb ik nu in de Memorie van Antwoord gelezen, dat overplaatsing van het verkoopkantoor naar Heerlen niet meer zoo onvoorwaardelijk wordt afgewezen. In Heerlen beschikt men over voldoende kantoorruimte en kan, door het dagelijkse persoonlijke contact, ongetwijfeld ook op de administratie worden bezuinigd. De kosten bedragen thans de zeer belangrijke som van f 220 000. Ik geloof, dat mijn bescheiden opmerkingen tegen deze uitgave volstrekt niet ongegrond waren.

Het derde punt betreft de vraag, of er bij de Staatsmijnen ook nog een bezuinigingsinspecteur zou zijn aangesteld. Ik bracht dit in verband met al het andere toezicht, met de drie directeuren, den grooten staf van ingenieurs en de bedrijfsbureaux. Ik kon niet gelooven, dat er nu ook nog een oppertoezicht zou zijn gekomen en sprak dan ook twijfel uit aan de juistheid van mijn inlichtingen.

In de Memorie van Antwoord wordt nu tot tweemaal toe verzekerd, dat er geen bezuinigingsinspecteur is aangesteld. Dit gaf mij aanleiding tot nadere informatie, en nu wordt mij opnieuw verzekerd, dat een hoog ambtenaar — in maatschappelijke positie gelijkstaande met de directeuren — bij de Staatsmijnen in dienst kwam, in denzelfden tijd toen vele ambtenaren werden ontslagen. Welke zijn eigenlijke taak is, wist aanvankelijk niemand, doch later moet gebleken zijn, dat hij in werkelijkheid allerlei bezuinigingsmaatregelen nam. Zoo zou hij bijv. de machines op de bureaux der Staatsmijnen hebben ingevoerd, ten gevolge waarvan nog meerdere ambtenaren werden ontslagen. Zijn taak schijnt dus zoo ongeveer in overeenstemming met die van een bezuinigings-

inspecteur bij Financiën, en het verschil zit 'm alleen in den titel, dien hij draagt. Zeer waarschijnlijk noemt men hem chef in algemeenen dienst. De mijndirectie wist zeer goed wie bedoeld werd, en daarom is de voorlichting in de Memorie van Antwoord ook op dit punt — om het zacht uit te drukken — zeer onvoldoende.

Het vierde punt heeft betrekking op de Staatsmijn „Wilhelmina”. De productie van deze mijn zou niet 0,9, maar 1 ton per man bedragen. Dit is inderdaad juist. Ik kon in het midden van 1923 slechts beschikken over cijfers van gemiddelde maandproductie en beging bij de berekening een kleine vergissing. De productie van de mijn „Oranje-Nassau II”, ofschoon aan kleine schommelingen onderhevig, was echter juist gesteld op een gemiddelde van 1,3 ton per man. De Minister verklaart met dit laatste cijfer onbekend te zijn, maar een oogenblik later wordt dan gezegd:

„De directie van de Staatsmijnen heeft den ondergeteekende verzekerd, dat de gemiddelde productie per arbeider bij de Staatsmijnen in het algemeen niet achterstaat bij die van andere mijnen.”

Nu is mijn vraag: hoe kan zulke verzekering gegeven worden, wanneer men onbekend is met de productiecijfers van de onderling zeer verschillende mijnen?

Ik maakte een vergelijking; de eenige, die mogelijk is, want overigens zijn de Zuid-Limburgsche mijnen te zeer verschillend. Op deze vergelijkingen worden aanmerkingen gemaakt, die niet alle steekhoudend zijn. Gewezen wordt b. v. op het uitgebreider machinaal bedrijf, op een hoogere totaalproductie en op een elektrische centrale bij de „Wilhelmina”. De betere inrichting dezer mijn, waarop ik ook gewezen heb, zou echter juist een hoogere productie per man moeten opleveren; de hoogere totaalproductie doet hier niets ter zake, omdat er natuurlijk ook veel meer arbeiders zijn en ik verhoudingscijfers gegeven heb, terwijl een elektrische centrale ook bij de mijn „Oranje-Nassau II” wordt aangeetroffen.

Ik wees vooral op den ongunstigen invloed, die op de verhoudingscijfers wordt uitgeoefend door een te groot personeel bij de Staatsmijnen, dat niet direct productieven arbeid verricht, en moet thans, helaas, constateeren, dat er in dit opzicht nog weinig verbeteringen zijn aangebracht. Wel is waar is het toezichthoudend personeel nu eenigszins verminderd, maar ik geloof niet, dat er belangrijke besparingen zijn verkregen.

Tegenover 1 bedrijfsingenieur en een hierop volgend hooger personeel van 45 personen, plus 12 houwens-opzichters, in nachtdienst bij „Oranje-Nassau II”, staan nog: 1 hoofd-ingenieur-bedrijfsingenieur, 1 ingenieur, 2 adjunct-ingenieurs en niet minder dan 89 andere beamtten.

En het productieverval is sindsdien nog grooter geworden. Bij „Oranje-Nassau II” is een constante vooruitgang en heeft men thans 1,4 ton per man bereikt, terwijl de „Wilhelmina” oogenblikkelijk en naar verhouding nog minder dan verleden jaar produceert.

Er valt echter ook een belangrijke verbetering te constateeren, niet speciaal bij de „Wilhelmina”, maar bij de Staatsmijnen in het algemeen. Het aantal bovengrondsche arbeiders is, ondanks de veel hoogere productie, zeer aanzienlijk verminderd. Het bedroeg einde 1921: 4231 en einde 1922 nog slechts 3790. Het is mij bekend, welke maatregelen hiertoe hebben bijgedragen. Vooral bij de Staatsmijn „Emma” zijn, door een betere organisatie, heel wat bovengrondsche arbeiders overbodig geworden. De tijd laat niet toe, om hiervan eenige sprekende voorbeelden aan te halen en te verklaren, maar de officiële cijfers, die ik gaf, spreken duidelijk genoeg. Geen wonder, dat, blijkens de Memorie van Antwoord, de zelfkosten zijn gedaald van f 26,22 tot f 14,66, of met niet minder dan 44 pct., ofschoon de gemiddelde loonsverlaging slechts 20½ pct. bedroeg. Het is verblijdend deze verbeteringen te constateeren, maar jammer, dat zij noodzakelijk waren.

Het vijfde punt raakt den woningbouw. Mijn gegevens hieromtrent waren ontleend aan een tot de Regeering gericht

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Hermans.)

adres van den Christelijken Mijnwerkersbond. Daarin was ook sprake van een bouwvereniging, die voor onderhoud en beheer van 550 woningen slechts f 10 000 per jaar besteedt. De heer Minister hield zich in de Memorie van Antwoord aanbevolen den naam dier bouwvereniging te vernemen. Ik kan den Minister van dienst zijn. Het bestuur van genoemden bond heeft mij medegedeeld, dat de bij de Heerlensche centrale „Ons Limburg” aangesloten bouwvereniging „Hoensbroek” werd bedoeld.

Wij weten nu iets meer omtrent de woningen van de Staatsmijnen. Uit de cijfers op bladz. 30 van de Memorie van Toelichting blijkt bijv., dat ieder van de 1713 steenen arbeiderswoningen ongeveer f 5850 kost, en ieder van de 714 noodwoningen f 4310. Het behoeft geen betoog, dat de huur dezer woningen, berekend met rente, afschrijving en onderhoud, door de arbeiders, wier loonen reeds aanzienlijk zijn gedaald, niet te betalen zal zijn, en dat hier dus met verliezen rekening moet worden gehouden. Van deze verliezen mag echter aan de Staatsmijndirectie geen verwijt gemaakt worden. Dit heb ik dan ook niet gedaan. Alleen oefende ik critiek op de kosten van beheer en onderhoud. Zijn de cijfers, in het adres van den Christelijken Mijnwerkersbond hieromtrent gegeven, en loopende over 1921, juist — en deze worden in de Memorie van Antwoord niet bestreden — dan is er in 1922 op deze kosten zeer belangrijk bezuinigd. De kosten zijn dan teruggebracht van f 140 000 à f 150 000 tot f 105 000. Dit is een groote verbetering, en het moet worden toegejuicht, dat de Minister verklaart:

„In geen geval behoeft men te vreezen, dat de verliezen op de woningexploitatie van de Staatsmijnen de loonen der arbeiders zullen drukken of dat daardoor te veel aan huishuur zal moeten worden betaald.”

Ik neem daar gaarne nota van.

Mijnheer de Voorzitter! Thans de steenfabriek van de Staatsmijn „Maurits”. Ik heb hieromtrent verleden jaar een vraag gesteld, waarop de heer Minister bij Nota naar aanleiding van het Verslag over wetsontwerp n°. 458 antwoordde:

„De tegenwoordige uitkomsten van de steenfabriek bij de Staatsmijn „Maurits” zijn zoodanig, dat, na aftrek van alle bedrijfskosten en noodzakelijke afschrijvingen, een klein bedrag voor rentevergoeding overblijft.”

Thans blijkt echter uit de Memorie van Antwoord, dat de noodzakelijke afschrijvingen niet hebben plaats gehad en dat ook geen cent rente is betaald. Dit laatste behoeft, volgens het gekozen systeem van financieering, ook niet te geschieden. De Staat is niet aandeelhouder, maar geldschiet, en in plaats van rente komt dus winst, wanneer deze althans gemaakt wordt.

Maar van winst, hoe klein ook, was bij die steenfabriek geen sprake; er is integendeel belangrijk verlies geleden, en er is zelfs alle aanleiding om rekening te houden met een voortdurend verlies in de toekomst.

De kosten der steenfabriek bedroegen f 500 701,32. Er is in 1922 slechts afgeschreven f 15 701,32, dus iets meer dan 3 pct. Voor rentevergoeding (of „winst”) en afschrijving zou echter, zooals mij bij onderzoek gebleken is, minstens 10 pct. moeten berekend worden; dat is dus f 50 000 per jaar. De productie kan, volgens de Memorie van Antwoord, alleen in normale omstandigheden tot 6 miljoen steenen worden opgevoerd. Alleen rentevergoeding en afschrijving bedragen dus f 8,30 per duizend steenen, in het gunstige geval, dat de volle productie kan worden bereikt. Op het oogenblik echter, bij een productie van slechts 4 miljoen, bedragen dezelfde kosten niet minder dan f 12,50 per duizend steenen.

Meer is waarlijk niet nodig, om aan te toonen, dat die steenfabriek, zacht uitgedrukt, niet rendabel is. Welke opbrengst verkregen is, blijkt nergens. De productiecijfers, die vorige jaren van de verschillende mijnen en instellingen gegeven werden, zijn uit het jaarverslag verdwenen.

Ziedaar, Mijnheer de Voorzitter, wat ik aan te merken heb op de verdediging van het commercieel beleid bij de

Staatsmijnen, zooals deze te vinden is in de Memorie van Antwoord. Ik liet geen enkel punt onbesproken en meen, dat in menig opzicht mijn standpunt van verleden jaar is versterkt.

Ik kom nu tot het tweede hoofdpunt: de Staatsmijn „Maurits”.

Twee quaesties zijn in debat: 1°. of de klachten over den langzamen voortgang van den aanleg gegrond waren, en 2°. in hoeverre een winstgevende exploitatie te verwachten is.

Ten opzichte van beide quaesties staan de meeningen vierkant tegenover elkaar.

Ik moet tot mijn spijt verklaren, dat de beschouwingen in de Memorie van Antwoord mij niet van zienswijze hebben doen veranderen, en dat ik, na verder onderzoek, mijn standpunt onverzwakt moet handhaven.

Dat er vertraging bij den aanleg is geweest — ik laat daar, om welke oorzaken —, kan worden afgeleid uit verschillende feiten:

1°. Is mij als oud-lid der sociaal-hygiënische commissie voor Zuid-Limburg, waarin ook de mijndirecties zitting hebben, en waarin de plannen voor den woningbouw werden ontworpen, bekend, dat aanvankelijk op een vroegere exploitatie gerekend werd.

2°. Blijkt uit den staat van het personeel, op bladz. 16 van het jaarverslag der Staatsmijnen, over 1922, dat, na 8 jaren, gerekend van het begin van den aanleg, bij Staatsmijn „Wilhelmina” 1089, bij Staatsmijn „Emma” 2739, bij Staatsmijn „Hendrik” 1944 en bij Staatsmijn „Maurits” slechts 374 arbeiders werkzaam waren.

3°. Na 8 jaren, gerekend van het begin van den aanleg, bedroeg de productie van Staatsmijn „Wilhelmina” 192 049 ton, van de Staatsmijnen „Emma” en „Hendrik” 333 156 ton, terwijl bij de Staatsmijn „Maurits” na 9 jaren nog niet eens met de exploitatie begonnen is.

4°. Moet de bouw eener steenfabriek met een productiecapaciteit van 6 miljoen steenen — indien men deze onderneming nog eenigszins *aux sérieux* wil nemen — een spoedigere exploitatie hebben doen verwachten.

Nog andere feiten zouden hieraan toe te voegen zijn, doch ik zal het hierbij laten, omdat deze quaestie nu nog slechts historische waarde heeft.

Verleden jaar heb ik het voorbeeld aangehaald van een Duitsche mijn in de buurt van Vlodrop, die onder dezelfde moeilijke omstandigheden is aangelegd als de Staatsmijn „Maurits” en die (ofschoon later met den aanleg begonnen zou zijn) reeds in volle exploitatie kwam. Een en ander wordt in de Memorie van Antwoord tegengesproken, en ik ben er niet in geslaagd, nu reeds over nadere gegevens te kunnen beschikken. Het is mij echter voldoende gebleken, dat over het algemeen buitenlandsche en ook onze andere Limburgsche mijnen, veel spoediger in exploitatie kwamen.

Intusschen wil ik gaarne erkennen, dat er, sinds verleden jaar, belangrijke verbetering is gekomen.

Verleden jaar, op 6 Juni, verklaarde de heer Minister in zijn Nota naar aanleiding van het Verslag over wetsontwerp n°. 458 het volgende:

„De aanleg der bovengrondsche werken van Staatsmijn Maurits geschiedt met zoodanigen spoed als noodig is om op tijd gereed te zijn. Het voltooiën van de bovengrondsche werken, voordat deze, in verband met de vorderingen ondergronds, noodig zijn, heeft geen nut en zou alleen renteverlies ten gevolge hebben.”

Eenige dagen later, op 14 Juni 1923, heb ik, om goede redenen, in deze Kamer nog eens opnieuw aangedrongen op het spoedig aanbesteden der bovengrondsche werken. Het kapitaal van 13 miljoen, dat reeds in de mijn was gestoken, moest zoodra mogelijk rendabel worden gemaakt.

De heer Minister sprak toen de hoop uit, dat de werken met spoed zouden kunnen worden voortgezet, maar dat niet wel mogelijk was het juiste tijdstip aan te geven, waarop de kolen naar boven zouden komen.

Dit laatste heeft zeer bevreemd, omdat er toch een exploi-

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Hermans e. a.)

tatieplan moest zijn, zooals thans ook uit de Memorie van Antwoord gebleken is.

Vier weken later echter, op 11 Juli 1923, werd de aanbesteding van den verderen afbouw en bijkomende werken voor het hoofdgebouw van Staatsmijn Maurits reeds aangekondigd; het aantal arbeiders was op 31 December 1923 al bijna verdubbeld en thans weten wij ook uit de Memorie van Antwoord, hoe de stand der exploitatie zal zijn in 1926 of 1927. Dan zal de mijn in exploitatie komen en zullen er ongeveer 3000 arbeiders worden te werk gesteld.

Ik ben zeer dankbaar voor deze mededeelingen, doch meer nog voor de verbeteringen, die zijn aangebracht in het exploitatieplan. Hiernaar werd zeer bescheiden geïnformeerd in het Voorloopig Verslag en hierop geeft de Memorie van Antwoord het volgende bescheid:

„In het voornemen, om bij den aanleg van Staatsmijn „Maurits” de schachten tot een diepte van 750 M. te delven, is geen wijziging gekomen. Alleen is nader besloten om de delving nu en dan eenigen tijd te onderbreken ten einde op de verschillende verdiepingen een begin te maken met het steenwerk, dat aan de ontginning moet voorafgaan. Dit maakt evenwel, wat het tijdstip, waarop de mijn in exploitatie zal komen, aangaat, geen aanmerkelijk verschil.”

Dit is de meesterlijkste passage in de Memorie van Antwoord; de ietwat zonderlinge mededeeling van het feit, dat, laat ik maar eens zeggen, een plan B door een plan G vervangen werd, waardoor met de voorbereiding der exploitatie reeds kon begonnen worden op de diepte, die toen met den aanleg der schachten was bereikt. Dat dit de exploitatie aanmerkelijk zal bespoedigen, kan ook een leek begrijpen, al begrijpt niet ieder, waarom dit in de Memorie van Antwoord niet eerlijk wordt erkend.

Ik ben alweer dankbaar en moet nog eens verklaren, geen spijt er van te hebben, dat deze zaak in en buiten de Kamer ter sprake is gebracht.

En nu de tweede quaestie, de vraag nl., in hoeverre een winstgevend exploitatie van de Staatsmijn „Maurits” te verwachten is.

Deze quaestie heeft twee kanten, één van technischen en één van financieelen aard.

Over zuiver technische aangelegenheden kunnen wij hier niet debatteeren. Nu echter de schijn is gewekt, alsof ik hier verleden jaar geheel op losse geruchten ben afgestaan — iets, wat in het geheel niet in mijn gewoonte ligt —, moet ik uitdrukkelijk herhalen, dat deskundigen het zeer oneens zijn over de gunstige verklaringen, die thans weer in de Memorie van Antwoord worden afgelegd omtrent het Staatsmijnveld „Maurits”. De geologische formatie in het carboon komt wel overeen met die van de Staatsmijnvelden „Emma” en „Hendrik”, maar, volgens sommige deskundigen, is dit geenszins het geval met de structuur der kolenlagen; de boorresultaten bij Krawinkel, waarvan de heer Minister voorzichtig getuigt, dat zij bevredigend zijn, vielen tegen, en de schachten zijn aangelegd te midden van twee storingen, waarvan de invloed nadeelig kan zijn.

De Voorzitter: Uw half uur is verstreken. Ik kan moeilijk iets anders doen dan het reglement handhaven.

De heer van Gijn: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij willen veroorloven een enkel woord te zeggen naar aanleiding van de inrichting van de begroting van het Staatsmijnbedrijf, de inrichting van het financiewezen.

De Minister zegt in de Memorie van Antwoord, dat ook hij wijziging van den bestaanden toestand gewenscht acht, maar dat die niet eenvoudig door toepasselijk verklaring van de Bedrijvenwet is aan te brengen, en hij gaat akkoord met zijn ambtsvoorganger, den heer van IJsselstein, die de zaak epineus noemde. Naar de meening van den Minister moet een afzonderlijke regeling worden gemaakt.

De inrichting van de begroting van de Staatsmijnen heeft m. i. een eigenaardige geschiedenis. Toen de wet op de Staatsbedrijven, van 1912, werd gemaakt, waarin o. a.

(van Gijn.)

dr. Bos, een zeer practisch mensch in deze zaken, een groot aandeel had, had men in de eerste plaats op het oog de posten, telegrafie en telefonie en in de tweede plaats de Staatsmijnen. Nu hebben wij sedert dien voor een stuk of zes takken van Staatsdienst de verklaring gekregen, dat het een Staatsbedrijf is met een daarbij behoorende afzonderlijke begroting, maar bij de Staatsmijnen is dat nu al 12 jaren nog steeds niet het geval geweest. Hoe komt dat? Minister van IJsselstein heeft gezegd: De Staatsbedrijvenwet deugt niet voor een echt commercieel bedrijf. Voor zoover ik iets van de geschiedenis van de zaak weet, weet ik niet of dit wel de hoofdzaak is en ook niet of het wel juist is. Ik geloof, dat men met de wet op de Staatsbedrijven eigenlijk doen kan wat men wil, behalve één zaak, die niet naar den zin van de Staatsmijndirectie is. De Bedrijvenwet staat op het m. i. geheel juiste standpunt, dat de Staat eigenaar van het bedrijf is, en daarin belegt een deel van zijn geld, dat hij zelf tegen rente moet opnemen. Daarom zegt de wet, dat zulk een bedrijf in de eerste plaats die rente moet opbrengen — voor de meeste bedrijven is het thans 5½ pct. — en dat deze als een vaste last op het bedrijf moet drukken. Hetgeen boven het bedrag van die 5½ pct. rente wordt verkregen, kan, volgens de wet, als winst van het bedrijf onder de algemeene middelen worden geboekt en is er minder verdiend, dan moet dat als verlies worden geboekt ten laste van de begroting van het Ministerie, dat het bedrijf onder zijn vleugelen heeft. De rente moet in elk geval onder de Middelen geboekt als een vaste last van het bedrijf, evenals de pensioensbijdragen. Als dus een Staatsbedrijf tegenwoordig niet 5½ pct. verdient, wordt feitelijk in de boeken van den Staat neergeschreven, dat dat bedrijf verliest. Dat is inderdaad juist.

Nu hebben de Staatsmijnen tegen dat systeem bezwaar. Zij redeneeren aldus: wij, Staatsmijnen, zijn als het ware een vennootschap, waarvan de Staat de eenige aandeelhouder is, en wij moeten, evenals een gewone vennootschap, geen vaste rente geven — zelfs mogen wij volgens de tegenwoordige vennootschapswetgeving niet een vaste rente geven —, maar wij keeren aan het einde van het jaar een dividend aan den Staat uit, bijv. van 1 pct. over een bedrag van 78 miljoen of 780 000 gulden; wij hebben dan wel degelijk winst gemaakt; volgens de wet op de Staatsbedrijven zouden wij een rente van 4½ miljoen moeten betalen en aan den anderen kant een verlies moeten boeken van f 3,5 miljoen.

Die opvatting van de directie lijkt mij onjuist. Het is volkomen waar, dat volgens het vennootschappenrecht alle overschotten dadelijk als winst worden beschouwd en dat een aandeelhouder pleegt te zeggen, dat hij een winstje met de zaak maakt als hij eenig dividend krijgt, maar als die winst slechts 1 pct. is, dan verliest de man, als hij zijn aandeelen a pari heeft gekocht, feitelijk 4 a 5 pct. De fictie, dat men winst heeft gemaakt, voordat men zooveel rente uit zijn bedrijf heeft gehaald als men ook zonder bedrijf kan maken, moet niet worden uitgebreid tot iets, dat in het geheel geen vennootschap is.

Het Staatsbedrijf is eigendom van één persoon, den Staat, en die werkt niet met eigen vermogen, maar met opgenomen geld, en kan dus moeilijk verklaren, dat hij winst maakt, wanneer hij een zeer klein dividendje krijgt. Ik begrijp wel de redeneering van de Staatsmijnen: de directie vindt het niet aangenaam als de Oranje Nassau bijv. 3 pct. uitkeert en zij 4 pct. uitkeert, dat dan volgens de Staatsboekhouding door haar verlies wordt geleden. Maar als de Staat het geld zelf opneemt tegen 5½ pct., heeft hij toch 1½ pct. verlies, en de zaak mag niet geregeld worden zooals de directie het aangenaam vindt. Het gaat er bij mij om, dat men weet, wat er met het Staatsgeld gebeurt en dat wij niet de illusie hebben van winst te maken, terwijl er inderdaad verlies is. De Minister moet zich in deze niet laten leiden door de wenschen van de Staatsmijndirectie, maar alleen door de zuivere logica.

De Bedrijvenwet van 1912 is soepel genoeg en voorziet bijv. ook in 't maken van reserves. Voor de meeste Staatsbedrijven heeft dit geen zin, maar wel voor de Staatsmijnen. Zijn er punten van comptabelen aard, die lastig zijn, dan kan men

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(van Gijn.)

daarin nog voorzien, maar het wil mij voorkomen, dat men aan de renteberekening niet moet tornen. Ik acht deze zaak ook urgent uit ander oogpunt. Hoofdzak is, dat de directie zich voortdurend rekenschap geeft van het feit, dat zij met geld handelt, dat aan den Staat rente kost, en zooals wij ook van den heer Hermans gehoord hebben, wordt er niet steeds daarnaar gehandeld en geeft men er zich niet altijd rekening van, dat als men f 100 000 in een onderdeel van het bedrijf steekt, dit weer f 5500 rente kost. Als men daarmee niet rekent, maakt men zich illusies van het verkrijgen van voordeelen die er niet zijn.

Doch er is nog een reden, waarom ik het op prijs stel, dat de Minister ons spoedig zal verheugen met een wetsontwerp tot aanwijzing van de Staatsmijnen als een bedrijf in den zin der Staatsbedrijvenwet. De zaak staat aldus: zolang de Staatsmijnen staan op de begroting van hoofdstuk IX wordt elke vergelijking van de eindcijfers der begroting zelfs van den gewonen dienst en opvolgende jaren onmogelijk; immers geeft elke uitbreiding van de exploitatie of van den aanleg van het bedrijf een sterke stijging van de eindcijfers der begroting, die niet mede moet tellen, omdat er evenveel of een groter bedrag in de Middelenwet tegenover staat.

Ook de splitsing in gewone en buitengewone dienst wordt heel onduidelijk door de Staatsmijnen.

De uitgaven die buitengewoon zijn, vormen overigens alle een afzonderlijken post in de begroting en zijn dus gemakkelijk af te zonderen. Hetzelfde geldt voor de ontvangsten, die buitengewoon zijn. Alleen bij de Staatsmijnen zit zoowel aan de uitgaafzijde als aan de ontvangstzijde het buitengewone in één post met het gewone en men kan alleen in de Millioenennota vinden, hoeveel daarvan buitengewoon is. Wijzig, gelijk dit jaar, de Minister de posten der Staatsmijnen na het verschijnen van de Millioenennota, dan kan niemand — zelfs de Minister van Financiën en de thesaurier-generaal niet, zonder speciale inlichting uit Heerlen of van het Departement van Waterstaat — meer precies becijferen hoe hoog de gewone dienst in ontvangst en uitgaaf is. In de goede dagen, toen ik aan de Thesaurie zat, heb ik daarmee al gesukkeld en nu kan ik er heelemaal niet meer uitkomen. Dat moet ten spoedigste veranderen.

Mijnheer de Voorzitter! Het verband van de financiën der Staatsmijnen met Staatsbegroting en -rekening is mij thans absoluut een raadsel. Toen ik aan de Thesaurie was begreep ik het; nu niet meer!

De Staatsmijnen zeggen: wij hebben over 1922 een zuiver overschot van één millioen. Nu ben ik gaan rekenen of de voorloopige Staatsrekeningcijfers over 1922 dat zelfde bedrag geven. Men vindt dat bedrag van één millioen niet onder de middelen.

Men moet het becijferen; ik heb genomen de totaal ontvangsten der Staatsmijnen over 1922, gelijk die opgegeven zijn in een van de bijlagen der Ontwerp-Middelenwet — dat is f 41 732 000 —, en ik heb daarvan afgetrokken het bedrag, dat volgens een bijlage der Millioenennota als buitengewone ontvangst moest worden beschouwd, t. w. f 4 398 000, en de rest bedraagt f 37 334 068,36.

Toen ben ik de uitgaven der Staatsmijnen over 1922 gaan opzoeken, die men in den uitgewerkten en toelichtenden staat bij hoofdstuk IX vindt.

Ik heb het totaal der uitgaven ad f 40 362 000 verminderd met het bedrag, dat in een der staten, behorende bij de Millioenennota, wordt opgegeven als buitengewoon, nl. f 5 774 000, en ik vind aldus per saldo aan gewone uitgaven een bedrag van f 34 618 000. In ronde cijfers bedroegen dus de gewone ontvangsten f 37 300 000 en de gewone uitgaven f 34 600 000, zoodat de Staatsmijnen volgens den Minister van Financiën en de Generale Thesaurie over 1923 2,7 millioen overschot hebben geleverd aan de gewone middelen, dus ruim $2\frac{1}{2}$ maal zooveel als de Staatsmijnen beweerden. Ik vertrouw absoluut de cijfers van de uitgaven en ontvangsten, door de Rekenkamer gecontroleerd, en ik neem ook aan, dat de opgaven omtrent gewoon en buitengewoon in de staten, behorende bij de Millioenennota, juist zijn. Zij zijn trouwens door den thesaurier-generaal ontvangen van het Departement van Waterstaat of van de Staatsmijnen.

Men zou mogen veronderstellen, dat de Staatsmijnen, gegeven de uitgaven en ontvangsten, die hun bekend waren, zooveel buitengewoon zouden hebben gemaakt van de uitgaven en ontvangsten, dat per saldo net één millioen aan gewone ontvangsten overschoot, maar zij hebben het blijkbaar niet de moeite waard gevonden om te controleeren of hetgeen zij mededeelden hetzelfde was als staat in de stukken, behorende bij de Millioenennota. Gelukkig valt het nu mede, maar er is ook gevaar, dat de Minister van Financiën niet goed is ingelicht en dat wij straks den dienst 1922 1,7 millioen gunstiger voorgesteld zien dan hij werkelijk is.

In dit verband is het staatje, waarop ik zoo aanstonds terugkom, dat voorkomt aan het slot van het verslag der Staatsmijnen, over de rente-op-renteberekening, van weinig waarde. Het is alleen van waarde, wanneer de bedragen, die de Staatsmijnen opgeven als winst, kloppen met de bedragen die het Departement van Financiën aanneemt, als zijnde het saldo aan gewone ontvangsten, dat de Staat uit de Staatsmijnen overhoudt. Hieruit blijkt, hoe hoog noodig het is, dat de commerciële boekhouding van de Staatsmijnen tegenover de algemeene begroting niet langer in de lucht blijft zweven, maar dat daarin voorzien wordt en dat, zooals dat geschied is in de wet voor de posterijen en andere bedrijven, bij de wet vaste regelen worden gesteld: zoodat het niet meer afhangt van het *bon plaisir* van een boekhouder of een accountant wat zij wenschen op te geven onder gewoon of buitengewoon, of wenschen aan te geven als saldo van winst of verlies, afgezien natuurlijk van de renterekening, die feitelijk er aan moet voorafgaan.

Ik hoop zeer dat de Minister ons toezeggen zal, dat binnenkort de Staatsmijnen zullen worden aangewezen als Staatsbedrijf. Al of niet met speciale buitenwerkingstelling van één of meer artikelen der wet van 1912 of met toevoeging van bepalingen voor dit geval. Ik verwacht een stellige toezegging, dat de begroting voor 1925 in dien zin zal kunnen worden opgemaakt.

Wat het comptabele betreft, is men reeds te gemoet gekomen aan de Staatsmijnen door haar verantwoordingsstukken ter plaatse na te gaan, wat kan worden beschouwd als een groote tegemoetkoming van de Rekenkamer; mocht men in die richting nog iets verder gaan, dan is het mij wel. Maar de Staatsmijndirectie moet nu niet langer tegenstribbelen tegen een aparte begroting volgens de Bedrijvenwet. De posten, die nu op hoofdstuk IX voorkomen onder 189—194, kunnen m. i. precies zoo overgenomen worden; meer specificatie vraag ik niet. Er moeten alleen een paar verrekensposten met de Staatsbegroting en de Middelen bijkomen. De zaak is heel gemakkelijk en goed voor elkaar te brengen.

Maar ten slotte nog een opmerking.

In het Jaarverslag der Staatsmijnen vinden wij als een der laatste bijlagen (bijlage F) een berekening, hoeveel kapitaal er in de zaak zit als men alle rente, en rente op rente, der verstrekte kapitalen meetelt, voor zoover die rente niet is betaald in den vorm van wat de directie oneigenlijk noemt winstsaldo, aan den Staat uitgekeerd.

Men vindt aan het einde van die berekening een totaal van f 85 299 142, terwijl volgens de balans de Staat f 78 000 000 in de zaak heeft zitten. En dan staat er verder woordelijk: Blijft voor rente op rente f 7 299 142.

Mijnheer de Voorzitter! Dat is niet juist. Laat mij eerst opmerken, dat men van dat bedrag nog af kan trekken f 1 000 000, wijl dat in het volgend jaar over 1922 is uitgekeerd aan den Staat. Dat zegt trouwens het Verslag zelf ook op een andere plaats. Rest dan f 6 299 000. Maar dat „blijft voor rente op rente” is toch niet juist. Het doet denken, dat dit verschil is ontstaan, doordat er in deze berekening „rente op rente” is gerekend. Menigeen zal misschien zeggen: rente op rente is ook wel een beetje erg solide, rente alleen is voldoende. Maar het is niet juist. Ik ben na berekening tot de conclusie gekomen, dat het bedrag van f 6 292 000 maar voor f 2 800 000 gevolgd is van de „rente op rente”-berekening, en voor f 3 500 000 van de enkelvoudige renteberekening. M. a. w. als we van af 1909, toen de eerste mijn in exploitatie kwam, de Staatsbedrijvenwet hadden kunnen toepassen, was men tot de conclusie gekomen, dat de Staatsmijnen tot

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(van Gijn e. a.)

dusver een verlies hebben opgeleverd van f 3 500 000 (zonder over de winsten of verliezen rente op rente te rekenen). Alleen over de jaren 1915 tot 1920 hebben zij een beetje meer winst dan de enkele rente opgebracht, maar in de andere 8 jaar verlies.

Nu geef ik dadelijk toe, dat dit ook weer geen geheel juist beeld oplevert, want in al die jaren waren er naast mijnen in exploitatie ook mijnen in aanleg en daarbij moet men eigenlijk de rente tijdens den tijd van aanleg voegen bij de kosten van aanleg.

Ik ben niet in staat na te gaan, hoeveel dat zou zijn geweest, maar ik kom tot de conclusie, dat het verlies van f 3 500 000 minder zou zijn geweest, als men de rente van de aanlegjaren had gevoegd bij de aanlegkosten. Ik zou gaarne willen, dat men dat staatje verdeelde mijnsgevijs, of, als dat niet mogelijk is, dat men ons althans een overzicht zal geven van hetgeen er ieder jaar aan rente bij komt ten gevolge van mijnen, die nog in aanleg zijn, dus rente, die wij nog mogen voegen bij de aanlegkosten. Als wij dat doen volgens de regelen van de Bedrijvenwet, dan kunnen wij inderdaad nagaan, of de Staatsmijnen een winstgevende zaak voor den Staat zijn, dan wel of het een slechte kapitaalbelegging is. Wanneer de Staatsmijnen een aparte begroting hebben — waarvan wij dadelijk mogen vragen, dat de voorschriften van de Bedrijvenwet zullen worden toegepast, zoodat de begroting te gelijk met de andere begrotingen zal worden ingediend, en niet 4 of 5 maanden daarna —, dan zullen wij er, hoop ik, ook dit mede winnen, dat wij een wat betere toelichting krijgen van de posten. Dan zal ons niet meer overkomen, wat ons ditmaal is overkomen, dat wij de grootste mijn van Europa zijn gaan aanleggen, de mijn „Maurits”, terwijl wij niet eens wisten, dat we dat deden. Ik heb eens nagegaan de jaren, waarin het eerst over die mijn „Maurits” gesproken werd, en dat was in 1914 en 1915. Ik vind daarin geen enkele toelichting over die reusachtige mijn, geen overzicht, hoeveel kapitaal er voor zal nodig zijn.

Het is net alsof we de Zuiderzee zouden zijn gaan dempen zonder eenige berekening, zeggende: we zullen zien, wat we daarvoor nodig hebben! Het eene jaar zooveel en het andere jaar misschien wat meer, enz. Als er voor de „Maurits” b. v. een twintig millioen werd geraamd, was het wel de moeite waard vooruit eenigszins te weten, waar het naar toe ging. Toen we aan de grootste van de Staatsmijnen begonnen, wisten we: er worden een paar duizend gulden aangevraagd, het volgend jaar was het misschien f 20 000, dan een paar ton, maar we wisten niet, waar het op den duur naar toe ging.

Ik zou er veel prijs op stellen als we werden voorzien van een betere toelichting, evengoed als dat geschiedt bij de posterijen. Als er een nieuw postkantoor moet worden gebouwd, weten we, dat het zoo en zooveel kosten zal. Dat is ook noodzakelijk bij den bouw van een nieuwe mijn, waarbij het om millioenen gaat.

De heer Schaper: Mijnheer de Voorzitter! Een goede exploitatie met een behoorlijke commerciële boekhouding is een zaak van zeer groot belang. De redevoering van den geachten vorigen spreker was, uit dit oogpunt beschouwd, zeer belangrijk, maar ook zeer belangrijk is de quaestie van den arbeid. Zonder arbeiders geen mijnontginning, en daarom wil ik een kort woord spreken over dit onderdeel van de zaak.

In de eerste plaats wil ik mij aansluiten bij de stemmen uit het Voorloopig Verslag en den Minister op het hart drukken, al het mogelijke te doen aan de zorg voor het vervoerwezen, opdat de arbeiders van heinde en verre zoo spoedig mogelijk thuis kunnen zijn uit de mijnen. Dit geeft een besparing van arbeidskracht en komt ten goede aan het gezinsleven.

Er hangt voorts weer een donkere wolk boven de arbeiders in de mijnen. De kolenprijzen gaan naar beneden en er wordt bedreigd met loonsverlaging. In het communiqué van de vergadering der contactcommissie van 29 Maart jl. leest men als antwoord op een vraag van den Nederlandschen

(Schaper.)

Mijnwerkersbond, dat de geldende loonen niet langer kunnen binden dan tot 1 Augustus 1924, en of er en welke wijziging van af 1 Augustus in de loonen zal worden gebracht, op het oogenblik nog niet valt te zeggen. M. a. w., men heeft weer het gevoel in de mijnstreek, dat de loonen weer naar beneden moeten.

Nu zijn er omstandigheden, waartegen niet valt op te roeien; maar de grief der georganiseerde mijnwerkers is vooral deze, dat, terwijl men ten minste bij de Staatsmijnen nog weet hoe de exploitatie is en wat de resultaten daarvan zijn, tevergeefs wordt gevraagd, in het bijzonder door den Nederlandschen Mijnwerkersbond, ook weer in deze vergadering, om overlegging van de boeken en om de mogelijkheid van een accountantsonderzoek t. a. v. de uitkomsten van het bedrijf der particuliere mijnen.

Er staat ook nog in het communiqué:

„Ook ten aanzien van door denzelfden bond gevraagde toezending van de jaarverslagen der particuliere mijnen kon van werkgeverszijde geen toezegging worden gedaan.”

Dat beteekent dus, dat straks op de groote trom wordt geslagen, dat de exploitatie der mijnen achteruitgaat, dat de prijzen zoo zijn gedaald, dat loonsverlaging noodzakelijk is en dat de arbeiders dat zóó maar hebben te gelooven en zich maar hebben te onderwerpen, als er niet weer zal komen een ergerlijk en ontzettend arbeidsconflict.

Zietdaar een van de slechte omstandigheden van het particuliere mijnbedrijf.

Ik zou den Minister toch op het hart willen drukken, indien hij de arbeiders niet in deze kan steunen, dat men den arbeiders, indien loonsverlaging noodzakelijk is, ten minste duidelijk maakt, dat die werkelijk nodig is, en de resultaten van de exploitatie aantoonst.

Ik wil daarom niet beweren, dat telkens bij verlaging der kolenprijzen maar weer het loon verlaagd moet worden; er zijn ook tijden van hooge kolenprijzen en dan worden de loonen niet zoo snel en evenredig verhoogd; maar wil men met een verlaging van het loon komen, laat men dan ten minste open kaart spelen, in het bijzonder van de zijde der particuliere mijnen.

Er is hier echter nog iets zeer ernstigs te bespreken. Uit het communiqué van de contactcommissie van Zaterdag is gebleken, dat de mijn „Oranje Nassau” niet langer mee wil doen aan het vrijwillig overleg met de vertegenwoordigers van den Algemeenen Nederlandschen Mijnwerkersbond, omdat de directie van de „Oranje Nassau”-mijn gepiqueerd is, voornamelijk over enkele artikelen, die in *De Mijnwerker* verschenen zijn.

Enige artikelen, welke in de laatste weken verschenen zijn in *De Mijnwerker*, hebben haar aanleiding gegeven om van allen vorm van vrijwillige aanraking en overleg met den Nederlandschen Mijnwerkersbond af te zien. Dat was gegrond op den beleedigenden inhoud van die artikelen. De overige directies hebben zich daarmede solidair verklaard en den inhoud van die artikelen afgekeurd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb die artikelen niet gelezen. Zou de voorzitter van den Algemeenen Nederlandschen Mijnwerkersbond, dien ik persoonlijk ken, er een gewoonte van maken de directie te beleedigen, dan zou dat zijn af te keuren, maar een gewoonte is dit volstrekt niet. Elke breister verliest wel eens een steek, zelfs de beste. Het kan best voorkomen, dat een vertegenwoordiger van een vakvereniging schrijft op een wijze, die hij later zelf niet kan goedkeuren. Deze vertegenwoordiger heeft ook reeds verklaard, dat één van die artikelen beter ongeschreven had kunnen blijven. Ziedaar reeds een verontschuldiging. Ik weet niet, of hij daarin verder zal gaan. Als het nodig is, raad ik hem aan, dat wel te doen en daardoor te voorkomen, dat de particuliere directie een voorwendsel zal hebben, om het werk van de contactcommissie in de war te sturen.

Er staat echter tegenover, dat de directie van de mijn „Oranje Nassau” in het bijzonder dikwijls op zeer onoordeelkundige, op zeer minachtende wijze — ik zal geen ster-

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Schaper e. a.)

ker woord gebruiken — tegenover den Mijnwerkersbond is opgetreden. Zoo besliste bij voorbeeld een scheidsgericht in een geschil tusschen de directie en de mijnwerkers ten gunste van de arbeiders. De directie zei toen echter: wij onderwerpen ons niet aan die uitspraak. Ik meen, dat het later is in orde gekomen door tusschenkomst van een ander — als ik goed ben ingelicht, door tusschenkomst van den Minister —, maar hoe het ook zij: het teekent toch een directie, die, terwijl een scheidsgericht uitspraak doet, eenvoudig — om het maar eens plat uit te drukken — de uitspraak aan haar laars lapt.

De Voorzitter: U zoudt ook kunnen zeggen: naast zich neerlegt.

De heer Schaper: Mijnheer de Voorzitter! Dat is minder pakkend en minder krachtig en dit is de populaire uitdrukking.

Zoo is er meer gebeurd. Deze directie van de mijn „Oranje Nassau” werkt voortdurend de vakvereniging tegen en is nooit zoo handelbaar als de andere, terwijl die toch ook niet uitmunten door soepelheid. Is het dan een wonder, dat de redacteur van *De Mijnwerker* een keer hevig uitbreekt en schrijft, zooals hij gedaan heeft?

Wat is het gevolg?

De Christelijke Mijnwerkersbond heeft in dezelfde vergadering verklaard, dat hij niet van zins is, het overleg met de mijn „Oranje Nassau” in de contactcommissie alleen voort te zetten. Het werk van de contactcommissie dreigt dus in duigen te vallen, wanneer het standpunt van de „Oranje Nassau” wordt gehandhaafd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal er niet veel meer van zeggen; de zaak is niet voorbereid kunnen worden in de stukken, maar het communiqué is natuurlijk ter beschikking van den Minister. Ik zou echter gaarne zien, dat de Minister zijn invloed aanwendt bij de directie van de „Oranje Nassau” om niet op haar halsstarrig standpunt te blijven staan. De vertegenwoordiger van den Mijnwerkersbond heeft reeds verklaard, dat een zeker artikel beter ongeschreven had kunnen blijven. Er is dus in het gedrag van den vertegenwoordiger — een gedrag, dat werd uitgelokt door de voortdurend minder goede handelingen der directie — geen reden gelegen, om het contact geheel te verbreken. Ik weet, dat de directies der Staatsmijnen er prijs op stellen, dat het contact behouden blijft. In moeilijke tijden heeft men dat contact nodig, maar als één directie er af is, komt men tot oneerlijke concurrentie. De Staatsmijnen moeten het contact behouden, en door een dergelijken toestand zou er voor alle partijen schade worden veroorzaakt. Ik zou dan ook den Minister willen vragen, zijn invloed aan te wenden om dat euvel te voorkomen en de partijen tot elkaar te brengen; verder om de directie van de „Oranje Nassau” er van te overtuigen, dat zij in het gebeurde geen reden kan vinden om zoo halsstarrig te blijven ten aanzien van het zoeken van contact met de mijnwerkersbonden.

De heer Fruytier: Mijnheer de Voorzitter! Het ware mij aangener geweest, indien ik den Minister had kunnen volgen in zijn optimistischen gedachtengang ten aanzien van den toestand van dit Staatsbedrijf, zooals Zijn Excellentie dien toestand weergeeft in de Memorie van Antwoord op blz. 32 en volgende. Aangener ware dat mij geweest dan nu, in de plaats daarvan, te moeten instemmen met de critiek van ons geacht medelid den heer Hermans op het beleid en den gang van zaken in het Staatsmijnbedrijf.

Maar waar de Minister ons weinig zakelijke argumenten voorhoudt en zijn betoog gedeeltelijk steunt op toekomstige illusies, daar koester ik met den geachten afgevaardigde geen groote verwachtingen, omdat het verleden van de Staatsmijnen daar is, om dat wantrouwen te bevestigen.

Als de Minister op blz. 35 van de Memorie van Antwoord klaagt over de z. i. niet gerechtvaardigde critiek en wantrouwen, waaraan het mijnbedrijf zoowel hier in de Kamer als in de pers en, laat ik er bijvoegen, bij velen in den Lande,

(Fruytier e. a.)

blootstaat, dan ware er hier een zeer goede gelegenheid geweest, om die critiek het zwijgen op te leggen en het wantrouwen weg te nemen.

De heer Hermans heeft er op gewezen, dat de Staatsmijnen duur zijn en, behalve op sociaal gebied, ook economisch ongunstig werken. Ik wil mij beperken tot een beschouwing omtrent den invloed, dien het m. i. te groot opgezet mijnbedrijf heeft gehad op de financieele uitkomsten, en om het verwijt te ontgaan, dat ik mijn licht heb opgestoken bij onbekende deskundigen, heb ik mij uitsluitend bediend van gegevens, welke verschaft zijn in de verslagen der Staatsmijnen.

Het staat ook bij mij vast, dat op de mijnen, die door den Staat geëxploiteerd worden, meer verplichtingen rusten dan op particuliere exploitatie; dat daarbij meer gelet moet worden op sociale verhoudingen en meer rekening gehouden moet worden met sociale toestanden. Deze verplichtingen, welke op den Staat-werkgever rusten, vragen groote sommen.

Het is mij gemakkelijk gemaakt om deze bedragen bij mijn beschouwingen te elimineeren, omdat ook in de verslagen deze geheel uitgeschakeld zijn en geheel afzonderlijk zijn gehouden, zoodat de bedrijfskosten op zich zelf staan en de onkosten, welke meer speciaal sociale maatregelen betreffen, geboekt zijn onder Algemeen.

De Minister zegt zeer te recht, dat gegevens van een enkel jaar niets zeggen omtrent het effect van verschillende jaren en dat het effect aan belangrijke schommelingen onderhevig is. Zelfs aan vergelijkingen tusschen de gemiddelde productie per arbeider moet men zich niet wagen, daar ook hier ongelijkssoortige grootheden zich doen gelden.

Dit betwist ik niet. Ik zal dan ook noch het een, noch het ander doen, maar ik zal mij, zooals gezegd, bepalen tot het maken van een vergelijking van de resultaten van de productie van onze drie op het oogenblik in bedrijf zijnde mijnen. Daartoe heb ik aan de hand van verslagen een vergelijkend overzicht gemaakt, waarin wordt aangegeven: de netto-productie in tonnen van iedere mijn afzonderlijk; de door den Staat der Nederlanden verstrekte gelden volgens de balans; de totale bouw- en afbouwkosten voor elke mijn zonder afschrijving volgens de specificatie van de balans; de winst op de productierekening van elke mijn en verdere afschrijvingen, eveneens volgens de balans. Ten slotte heb ik er aan toegevoegd de uitkeeringen aan den Staat der Nederlanden in den vorm van winst.

Ik heb mij tot die gegevens beperkt, omdat ik meen, dat daarmede voldoende een behoorlijk overzicht van het bedrijf van elke mijn moet kunnen worden verkregen. Ik kan slechts enkele punten hier in bespreking brengen, om op die verschillen te wijzen, vooral op een der grootste factoren, die daarbij een rol spelen: de kosten van den bouw en van de inrichting. Ten einde de leden in de gelegenheid te stellen van dit vergelijkend overzicht kennis te nemen, verzoek ik u, Mijnheer de Voorzitter, aan de Kamer voor te stellen, dezen staat in de *Handelingen* te doen opnemen.

De Voorzitter: Ik stel aan de Kamer voor, aan het verzoek van den heer Fruytier tot het opnemen van een noot in de *Handelingen* te voldoen, indien dit technisch mogelijk is.

Daartoe wordt besloten. ¹⁾

De heer Fruytier: Mijnheer de Voorzitter! Voor een goed overzicht van den gang van zaken is noodig er op te wijzen, dat in het mijnbedrijf, het bedrijf waarin groote kapitalen zitten, nevenbedrijven zijn opgericht. Wij hebben de elektrische centrale, de cokes- en de brikettenfabricage. Daarvoor is alles te zeggen, wij zullen het zien bij de resultaten die wij hebben gekregen. Maar deze nevenbedrijven mogen geen aanleiding zijn de resultaten van het eigenlijk mijnbedrijf weg te moffelen, om het in gunstiger licht te stellen

¹⁾ Zie noot achter het Verslag.

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Fruytier.)

dan de werkelijkheid is. Wat de mijn „Wilhelmina” betreft, ik ga hier volkomen met den Minister akkoord, heeft aan de gestelde verwachtingen voldaan. De exploitatie — de heer Hermans moge ze kostbaar vinden — is nog steeds onverdeeld gunstig, omdat zij met de brikettenfabriek nog steeds een behoorlijke bate afwerpt. Al zullen ook hier wel schommelingen voorkomen, deze zijn nooit gegaan beneden de nullijn. Nu is het evenwel niet geoorloofd te zeggen: dus staat het met de exploitatie van onze Staatsmijnen er gunstig voor, ten minste niet als de beide andere mijnen, zoowel wat den aanleg als de wijze van exploitatie betreft, niet daarmede overeenstemmen.

Wist ik het niet uit eigen aanschouwing, dan zouden de cijfers uit de verslagen daarvoor voldoende zijn. Men gebruikt zoo gaarne te pas en te onpas de oorlogsjaren als oorzaak van duurre en tegenslag, maar in 1914 was de mijn „Emma” voor gebruik gereed en van de „Hendrik” waren de plannen in opzet klaar en de schachten reeds tot een aanmerkelijke diepte afgebouwd. In 1918 was de productie reeds 461 000 ton. De „Wilhelmina” is werkelijk niet het model geweest, waarnaar deze andere mijnen zijn gebouwd. Bij de andere mijnen is het streven geweest om steeds grootscher en steeds technisch meer volmaakt, maar daarom zeker niet economisch beter te bouwen. Veel nieuws werd ondernomen, tot schade van het economisch effect van het bedrijf. Twee onderling volmaakt ingerichte mijnen, de „Emma” en de „Hendrik”, staan feitelijk op één terrein; het kan mooi zijn, maar het is duur. Toen in 1909 de „Wilhelmina” in bedrijf kwam, hadden de bouwkosten een bedrag van f 3 230 000 bereikt en kon reeds het eerste jaar uit het bedrijf een overschot van f 236 000 voor afschrijving worden bestemd. Het tweede jaar was, behalve de afschrijving, reeds een uitkeering aan den Staat van f 100 000 mogelijk. Dat is met deze mijn zoo blijven doorgaan; steeds was er een overschot, zoo zelfs, dat, toen op het totale mijnbedrijf in 1921 een som van f 1 700 000 werd verloren, het de „Wilhelmina” was, die zorgde, dat dat bedrag 1½ miljoen minder was, omdat zij 1½ miljoen winst had opgeleverd. Toen in 1922 beliepen de totale bouw- en vernieuwingskosten 8,6 miljoen.

De mijn „Emma” kwam voor het eerst in bedrijf in 1914 en leverde dat jaar een verlies op van f 91 000. Rekenen men daarbij voor afschrijving f 269 000, met de afschrijving dus ruim f 370 000, behalve de rente. De bouwkosten beliepen toen f 7 669 000.

1920 was het meest schitterende jaar. De mijn had toen een capaciteit van 800 000 ton. Op haar productierekening kwam voor een bedrag aan bruto-bedrijfsverschot van f 6 065 000. Maar als men de bronnen nagaat, waaruit dat bedrag is samengesteld, blijkt, dat meer dan 3 miljoen gewonnen zijn buiten de kolenwinning, dus in de nevenbedrijven. Op den toelichtenden balansstaat ziet men, dat de afschrijving toen was f 2 400 000, zoodat er een winst van ongeveer 6 ton overbleef, die grotendeels gegaan is aan de reserve. De bouwrekening had toen reeds een som bereikt van 22 miljoen; was het een particulier bedrijf geweest, dan was het feitelijk nog niet eens mogelijk geweest om een behoorlijk dividend uit te keeren.

In het volgende jaar, 1921, wreekte zich die productiewedstrijd. De mijn leverde toen 850 000 ton met een verlies van 4 miljoen gulden op de kolenwinning. Wel sloot de bedrijfsrekening met een nadeelig saldo van slechts f 112 000, maar rekent men hierbij de afschrijving van f 2 500 000 en daarbij de winst, gemaakt in de nevenbedrijven van f 1 600 000, in cokesfabriek, spoorweg en electriciteitsbedrijf, dan ziet men, dat het verlies op de kolenwinning was ruim 4 miljoen. Het jaar 1922 leverde bij een productie van 900 000 ton een verlies van rond 1 miljoen, weer op de kolenwinning, want het saldo op de productiestaten van f 1 736 000 blijkt weer voort te komen uit het nevenbedrijf, dat een winst leverde van f 2 780 000. Het bouwkapitaal van de „Emma” bereikte toen reeds de kapitale som van f 28 000 736. Er was toen op afgeschreven f 10 100 000. Met deze cijfers voor oogen kan ik den Minister niet volgen in zijn optimisme in zake de toekomst. Ik ben het nog niet

met hem eens, dat deze mijnen door de moeilijkheden heen zijn. Ik ken de cijfers over 1923 niet, kan daarover dus niet oordeelen, maar waar de „Emma” in 1922 in haar negende bedrijfsjaar was en de nadeelige invloed van de eerste oorlogsjaren zich niet meer deden gevoelen, geloof ik, dat men in dit opzicht voorzichtig moet zijn.

Ik wil nog op een andere quaestie wijzen. Toen de directie in 1921 het verslag over het afgelopen jaar opmaakte, zeide zij, dat men ten gevolge van den val van de kolenprijzen voor 1921 een zeer slecht jaar voorzag. Maar dan begrijp ik niet, dat de directie, die in 1920, gelijk zij zelf zegt, heeft getracht de productie tot het uiterste op te voeren, en daartoe feitelijk roofofbouw heeft moeten plegen, in 1921 de productie nog met 50 000 ton opvoert. Is zulks geschied in het vooruitzicht van een verlies? Hoe is dan toch het beleid van deze directie.

Nu wat betreft de mijn „Hendrik”. Het is waar, deze is onder zeer ongunstige omstandigheden tot stand gekomen, de aanbouw valt ongeveer samen met den oorlog en tijdens den kolennood werden haar hooge eischen gesteld, maar deze omstandigheden blijven op het bedrijf drukken, zijn niet weg te redeneeren. Want, als ik naga het productievermogen van deze mijn, dat overeenkomt met de „Wilhelmina” en ik zie dan dat in 1918, toen zij in het begin van haar capaciteit was, haar bouwkapitaal het drievoud was van dat van de „Wilhelmina”, dan blijkt daaruit dat het resultaat zeer twijfelachtig moet zijn. Van dat bedrag van 11 miljoen moet men niet alleen de rente rekenen, maar ook de afschrijvingen drukken de productierekening. In 1921 was het verlies, bij 477 000 ton productie, de afschrijving medegerekend, reeds anderhalf miljoen, in 1922 bedroeg dit, bij een meeropbrengst van 100 000 ton, reeds meer dan twee miljoen, terwijl het bedrag, besteed aan den bouw en den afbouw, toen 17 miljoen bedroeg. En deze mijn heeft niet, zooals de „Emma”, nevenbedrijven die haar positie verlichten.

Van de mijn „Maurits” zal ik niet veel zeggen, omdat ik met den heer Hermans van meening ben, dat de toekomst hier moet bewijzen of de critiek al dan niet voorbarig geweest is. Maar, ik wil er op wijzen, dat reeds de balans over 1922 prijkt met een bedrag van f 12 800 000 aan bouwkosten, terwijl na vier of vijfjarig verloop de exploitatie pas op een behoorlijk peil zal zijn. Hoe groot dan het kapitaal zal zijn dat in de mijn gestoken is, kan men nog slechts schatten. De heer van Gijn sprak van 20 miljoen, maar in elk geval zal het zeer drukken op de productiekosten per ton. Men heeft zeer groote plannen met deze mijn, die de grootste van Europa zou worden. Nog voordat de mijn er is, begint men een steenfabriek te bouwen van f 500 000. Men heeft dus niet, zooals bij de andere mijnen, kunnen volstaan met gewone veldbrandsteen. Men weet vooruit bijna zeker, dat het steenbedrijf daar niet loonend is, men zou dus veel beter in den handel die steenen hebben kunnen koopen, en daarmee onze steenindustrie bevorderen. In elk geval komt het mij voor, dat die 5 ton, besteed aan het oprichten van de steenfabriek, als verlies moeten worden geboekt.

Uit de Memorie van Toelichting blijkt, dat men reeds bezig is een nieuwe elektrische centrale te stichten. Ik vraag den Minister: is de capaciteit van de centrale bij de „Emma” reeds zoo, dat zij ook niet voorloopig de mijn „Maurits” kan bedienen? Geven de cokesovens bij de „Emma” niet overschotten aan gas en van verbrandingsproducten, die op veel economischer wijze die mijn kunnen voorzien van kracht? Kan men niet voorloopig, tot het volle bedrijf in gang is en de behoefte zich doet gevoelen, wachten met die dure installatie van de elektrische centrale, en daarmee de rentabiliteit van het bedrijf ten gunste beïnvloeden? Heeft de Minister op het Departement ooit een rentabiliteitsberekening gezien van den opzet van die mijn? Wij kennen die niet, noch van deze mijn, noch van andere mijnen, en het is mij niet bekend, dat zij ooit aan de Kamer is overgelegd.

De Minister schijnt volgens de Memorie van Antwoord niet van meening te zijn, dat de technische opzet — de „Wilhelmina” laat ik nu buiten beschouwing — te duur is. Hij vraagt daarvoor aan den heer Hermans bewijzen. Ik heb reeds gewezen op de bouwkosten. Ik wil het nog eens doen

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Fruytier.)

in vergelijking bij verschillende mijnen. Men mag uitgaan van de „Wilhelmina” als eenheid; het is een mijn, die behoorlijk heeft gefunctioneerd. De „Emma”, met een capaciteit van $1\frac{1}{2}$ maal die van de „Wilhelmina”, heeft aan bouwkosten $2\frac{1}{2}$ maal het bedrag van de „Wilhelmina” gevraagd. De „Hendrik”, met een gelijke capaciteit als de „Wilhelmina”, heeft $3\frac{1}{2}$ maal haar bouwkosten noodig gehad. Dat wreekt zich natuurlijk op de productiekosten, door den last van rente en afschrijving.

Maar als men bij industriële ondernemingen streeft naar vergroting van capaciteit, dan is dat met de bedoeling om de productiekosten te verlagen. Bij de Staatsmijnen ziet men echter, dat het tegenovergestelde het geval is en dat bij vergroting der capaciteit de productiekosten aanmerkelijk toenemen. Daarom beweer ik: is de gang van het bedrijf uit technisch oogpunt reeds bedenkelijk, uit financieel oogpunt kan het zeker niet worden verdedigd. Als men de getallen neemt, die men schat voor de „Maurits”, met een productie van $3\frac{1}{2}$ maal die van de „Wilhelmina”, dan blijkt, dat de aanlegkosten 7 maal die van de „Wilhelmina” zullen bedragen. Ik voor mij zie daarom de toekomst niet rooskleurig.

Het verheugt mij echter, indien de Minister zegt, dat de resultaten over 1923 zeer gunstig waren. De financiën zouden daar zeer wel bij varen, want ieder overschotje op de mijnen zal natuurlijk bij den Minister van Financiën zeer welkom zijn. Maar men moet voorzichtig zijn met ramingen, die in den Haag op het Departement worden gemaakt. Zoo was de raming van 1922 gebaseerd op een uitkeering van een overschot van 1 miljoen, waarop ook de heer van Gijn gedoeld heeft. Die uitkeering was gebaseerd op zoodanige resultaten, dat daarnaast afschrijving en reserveering van belangrijke bedragen moesten kunnen plaats vinden. Als men echter de eindresultaten van het dienstjaar beziet, dan blijkt, dat de uitkeering van 1 miljoen inderdaad heeft plaats gehad, maar dat die gehaald is uit de reserveering, want in plaats van 1,5 miljoen te reserveeren heeft men eenvoudig f 350 000 gereserveerd. Dat is natuurlijk een zeer gemakkelijke manier om de zaak sluitend te maken.

Er is nog een andere quaestie, die ik den Minister zou willen voorleggen, die ons daaromtrent misschien licht kan verschaffen. Het betreft de mijn „Vlodrop”. Wij lezen in de Memorie van Toelichting op de begroting voor 1922 op bladz. 5:

„Voor het mijnveld Vlodrop is voor 1922 niets uitgetrokken. Voor zoover thans kan worden overzien toonen de bij Vlodrop verrichte boringen aan, dat de ontginbare kolenlaag daar belangrijk dieper ligt dan uit de vroeger ter beschikking staande gegevens kon worden verondersteld. Onder de huidige omstandigheden eischt een goed beleid, den mijnnaalleg aldaar nog eenigen tijd uit te stellen.”

En na aandrang van de Kamer antwoordt de Minister in de Memorie van Antwoord:

„De ondergeteekende blijft van oordeel, dat met het oog op uitkomsten van de boringen nabij Vlodrop de aanleg van een mijn aldaar onder de huidige omstandigheden niet te verdedigen zou zijn, ook niet uit het oogpunt van werkverschaffing.”

Wat geeft ons de balans te zien over 1922? De werkzaamheden aan de mijn „Vlodrop” schijnen toch voortgang te hebben gemaakt, althans aan het eind van het jaar blijkt volgens de balanswaarde die mijn met drie ton te zijn toegenomen. Misschien ware het beter geweest de bijna drie ton, waarop die mijn geboekt stond in 1921, af te schrijven als verliespost, maar ik begrijp niet, hoe men onder die omstandigheden met de exploitatie is doorgegaan.

Wij lezen op bladz. 2 van het verslag, dat bij de „Wilhelmina” met het afdiepen van de schacht II een aanvang werd gemaakt. Aan het eind van het jaar was een diepte van ongeveer 314 M. nabij het maanveld bereikt, enz.

Men zou dus meenen, dat men in 1922 is doorgegaan met

(Fruytier e. a.)

den afbouw van de schachten van de „Wilhelmina”. Kijkt men den toelichtenden staat na, dan blijkt, dat men in 1922 geen geld heeft uitgegeven voor den afbouw.

Op bladz. 3 leest men verder, dat in de centrale een uit de mijn „Emma” afkomstige 2000 K.W. turbine werd opgesteld en dat de werkplaats werd vergroot. Ik meen, dat dat ook behoort bij de uitbreiding van die mijn en toch schijnt dat het geval niet te zijn, want in den balansstaat vindt men een dergelijk bedrag niet verantwoord. Men vindt noch een afschrijving op de „Emma”, noch een bijschrijving op de Staatsmijn „Wilhelmina”.

Het verder afdiepen werd voortgezet, schrijft men op bladz. 4 in den tekst, maar het verder afdiepen is misschien hier uitsluitend administratief gebeurd, want men heeft geen post op de balans kunnen brengen, die wijst op kosten, besteed aan de afdieping.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil er verder mijn leedwezen over uitdrukken, dat uit het verslag in 1922 verdwenen zijn de productierekeningen van de mijnen afzonderlijk en dat daar de „Emma”, de „Hendrik” en de spoorweg in één adem worden genoemd en ook feitelijk onder één verantwoording komen.

Als men dien post Staatsmijnen „Emma”, „Hendrik”, enz. nagaat en men ziet, dat er een winst is gemaakt van f 665 000 en men gaat na aan den hand van de productiestaten, waar die winst vandaan komt — ik moet even zeggen, dat ik den Minister dankbaar ben, dat hij mij die productieposten onder de hand heeft willen verstrekken —, dan blijkt, dat die winst uitsluitend afkomstig is uit nevenbedrijven van de „Emma” en dat de Emmamijn en de Staatsmijn „Hendrik”, wat de kolenwinning betreft, in 1922 verlies hebben geleden.

De heer Bongaerts: Mijnheer de Voorzitter! Door een viertal sprekers is het woord gevoerd omtrent het beleid van de Staatsmijnen, en zij hebben geen aanleiding gevonden daarvoor veel goeds te zeggen, integendeel.

Ofschoon ik nu er niet aan twijfel, dat de Minister, wanneer hij morgen aan het woord komt, de beschuldigingen, als ik ze zoo mag noemen, die tegen de Staatsmijnen zijn geuit, wel zal weten recht te zetten, en ik mij geheel er van zal onthouden op het gebied van den Minister te komen, zoo heb ik toch behoefte, Mijnheer de Voorzitter, om ook van deze plaats af eenig goeds ten opzichte van het Staatsmijnbedrijf te doen hooren. Het is alleen om deze reden, dat ik op dit late uur nog het woord heb gevraagd.

Ik doe dat gaarne, al was het alleen uit dankbaarheid, dat het de Staatsmijnen zijn geweest, die in de bange oorlogsjaren Nederland er voor hebben behoeft nippend gebrek aan brandstoffen te ondervinden, en die er voor hebben gewaakt, dat Nederland niet is verhinderd geworden uit dien hoofde de buitenlandsche politiek te voeren, die de Regeering met wijs beleid in 's Lands belang de eenige ware heeft geacht en waaromtrent haar ook thans nog te recht door iedereen hulde wordt gebracht. Ik acht het een geluk, dat het de Staatsmijnen zijn geweest, die mede de Regeering in staat hebben gesteld toen het eenig mogelijke, voor Nederland noodige internationale beleid te voeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij echter bekorten bij het behandelen van de onderwerpen, die door de sprekers, die mij zijn voorafgegaan, zijn aangesneden, al was het alleen maar, omdat gedurende het halve uur, dat u toestaat, zeer te recht de debatten rantsoneerende, het niet mogelijk zal zijn om in te gaan op de cijfers, die door de heeren, den één wat meer, den ander wat minder gedetailleerd, zijn opgediept uit de jaarverslagen en de gegevens, die ons uit de begrotingsstukken en de balansen van de Staatsmijnen zijn geworden.

Ook zal ik mij beperken, omdat ik begrijp, dat u vandaag den eersten termijn van de debatten over dit onderdeel van hoofdstuk IX van de Staatsbegroting wil afwerken.

Wanneer men nagaat, wat de Staatsmijnen beteekenen voor Nederland, dan is dat zeker geheel iets anders dan een afspiegeling van de financiële becijferingen der bedrijfsresultaten, die op het voetspoor van den heer van Gijn ook

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Bongaerts.)

door den heer Fruytier zijn gemaakt; dan is het heel iets anders dan een antwoord op de vraag of men op het ogenblik winsten maakt met den verkoop van de steenkool en de nevenproducten, die uit de schachten en fabrieken van de Staatsmijnen in consumptie worden gebracht.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men de beteekenis van de Staatsmijnen voor Nederland wil begrijpen, moet men teruggaan tot de debatten, in deze Kamer gevoerd in 1901, toen besloten is tot het in het leven roepen van het Staatsmijnbedrijf, toen zeer te recht de toenmalige Kamer zich liet leiden door de voordeelen, welke daaraan voor het vaderland zouden zijn verbonden, nl. het bezit van steenkolen, de eventuele winst en het sociaal belang van Limburg. Ik noem allereerst het voordeel, dat de bodemschatten, die in Limburg worden gevonden, toen nog in veel minder omvang bekend dan thans, voor Nederlandsche belangen gereserveerd werden. Daarnaast het voordeel, dat de vreemde kapitalen, die met onze bodemschatten winsten wenschten te behalen, wel concessie konden verkrijgen, maar dat niet zij alleen het zwarte goud uit den grond zouden halen. De voordeelen verder, Mijnheer de Voorzitter, om geleidelijk zich te doen ontwikkelen tot een krachtige inheemsche mijnwerkersbevolking, bij een geleidelijke, hoewel krachtige ontwikkeling van het mijnbedrijf, de voordeelen van een behoorlijken socialen toestand, in de mijnstricken in het leven te roepen. Ik behoeft er maar aan te herinneren, hoe in de nog betrekkelijk weinige jaren, gedurende welke de Staatsmijnen werken, vele duizenden mijnwerkers zich uit de inheemsche bevolking hebben gevormd, en hoe aldaar nog nooit een werkstaking is voorgekomen. In welk ander mijnstrich van Europa kan men wijzen op zulk een goeden gang van zaken? Waar paren zich de voordeelen van den opzet zoo zeer aan behoorlijke veiligheidsmaatregelen, en waar heeft men minder ongelukken bij het uitdiepen der schachten kunnen constateeren; waar zijn in het algemeen — behoudens onvermijdelijke bedrijfsongevallen — minder ongelukken en minder menschenlevens te betreuren dan in het Limburgsche mijngebied?

Er is een behoorlijk algemeen mijnreglement en er is een contactcommissie, door welke regelmatig voeling gehouden wordt tusschen de directies en de mijnarbeiders, en, mede dank zij de werking van de Staatsmijnen, zijn ook de particuliere mijnen in die contactcommissie vertegenwoordigd en wordt aldus de sociale vrede in het Zuid-Limburgsch mijnstrich zoo zeer bevorderd.

Met den heer Schaper betreur ik, dat thans een toestand geschapen is door enkele, ik mag wel zeggen ongelukkige, artikelen in *De Mijnwerker*, ten gevolge waarvan de zegeningen van de contactcommissie verloren dreigen te gaan. Het zal noodig zijn — en in zooverre ben ik het niet met den heer Schaper eens —, dat degenen, die in *De Mijnwerker* dergelijke onheuse dingen hebben geschreven tegenover leidende personen van een der particuliere mijnen, daarop alsnog terugkomen. Er zijn grenzen, ook voor bladen en tijdschriften, die van de zijde der mijnwerkers geredigeerd worden, grenzen, die altijd goed in acht zijn genomen. En dat dit goed wordt ingezien, bewijst wel dit, dat die artikelen ook een schok hebben teweeggebracht bij velen van hen, die zeer sympathiek staan ten opzichte van de artikelen in dergelijke bladen.

Ik vertrouw dan ook, dat het gezond verstand en het kalm oordeel bij die mijnwerkers weder naar boven zal komen en dat zij van hun kant het noodige zullen doen om het voortbestaan van de contactcommissie en haar zegenrijk werken mogelijk te maken.

Ten gunste van de Staatsmijnen wil ik nu niet te veel uitweiden — ik heb er trouwens reeds met een enkel woord over gesproken — over de voordeelen, welke ons land tijdens de oorlogsjaren gehad heeft van de werking van het Staatsmijnbedrijf. Die voordeelen bestonden in de eerste plaats voor Nederland in het ter beschikking hebben van de kolen, en in de tweede plaats in het zooveel goedkoopere beschikbaar stellen van de kolen aan de burgerij en de industrie.

De prijzen, welke wij toen voor de buitenlandsche kolen, de Duitsche kolen, hadden te betalen — de heer van Gijn zal zich dat misschien nog beter herinneren, hij stond toen

dichter bij de Regeering —, waren zoo ontzettend hoog, dat het, om de Nederlandsche industrie de bestaansmogelijkheid te doen behouden en voor het Nederlandsch publiek de prijzen niet tot een buitengewone hoogte te doen oprijzen, noodig is geweest, juist aan de Staatsmijnen vanwege het Centraal Verrekenkantoor een lagere prijs voor haar kolen toe te kennen en het Nederlandsch publiek een gemiddelden prijs in rekening te brengen. En nu komt men met critiek op de financieele uitkomsten en ziet men zelfs over het hoofd, dat toen door de Nederlandsche Staatsmijnen reeds uit dien hoofde miljoenen gulden zijn geofferd, die zij als particulier bedrijf in de kas zouden hebben gekregen, ten voordeele van de Nederlandsche consumenten.

Het groote bezwaar van den heer van Gijn is, dat de Bedrijvenwet nog geen toepassing heeft gevonden op het Staatsmijnbedrijf. Ik moet hem toegeven, dat het een eigenaardige toestand is, dat wij een wet op de Staatsbedrijven hebben en dat het eenige eigenlijke Staatsbedrijf niet onder die wet valt. De heer van Gijn zal mij wel willen toestemmen, dat ik met hem verschil van meening omtrent die andere bedrijven, het Staatsboschbedrijf b.v., waaromtrent hedenmiddag de begroting is behandeld, waar het de vraag betreft, of die wel inderdaad op commercieele wijze als bedrijf kunnen worden gevoerd en of wij hier eigenlijk niet van Staatsdiensten moesten spreken. Er is reden om een verklaring te vragen, waarom juist het eenige eigenlijke groote Staatsbedrijf in Nederland tot nu toe onmogelijk onder die wet kon gebracht worden; waarom de Bedrijvenwet niet klopt op een zuiver commercieel bedrijf.

De heer van Gijn weet misschien wel, dat reeds lang pogingen zijn aangewend om een zelfstandig bedrijf van dit Staatsbedrijf te maken. Ik meen, dat wij daaromtrent mededeelingen in de Kamer hebben gehad, maar die pogingen stuitten op moeilijkheden en zoo ver is het dan ook nog niet. Ik vraag mij echter af: is het wel noodig? Gaan de zaken zoo als zij zijn niet goed? Laat ik er eens buiten laten de vragen, of de in de begroting medegedeelde cijfers wel behoorlijk kunnen worden gesplitst in buitengewoon en gewoon, of men daaruit niet geleidelijk een juist inzicht kan krijgen in wat eigenlijk winsten zijn van de Staatsmijnen en wat niet, en in wat wellicht geheel moet worden afgeschreven, wanneer een mijn moet worden gestuit, zooals te Vlodrop het geval wordt geacht te zijn.

Ik laat al die vragen even terzijde, ook wegens den tijd, maar ik zou dit willen opmerken, dat, wanneer men wil putten uit de tegenwoordige balansen en uit de stukken, die ons bij de begroting ter beschikking staan, om een oordeel over de financieele en commercieele gestie van het Staatsmijnbedrijf te kunnen vellen, in het oog zal moeten gehouden, dat van die Staatsmijnen de „Wilhelmina” de kleinste, eerst sedert een korte reeks van jaren in vol, normaal bedrijf is, dat de „Emma” eerst sedert veel korter in normaal bedrijf is en dat, toen de „Emma” alleen nog aanlegkosten vroeg en nog geen steenkolen leverde, die aanlegkosten ook bij den kapitaallast van de Staatsmijnen werd gerekend, waarvan de rente door de reeds in bedrijf zijnde mijnen moest worden opgebracht.

Hetzelfde is het geval geweest met de aanlegkosten van de „Hendrik”, die het laatst in exploitatie is gekomen, en met de kosten van de Staatsmijn te Vlodrop, waaromtrent men tot exploitatie had besloten, toen men in de na-oorlogsjaren in de Zuid-Limburgsche mijnstreek dacht niet meer over een voldoende accres in het aantal mijnwerkers te kunnen beschikken om een nieuwe mijn aan te boren, terwijl het toch noodzakelijk werd geacht met spoed meer steenkolen omhoog te brengen. Onder den invloed van de spoedig daarna veranderinge tijdsomstandigheden heeft men later besloten, de exploitatie niet door te zetten, aangezien het voorloopig beter werd geoordeeld in Zuid-Limburg meer steenkolen te produceren, gezien o. m. de omstandigheid, dat het dreigend gebrek aan arbeidskrachten was omgeslagen in een zekere werkloosheid.

Het zelfde geldt van de „Maurits”, die in aanleg is — die nog jaarlijks kapitaal voor aanleg vordert — en ook nog

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

(Bongaerts.)

eenigszins voor de „Emma” en de „Hendrik”, die nog niet in volle exploitatie zijn gekomen en die kapitaal vragen voor uitbreidingswerken.

Dat alles gaat mede in de boekhouding van het geheele Staatsbedrijf en dat wordt in zijn geheel bekeken als het object, dat rente moet opbrengen.

Hoe staat het nu met die rente? Het zal den heer van Giijn wellicht niet onbekend zijn, dat tot op heden de Staatsmijnen volledig rente hebben betaald, rente op rente, van al de kapitalen, welke in het bedrijf gestoken zijn.

De heer van Giijn: Dat is niet waar!

De heer Bongaerts: De Minister zal dan morgen wel willen zeggen wat er van is.

De heer van Giijn: Er is zelfs 7 miljoen tekort.

De heer Bongaerts: Dat is zoo niet. Uw berekening is niet bij. Tot op den huidigen dag hebben de Staatsmijnen, naar ik meen, rente op rente over het geheele kapitaal verinterest, zooals ik uit de mededeeling op bladz. 35 der Memorie van Antwoord meen te mogen afleiden. Zoo is de zaak en wanneer u dat ontkent — de tijd laat niet toe, nu met cijfers te komen —, dan zal dat bij gelegenheid wel eens een onderwerp voor een afzonderlijke interpellatie kunnen uitmaken, maar ik herhaal: de Staatsmijnen hebben, naar ik meen, van het geheele kapitaal rente op rente opgebracht aan den Staat.

Er is aanmerking gemaakt op de Staatsmijn „Maurits”. Daarbij is naar voren gebracht, ik meen door den heer Hermans, dat er vertraging is gekomen in den aanleg van de mijn. Ik kan den heer Hermans verzekeren, dat het bij den opzet van de mijn „Maurits” niet de bedoeling is geweest, in korteren tijd meer steenkolen op te brengen dan werkelijk thans in het voornemen ligt. Iets anders is, of men indertijd in zekere kringen, toen men nog niet wist hoe het zou gaan na den oorlog, niet gedacht heeft aan de mogelijkheid, om den aanleg te bespoedigen, evenals men b.v. een buitengewone krachtsinspanning heeft aangewend bij de mijn „Emma”, om er meer kolen uit te halen, dan volgens het oorspronkelijk werkplan de bedoeling was. En wanneer nu op grond van het zoogenaamd langer uitblijven van het naar boven brengen van kolen de heer Hermans meent, dat de mijn „Maurits” nooit een rendabele mijn zal worden, dan spreek ik dat tegen.

Wat de nevenbedrijven betreft, heeft de heer Fruytier opgemerkt, dat er alles voor is, die ook te exploiteeren, maar ik ben daar niet zoo zeer voor en meen, dat het, binnen zekere grenzen, beter is alle aandacht te concentreren op het winnen van kolen. En wat de steenfabriek op de „Maurits” betreft, die is gebouwd, omdat er voor het mijn-emplacment een groote massa kleigrond moest worden ontgraven, die uitnemend geschikt was voor het bakken van steenen.

Voor het ontgraven en wegvoeren van de massa kleigrond, die het hier betreft, zouden groote sommen nodig zijn geweest, en toen heeft men geoordeeld: waar wij zelf baksteen nodig hebben, ligt het voor de hand, dat wij dien kleigrond zelf tot steenen bakken. De heer Fruytier vraagt: waarom geen veldbrandsteen? Maar men bouwt toch dergelijke kostbare inrichtingen niet uit veldbrandsteen! Wil hij dat, dan is hij enkele eeuwen ten achter. In verband met hetgeen ik heb medegedeeld, moet men eens een andere exploitatierekening van de steenfabriek opzetten! Zij is gereed gekomen vóór het tijdstip, dat de behoefte aan zoo veel baksteen werd gevoeld. Wanneer nu die steenfabriek eenmaal klaar is en men is nog niet toe aan het bouwen van al de bovengrondsche werken, dan zou het geen wijs financieel beleid zijn, wanneer men die steenfabriek stopzette en het daarin gestoken kapitaal renteloos liet liggen. Indien het een particulier industrieel bedrijf gold, dat daar een steenfabriek had als nevenbedrijf en de steenen aan den man trachtte te brengen, omdat het die niet zelf kon

(Bongaerts e. a.)

gebruiken, wie zou het dan in zijn hoofd krijgen daarop aanmerking te maken? Bij de Staatsmijnen echter acht men zich gerechtigd daarop critiek uit te oefenen. Intusschen vertrouw ik, dat die steenfabriek voortaan in de eigen behoefte heeft te voorzien.

De kern van de gevoerde critiek is de vergelijking van de productie. De productie per man zou bij de Staatsmijnen lager zijn dan bij particuliere mijnen. Om dat te adstrueeren maakte de heer Bierema een vergelijking tusschen de „Wilhelmina” en de „Oranje-Nassau II”. Zooals in de Memorie van Antwoord is opgemerkt, moet men met vergelijkingen tusschen twee mijnen uiterst voorzichtig zijn. Er zijn verschillen in uitgestrektheid en diepte, in outillage, in elektrische installatie, ten aanzien van de brikettenfabriek, enz., zoodat men wel over veel gegevens moet beschikken om zich aan een vergelijking te wagen. Maar zelfs als men alles in aanmerking neemt, dan is nog de vraag, of niet morgen één van de twee mijnen tijdelijk meer gewicht op het drijven van steengangen moet gaan leggen en minder op de koolwinning, of anderszins. Het gevolg daarvan kan zijn, dat men in de eerstvolgende periode tijdelijk de omgekeerde verhouding krijgt. Het maken van vergelijkingen tusschen twee mijnen is niet zoo heel eenvoudig.

De heer Hermans is teruggekomen op den bezuinigings-inspecteur, die hij meende, dat aangesteld is bij de Staatsmijnen, doch die er, blijkens de Memorie van Antwoord, niet is, alsmede op de bedrijfscontrolebureaux. Ik kan niet inzien hoe men alleen uit het feit, dat de organisatie van het personeel en van de controle anders is dan bij particuliere ondernemingen, dadelijk kan besluiten, dat het bij de particuliere mijnen beter is.

Het is anders bij de Staatsmijnen, maar is het daarom minder goed? Omdat het systeem van controle bij de Staatsmijnen anders is dan dat bij particuliere mijnen, is het daarom per se minder goed? Het heele Staatsbedrijf is anders. Het omvat veel groote mijnen, terwijl de particuliere mijnen veel kleinere mijnen hebben, dicht bij elkaar gelegen, ook wel mijnen, die ten deele nog in aanleg zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal eindigen, anders kom ik met uw hamer in aanraking, met te zeggen, dat het een geluk is geweest, dat de Kamer in 1901 besloten heeft, in Zuid-Limburg een Staatsmijnbedrijf te stichten, en al is daar wellicht niet alles zóó in de puntjes geregeld als sommige critici het zouden wenschen, men moet niet vergeten, dat bij het grootste industrieel bedrijf, dat in Nederland werkt, er op verschillende punten voortdurend aanleiding kan zijn om wijzigingen of verbeteringen aan te brengen, evengoed als dat in andere bedrijven het geval is. Maar het gaat m. i. niet aan, voortdurend te critiseeren, zonder daarbij te wijzen op het vele goede, het vele voorbeeldige, dat bij het Staatsmijnbedrijf kan worden geconstateerd of daaraan is te danken. En dan gaat het vooral niet aan, te elimineeren de koortsachtige haast, die gemaakt moest worden tijdens de oorlogsjaren, om ten spoedigste te zorgen, dat zooveel kolen naar boven kwamen, dat Nederland, zij het dan in beperkte mate, de noodige brandstoffen aan zijn burgers kon verschaffen en dat door de toen genomen maatregelen de kapitaallasten en de exploitatie veel duurder zijn geworden dan in normale omstandigheden het geval geweest zou zijn, terwijl desalniettemin, zij het dan ten koste van groote krachtsinspanning, aan den Staat een behoorlijke rente kan worden uitgekeerd. Dat mag niet uit het debat worden geëlimineerd, integendeel, er is m. i. aanleiding een en ander zeer sterk naar voren te brengen, zooals ik mij veroorloofd heb te doen.

De heer van Swaav, Minister van Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ik naar uw bedoeling handel, als ik u vraag, morgen de gehouden redevoeringen te mogen beantwoorden.

De beraadslaging wordt verdaagd en de vergadering gesloten.

59ste VERGADERING. — 2 APRIL 1924.

2. Vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Waterstaat) der Staatsbegroting voor 1924.

1) Overzicht over aanlegkosten en bedrijfsuitkomsten der Staatsmijnen 1909—1922.

	Kapitaal.	Aanlegkosten per mijn totaal.	Afschrijving per jaar.	Netto-opbrengst in tonnen.	Winstproductie- rekening.	Uitkeering aan den Staat.
1909. WILHELMINA.	f 5 829 356	f 3 234 151	f 236 809	141 829	f 236 809	—
1910.	6 711 625	3 835 229	197 806	192 048	306 294	f 111 091
1911.	8 146 176	4 056 884	177 270	246 081	413 535	231 140
1912.	12 000 000	4 089 620	301 408	315 709	614 803	300 000
1913.	15 265 000	4 173 461	469 905	358 164	771 248	300 000
1914.	17 975 000	4 269 637	138 059	382 428	877 100	400 000
EMMA.	—	7 669 928	269 128	164 329	verl. 91 391	—
1915. WILHELMINA.	18 850 000	4 877 134	512 311	450 298	1 499 050	1 000 000
EMMA.	—	8 211 453	639 645	333 156	639 645	—
1916. WILHELMINA.	22 003 699	4 726 775	806 705	487 997	1 735 776	1 500 000
EMMA.	—	9 793 018	802 655	455 033	1 328 921	—
	—	803 374	—	—	—	—
1917. WILHELMINA.	35 500 000	(incl. cokesf.) 5 098 437	356 427	488 632	2 843 773	1 500 000
EMMA.	—	11 812 457	665 425	557 237	1 390 549	—
	—	1 431 031	—	—	—	—
1918. WILHELMINA.	47 400 000	(incl. cokesf.) 5 781 970	349 032	562 228	2 927 143	2 000 000
EMMA.	—	15 840 194	899 278	661 032	1 465 428	—
	—	1 970 209	—	—	—	—
	—	(incl. cokesf.) 11 172 137	461 132	179 013	934 085	—
1919. HENDRIK.	—	6 931 980	281 519	548 359	2 731 185	3 000 000
WILHELMINA.	62 699 000	610 000	—	—	—	1 485 000
	—	(incl. brik.f.) 17 777 207	909 012	626 247	325 840	(incl. kolendistrib.)
EMMA.	—	2 204 351	—	—	130 000	—
	—	(incl. cokesf.) 13 211 724	691 577	301 690	(incl. winst cokesf.) 1 471 852	—
1920. HENDRIK.	—	8 180 660	554 688	547 403	3 518 224	—
WILHELMINA.	65 000 000	677 000	—	—	1 848 420	3 900 000
	—	(incl. brik.f.) 22 810 601	2 430 000	803 679	(incl. brik.f.) 6 065 584	—
EMMA.	—	2 204 351	—	—	2 503 000	—
	—	(incl. cokesf.) 2 882 020	—	—	(incl. winst cokesf.) 433 000	—
	—	(incl. spoorw. Nuth)	—	—	(incl. spoorw. Nuth) 420 000	—
	—	—	—	—	incl. electr. bedr. 2 809 077	—
1921. HENDRIK.	—	13 956 199	1 337 474	421 128	1 536 055	—
WILHELMINA.	78 000 000	8 599 059	377 395	523 388	584 000	—
	—	832 257	—	—	(incl. brik.f.) verl. 112 801	—
EMMA.	—	(incl. brik.f.) 26 460 471	1 317 850	854 279	1 472 250	—
	—	2 800 644	—	—	winst cokesf. 90 740	—
	—	(incl. cokesf.) 3 075 037	—	—	winst spoorw. 239 404	—
	—	(incl. spoorw.)	—	—	winst elec. bedr. verl. 821 180	—
HENDRIK.	—	15 497 143	695 935	477 694	—	—
(Totaal verlies winst-verl. rek. over 1921 f 1 712 686.)						
1922. WILHELMINA.	f 78 000 000	f 8 599 059	f 480 998	616 958	f 3 948 542	f 1 000 000
	—	832 257	—	—	564 753	—
EMMA.	—	(incl. brik.f.) 28 736 881	1 970 391	896 453	(incl. brik.f.) 1 768 215	—
	—	3 550 511	—	—	2 527 255	—
	—	(incl. cokesfabr.) 3 588 122	—	—	(incl. winst cokesf.) 272 367	—
	—	(incl. spoorw.)	—	—	(incl. winst electr. bedr.) verl. 1 441 610	—
HENDRIK.	—	17 002 371	770 216	572 512	—	—
MAURITS.	—	12 314 991	—	—	—	—
VLODROP.	—	668 662	—	—	—	—

